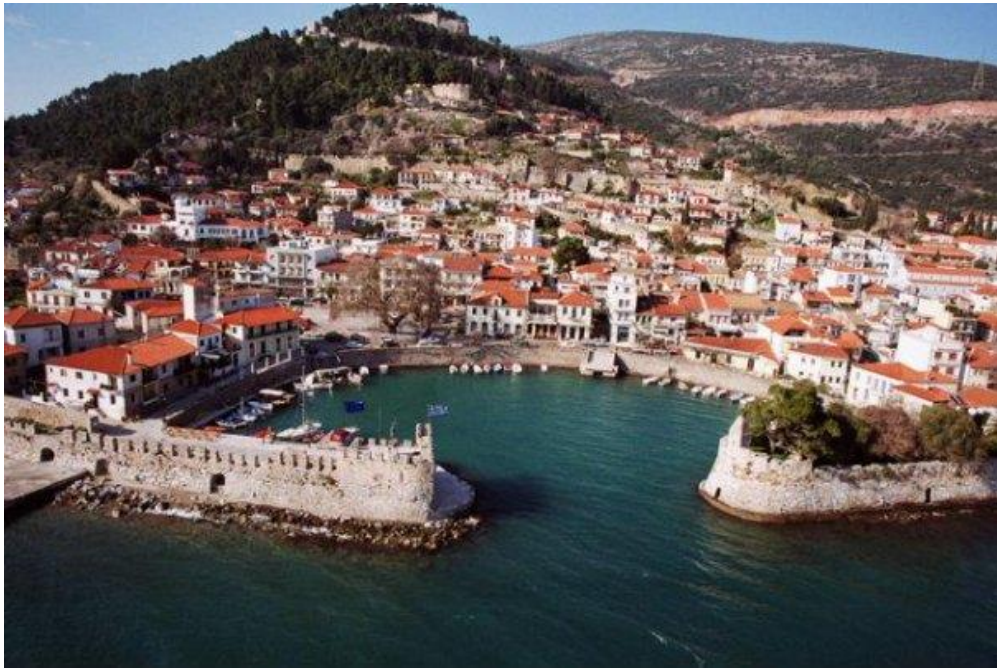

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

**«Η πολιτιστική φυσιογνωμία της Ναυπάκτου και
η συμβολή της στην βιώσιμη ανάπτυξη»**

Μαρία Ντζελβέ, Α.Μ.: 20633

Επιβλέπουσα: Ρ. Μητούλα, επίκουρη καθηγήτρια

Μέλη: Ε. Γεωργιτσογιάννη, αναπληρώτρια καθηγήτρια

Μ. Βαμβακάρη, επίκουρη καθηγήτρια

Αθήνα 2010

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	6
Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο 1 «Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου «φυσιογνωμία» και «πολιτισμός»».....	10
1.1 Ο εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου «φυσιογνωμία».....	10
1.1.1 Στοιχεία φυσιογνωμίας ενός τόπου.....	11
1.1.2 Βασικά στοιχεία σύμφωνα με τους ερευνητές.....	12
1.1.3 Η πολιτιστική φυσιογνωμίας μιας πόλης.....	13
1.2 Ο εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου «Πολιτισμός»	13
1.2.1 Ο ορισμός στην ιστορία	13
1.2.2 Πολιτισμικά στοιχεία.....	15
1.2.3 «Πολιτισμός» και «κουλτούρα».....	15
Κεφάλαιο 2 «Βιώσιμη ανάπτυξη».....	17
2.1 Η εννοιολογική προσέγγιση του όρου «Βιώσιμη Ανάπτυξη».....	17
2.2 Οι θεμελιώδεις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.....	19
2.3 Πεδία δράσης της βιώσιμης ανάπτυξης	20
2.4 Συνιστώσες της Βιώσιμης Ανάπτυξης	21
2.4.1 Οικονομία.....	22
2.4.2 Κοινωνία.....	23
2.4.3 Περιβάλλον.....	24
2.4.4 Πολιτισμός.....	26
Κεφάλαιο 3 «Γνωριμία με την πόλη της Ναυπάκτου»	28
3.1 Γεωγραφικός και γεωφυσικός προσδιορισμός της Ναυπάκτου	28
3.2 Ιστορική αναδρομή της πόλης της Ναυπάκτου”.....	31
3.2.1 Αρχαία Χρόνια	31
3.2.2 Βυζάντιο και Μεσαιωνικά χρόνια	32

3.2.3 Οι Ναύπακτος στους Έλληνες	33
3.3 Ναυμαχία της Ναυπάκτου	34
3.4 Εξέλιξη της ονομασίας της πόλης μέσα στους αιώνες	35
3.5 Αρχιτεκτονική και πολεοδομική περιγραφή της Ναυπάκτου	36
3.6 Χάρτες επαρχίας Ναυπακτίας	38
Κεφάλαιο 4 «Η πολιτιστική φυσιογνωμία της Ναυπάκτου και η συμβολή της στη βιώσιμη ανάπτυξη».....	40
4.1 Σύλλογοι που προάγουν τον πολιτισμό	40
4.1.1 Συνεταιρισμός Γυναικών Ναυπάκτου	40
4.1.2 Σύλλογος: Ναύπακτος Πολιτιστικές Διαδρομές.....	41
4.1.3 Μικτή Χορωδία Ναυπάκτου.....	42
4.2 Πολιτιστικές εκδηλώσεις που γίνονται καθ' όλη την διάρκεια του έτους στην Ναύπακτο	43
4.2.1 Εκδηλώσεις για την Ναυμαχία της Ναυπάκτου.....	43
4.2.2 Μεγάλη Παρασκευή στην Ναύπακτο.....	45
4.2.3 Το γαϊτανάκι στην Σκάλα.....	46
4.2.4 Το παζάρι της Ναυπάκτου.....	47
4.2.5 Το καρναβάλι στη Ναύπακτο	49
4.2.5.1 Επαχτίτικος γάμος	51
4.2.6 Γιορτή του κάστανου και του τσίπουρου στην Άνω Χώρα	52
4.2.7 Πυληνίων Ποιμενικός Βίος	53
4.2.8 Η γιορτή των Βλάχων στο Νεόκαστρο ”.....	54
4.2.9 Διεθνές Χορωδιακό Φεστιβάλ Ναυπάκτου «Μίκης Θεοδωράκης»	55
4.2.10 «Ο Γύρος της Ναυπάκτου»	56
4.2.11 Ναυπακτιακός Γυμναστικός Σύλλογος από το 1896.....	57
4.2.12 Γιορτή Βιβλίου	57
4.3 Μουσεία της πόλης	58

4.3.1 Το αρχοντικό του Μπότσαρη	58
4.3.2 Μουσείο Φαρμάκη	62
4.3.3 Ίδρυμα Γεωργίου και Μαρίας Αθανασιάδη-Νόβα.....	63
4.4 Μνημεία και αρχιτεκτονήματα	64
4.4.1 Το κάστρο	64
4.4.2 Το λιμάνι.....	65
4.4.3 Το Ρολόι.....	68
4.4.4 Το Βεζύρ Τζαμί και τα τούρκικα λουτρά	69
4.4.5 Η οικία Τζαβέλλα.....	72
4.4.6 Το εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία	73
4.5 Κτιριακές εγκαταστάσεις που συμβάλλουν στην συνέχιση και ανάπτυξη του πολιτισμού	75
4.5.1 Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη”””	75
4.5.2 Παπαχαραλάμπειος αίθουσα	77
4.5.3 Παπαχαραλάμπειο Εθνικό Στάδιο.....	78
4.5.4 Ιστορικό και Πολιτιστικό Κέντρο «Ναυπακτία»	79
4.5.5 Το Φετιχιέ Τζαμί	80
4.6 Εξέχουσες προσωπικότητες της Ναυπάκτου	82
4.6.1 Άνθρωποι που υπήρξαν ευεργέτες και δωρητές στην πόλη της Ναυπάκτου με σκοπό την εξέλιξη της.....	82
4.6.1.1 Δημήτριος Παπαχαραλάμπους(1885-1961)	83
4.6.1.2 Γεώργιος Αθανασιάδης-Νόβας (1893-1987)	86
4.6.1.3 Ανδρέας Κοζώνης (1876-1967)	90
4.6.2. Άνθρωποι των Γραμμάτων και των Τεχνών που γεννήθηκαν και έζησαν στην πόλη της Ναυπάκτου	91
4.6.2.1 Ευθύμιος Βαρδακουλάς (1848-1923)	91
4.6.2.2 Γιάννης Βλαχογιάννης (1867-1945)	93
4.6.2.3 Γιάννης Ροντήρης (1883-1957)	97

4.6.2.4 Χάρης Σταματίου (1892-1951)	99
4.6.2.5 Σταμάτης Σταματίου (1881-1946).....	101
4.6.2.6 Σπύρος Μελάς (1882 - 1966).....	102
4.6.2.7 Θεμιστοκλής Αθανασιάδης Νόβας (1895-1961).....	104
4.6.2.8 Γεώργιος Κυριαζής (1829- 19893).....	105
Κεφάλαιο 5 «Η Ναύπακτος του χθες...»	106
Κεφάλαιο 6 «Έρευνα περί της φυσιογνωμίας της πόλης της Ναυπάκτου»	110
6.1 Εισαγωγή έρευνας.....	110
6.2 Σκοπός	110
6.3 Δείγμα και μέσα διερεύνησης	111
6.4 Ανάλυση ερωτηματολογίων.....	111
Γενικά συμπεράσματα – Προτάσεις.....	146
Βιβλιογραφία	153
Παράρτημα με ερωτηματολόγιο.....	164

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία γίνεται στα πλαίσια της ολοκλήρωσης του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών στο τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου Αθηνών με τίτλο «Η πολιτιστική φυσιογνωμία της Ναυπάκτου και η συμβολή της στη βιώσιμη ανάπτυξη». Ως αντικείμενο έχει την ιστορία και τον πολιτισμό της πόλης της Ναυπάκτου συμπεριλαμβανομένων και τα σημαντικά μνημεία, την πολιτιστική της κληρονομιά, την λογοτεχνία κ.α.

Σκοπός μέσα από την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος είναι να γίνουν γνωστά και να επισημανθούν κάποια από τα σημαντικότερα στοιχεία της πόλης αυτής τα οποία αποτελούν την πολιτιστική της κληρονομιά και το πώς αυτά συμβάλλουν στην βιώσιμη ανάπτυξη της πόλης. Θα γίνει δηλαδή προσπάθεια να αναδειχτεί ο πολιτιστικός της πλούτος με την προβολή των ιστορικών μνημείων, τη ανάδειξη των διατηρητέων κτιρίων, τη στήριξη πολιτιστικών εκδηλώσεων και όχι μόνο. Το γεγονός ότι κατάγομαι και έζησα σε αυτή τη μικρή αλλά ταυτόχρονα όμορφη και γραφική πόλη, αποτέλεσε αφορμή να γνωρίσω ακόμη καλύτερα τον πολιτισμό αυτής της πόλης. Να εμβαθύνω περισσότερο σε πληροφορίες που αφορούν την ιστορία του τόπου μου και γενικά να καταλάβω καλύτερα την πόλη μου και αυτά που συμβαίνουν.

Για την υλοποίηση της εργασίας μου συνέλλεξα και επεξεργάστηκα ένα αρκετά ικανοποιητικό βιβλιογραφικό υλικό σχετικά με την Ναύπακτο και όχι μόνο, πήρα προσωπικές συνεντεύξεις από αρμόδια άτομα, καθώς επίσης έκανα και μια επιτόπια έρευνα με την χρήση ερωτηματολογίου.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την τριμελή μου επιτροπή: την κ. Μητούλα, την κ. Γεωργιτσογιάννη και την κ. Βαμβακάρη για την βοήθεια που μου προσέφεραν ώστε να καταφέρω να υλοποιήσω αυτήν την εργασία. Τέλος, να ευχαριστήσω όλους τους φορείς που με βοήθησαν να μαζέψω τις απαιτούμενες πληροφορίες καθώς και τους ανθρώπους που με τις συνεντεύξεις τους με βοήθησαν στην προσπάθειά μου αυτή.

Εισαγωγή

Η φυσιογνωμία μιας πόλης έχει ποικίλες διαστάσεις και κάθε πόλη έχει την δική της φυσιογνωμία καθώς τα διάφορα στοιχεία που την συνθέτουν την διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες, αντανακλώντας έτσι η κάθε μια την δική της ιστορία. Στοιχεία όπως η γεωγραφική θέση, η πολιτιστική κληρονομιά, η ιστορία, η εδαφοκλιματολογικές συνθήκες συνθέτουν την φυσιογνωμία μιας πόλης.

Η Ναύπακτος ανήκει σε μια από τις πόλεις της Ελλάδας συμβάλλοντας έτσι στην ιδιαίτερη ομορφιά της . Ο εντοπισμός της φυσιογνωμίας της, και συγκεκριμένα της πολιτιστικής της φυσιογνωμίας, καθώς επίσης και το πώς συμβάλλει αυτή στην βιώσιμη ανάπτυξη, θα διερευνηθεί μέσα από μελέτη βιβλιογραφικών, και όχι μόνο, πηγών αλλά και από προσωπική έρευνα. Η παρούσα εργασία αποτελείται από 6 κεφάλαια, τα οποία αναλύονται με βάση την πολιτιστική φυσιογνωμία της Ναυπάκτου.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου της φυσιογνωμίας, τα στοιχεία της φυσιογνωμίας ενός τόπου καθώς επίσης ορίζονται και τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν την φυσιογνωμία ενός τόπου σύμφωνα με σπουδαίους ερευνητές και ακόμη, πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά για την πολιτιστική φυσιογνωμία ενός τόπου.

Επίσης, παρουσιάζεται και ο εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου πολιτισμός όπως αυτός εξελίχθηκε μέσα στην ιστορία, τα πολιτισμικά στοιχεία μιας πόλης που συνθέτουν τον πολιτισμό της, καθώς επίσης διευκρινίζεται η διαφορά μεταξύ «πολιτισμού» και «κουλτούρας».

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην Βιώσιμη Ανάπτυξη. Παρουσιάζεται η εννοιολογική προσέγγιση του όρου, οι θεμελιώδεις αρχές της Βιώσιμης Ανάπτυξης, τα πεδία δράσης της και οι κύριες συνιστώσες της (οικονομία, κοινωνία, περιβάλλον, πολιτισμός).

Στο τρίτο κεφάλαιο επιδιώκεται μια γνωριμία με την πόλη της Ναυπάκτου. Αρχικά, περιγράφονται τα γεωφυσικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά της πόλης. Έπειτα γίνεται ιστορική αναδρομή (αρχαία χρόνια, Βυζάντιο και μεσαιωνικά χρόνια, νεότερα χρόνια) καθώς επίσης γίνεται και ξεχωριστή αναφορά στο σημαντικότερο ιστορικό γεγονός της πόλης που δεν είναι άλλο από την Ναυμαχία της Ναυπάκτου.

Επίσης, η εξέλιξη της ονομασίας της πόλης μέσα στους αιώνες αυτούς για να φτάσει να έχει σήμερα αυτή την ονομασία, η πολεοδομική και αρχιτεκτονική περιγραφής της και τέλος παρουσιάζονται 2 χάρτες της πόλης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο , το οποίο αποτελεί και το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας, ξεκινά η εκτενής αναφορά στην πολιτιστική φυσιογνωμία της Ναυπάκτου και στο πως συμβάλλει αυτή στην βιώσιμη ανάπτυξη του τόπου. Αρχικά, αναφέρονται όλοι οι πολιτιστικοί σύλλογοι που έχουν δημιουργηθεί προκειμένου η πόλη αυτή να είναι ενωμένη με την ιστορία του τόπου της και την πολιτιστική της κληρονομιά ώστε να μην σβήσει ποτέ από την μνήμη των κατοίκων. Στην συνέχεια, αναφέρονται οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στην πόλη καθ' όλη την διάρκεια του έτους, όπως είναι για παράδειγμα οι εκδηλώσεις για την ναυμαχία της Ναυπάκτου, το παζάρι, η Μ. Παρασκευή, και πως βοηθούν αυτές στην βιωσιμότητα του τόπου.

Στην τρίτη ενότητα αναφέρονται τα μουσεία της πόλης που είναι το Μουσείο Φαρμάκη, το Ίδρυμα Δημητρίου και Αίγλης Μπότσαρη (Αρχοντικό του Μπότσαρη), και το Ίδρυμα Γεωργίου και Μαρίας Αθανασιάδη- Νόβα.

Στην ενότητα «Μνημεία και αρχιτεκτονήματα» αναφέρονται τα σημεία αυτά της πόλης που παρουσιάζουν αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον όπως το κάστρο, το λιμάνι, το ρολόι, το Βεζύρ τζαμί και τα τούρκικα λουτρά, το Φετιχέ τζαμί, η οικία Τζαβέλα και το εκκλησάκι του προφήτη Ηλία.

Ακολουθεί η ενότητα στην οποία γίνεται αναφορά στις διάφορες κτιριακές εγκαταστάσεις που υπάρχουν στην πόλη και οι οποίες συμβάλλουν και βοηθούν στην συνέχιση και ανάπτυξη του τοπικού και όχι μόνο πολιτισμού. Τέτοιες εγκαταστάσεις στην Ναύπακτο είναι η Παπαχαραλάμπειος Βιβλιοθήκη, η Παπαχαραλάμπειος αίθουσα όπου διοργανώνονται ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις, το Φετιχέ τζαμί όπου και εκεί διοργανώνονται κάποιες, το Παπαχαραλάμπειο Εθνικό Στάδιο και το Ιστορικό και Πολιτιστικό Κέντρο «Ναυπακτία».

Η τελευταία ενότητα αυτού του κεφαλαίου αναφέρεται στις εξέχουσες προσωπικότητες της πόλης της Ναυπάκτου και χωρίζεται σε 2 υποενότητες. Στην πρώτη υποενότητα γίνεται λόγος για τους ανθρώπους που υπήρξαν ευεργέτες και δωρητές στην πόλη αυτή με σκοπό την εξέλιξή της. Τέτοιες προσωπικότητες είναι ο Δημήτριος Παπαχαραλάμπους, ο Γεώργιος Αθανασιάδης – Νόβας και ο Αντρέας

Κοζώνης. Στην δεύτερη υποενότητα άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών που γεννήθηκαν και έζησαν στην Ναύπακτο. Κάποιοι από αυτούς είναι ο Ευθύμιος Βαρδακουλάς, ο Γιάννης Βλαχογιάννης, ο Γιάννης Ροντήρης, ο Χάρης και ο Σταμάτης Σταματίου, ο Σπύρος Μελάς και ο Θεμιστοκλής Αθανασιάδης Νόβας.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται φωτογραφίες από το παρελθόν της πόλης.

Το έκτο κεφάλαιο αφορά την έρευνα με μεθοδολογικό εργαλείο το ερωτηματολόγιο. Έτσι στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα με την χρήση διαγραμμάτων.

Στο τέλος της εργασίας υπάρχει παράρτημα με το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε.

Κεφάλαιο 1 «Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου «φυσιогνωμία» και «πολιτισμός»»

1.1 Ο εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου «φυσιогνωμία»

Πριν αρχίσουμε να αναφερόμαστε στην πολιτιστική φυσιогνωμία της πόλης της Ναυπάκτου θα πρέπει πρώτα να γίνει διασαφήνιση κάποιων όρων που σχετίζονται με αυτή όπως: χώρος, τόπος, χρόνος.

Ο χώρος αποτελεί μια αφηρημένη έννοια και από μόνος του δεν έχει χαρακτήρα ούτε ιδιαίτερη φυσιогνωμία.¹ Όταν όμως σε αυτόν το χώρο παρουσιασθεί ο άνθρωπος και εκτελέσει δραστηριότητες, τότε ο χώρος μετατρέπεται σε τόπο. Έτσι, με τις δραστηριότητες του, τα δημιουργήματα του, τα όνειρα του, τα συναισθήματα προσδίδει χαρακτήρα και φυσιогνωμία στον τόπο αυτό. Ο χρόνος, σε συνδυασμό με την ανθρώπινη παρουσία σε έναν τόπο, συγκεκριμενοποιείται και μετατρέπεται σε εποχή.²

Ο τόπος έχει πλέον οντότητα και μπορούμε να μιλάμε για φυσιогνωμία. Η φυσιогνωμία σαν έννοια, ξεπερνά την απλή εγγραφή των διαζόντων χαρακτηριστικών του τόπου και αναφέρεται στην ίδια την οντότητα του. Αναφέρεται δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο μια ανθρώπινη ομάδα αξιοποίησε τόσο τις δικές της αρετές, όσο και τις αρετές του χώρου μέσα στον οποίο εγκαταστάθηκε, έδρασε και ανέπτυξε ένα βαθμό συλλογικής συνείδησης, ένα βαθμό συνείδησης της πόλης, ένα πολιτισμό.

Η φυσιогνωμία θα λέγαμε ότι αφορά την μοναδικότητα, την ταυτότητα, ακόμα και την προσωπικότητα ενός τόπου, όπως αυτή διατυπώνεται και εμφανίζεται μέσα από τα χαρακτηριστικά του τοπίου του.³

¹ Στεφάνου Ιωσήφ, *Η φυσιогνωμία της ελληνικής πόλης*, εκδ. «ΜΕΔΕΩΝ», Αθήνα 2000,σελ.21-23

² Στεφάνου Ιωσήφ, *Η Ψυχολογία των τόπων. Από τον πραγματικό χώρο στον φανταστικό τόπο*, Institut Français d' Athènes, Αθήνα 1994,σελ.45

³ Στεφάνου Ιωσήφ, *Περιγραφή της εικόνας, της πόλης*, Ε.Μ.Π.,Αθήνα 1999

Το όνομα, πρώτος και κύριος φορέας της ταυτότητας ενός τόπου, μπορεί να θεωρηθεί ως το κύριο στοιχείο της φυσιογνωμίας του.

Μετά το νοηματικό περιεχόμενο ακολουθεί η αισθητική εντύπωση, η οπτική, η ακουστική, η οσμητική, η γευστική, η απτική. Δηλαδή, η οποιαδήποτε κριτική για ένα τόπο ξεκινά πάντα από την αισθητική κρίση εφόσον ο τόπος αντιμετωπίζεται καταρχήν ως αισθητικό αντικείμενο. Για τον λόγο αυτό δίνουμε άλλωστε τόση σημασία στο τοπίο, τον υλικό δηλαδή φορέα επί του οποίου εντοπίζονται όλες οι εντυπώσεις που ένας τόπος μεταδίδει. Η φυσιογνωμία αναφέρεται αποκλειστικά στη μοναδικότητα της οντότητας ενός τόπου, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από το τοπίο του, μέσα από αυτό που προσφέρει η αντιληπτική του εικόνα.

Έτσι, η φυσιογνωμία είναι η διαμόρφωση μιας γνώμης, κρίσης για την ιδεολογική, συναισθηματική και υλική φύση μιας οντότητας.

1.1.1 Στοιχεία φυσιογνωμίας ενός τόπου

Βασικά στοιχεία μιας πόλης είναι τα *φυσικά* και τα *ανθρωποποιητά*. Τα φυσικά στοιχεία διακρίνονται στην γεωργία, το κλίμα, τη χλωρίδα και την πανίδα, ενώ τα ανθρωποποιητά περιλαμβάνουν την ιστορία, την αρχιτεκτονική, την πολεοδομία καθώς επίσης και στοιχεία καλλιτεχνικής, κοινωνικής και οικονομικής έκφρασης.

Υπάρχουν και άλλες τρεις κατηγορίες στοιχείων που αναδεικνύουν το χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία ενός τόπου. Η πρώτη κατηγορία είναι η αισθητική ποιότητα, που περιλαμβάνει το σύνολο των φυσικών και ανθρωποποιητών στοιχείων, καθώς και όλα τα μορφήματα που προσφέρουν οι πέντε αισθήσεις. Η δεύτερη κατηγορία είναι η ανάγνωση της αντιληπτικής δομής του τοπίου, η οποία περιλαμβάνει πλήθος στοιχείων για την διερεύνηση των οποίων εφαρμόζονται πολλές μέθοδοι, και τέλος, η κατηγορία χρήσεων και λειτουργιών.

Ο λόγος και ο μύθος αφορούν το έλλογο στοιχείο που ο ανθρώπινος παράγοντας προσθέτει στο τοπίο. Λέγοντα έλλογο στοιχείο αναφερόμαστε στην

αποτύπωση της πόλης και της ιστορίας στην ιστορία, στη λογοτεχνία ή την τέχνη, την κοινωνική και θρησκευτική έκφραση των ανθρώπων μέσα από την εκάστοτε πόλη.⁴

1.1.2 Βασικά στοιχεία σύμφωνα με τους ερευνητές

Παρακάτω αναφέρονται τα βασικά στοιχεία που διαμορφώνουν τη φυσιογνωμία μιας πόλης, όπως αυτά εντοπίζονται και χρησιμοποιούνται από τους σύγχρονους ερευνητές της μορφής της πόλης:⁵

- ❖ Τα πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά γεγονότα (Rossi⁶, R. Krier⁷, Castex & Panerai⁸)
- ❖ Τα μνημεία και τα ιστορικά γεγονότα (Rossi, R. Krier, L. Krier⁹, Sitte¹⁰)
- ❖ Ο πολεοδομικός ιστός (Rossi, R. Krier)
- ❖ Η μορφή των αρχιτεκτονικών στοιχείων (R. Krier)
- ❖ Το πλήθος και η μορφή των δρόμων και πλατειών (R. Krier)
- ❖ Τα κλασσικά τμήματα τη πόλης (R. Krier, L. Krier)
- ❖ Η φυσική χωρική αλυσίδα, φυσικά δεδομένα, χωρικά στοιχεία, σημεία θέας, πολεοδομική επίπλωση, διαφημίσεις κλπ (Cullen¹¹)
- ❖ Οι ανθρώπινη αλυσίδα, διάρκεια, σχέσεις, εργασία κλπ
- ❖ Το κλίμα (Cullen, Broadbent¹²)
- ❖ Το όνομα (Lynch¹³, Στεφάνου)
- ❖ Τα ιστορικά σύμβολα και τα αντιπροσωπευτικά στολίδια (Venturi¹⁴)
- ❖ Η ατμόσφαιρα και χαρακτήρας (Schulz¹⁵)

⁴Μητούλα Ρ., *Οι επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης στη φυσιογνωμία των ελληνικών πόλεων*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2000

⁵ Στεφάνου Ιωσήφ, *Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης*, εκδ. «ΜΕΔΕΩΝ», Αθήνα 2000,σελ.101-102

⁶ Rossi A., *Η αρχιτεκτονική της πόλης*, εκδ. Σύγχρονα Θέματα, 1987

⁷ Krier R., περ. «Architecture d'aujourd'hui»,1976

⁸ Castex J., Panerai Rh, περ. «Architecture d'aujourd'hui», No 153

⁹Krier R, Krier L., «On architecture», Academy ed. St Martin Press

¹⁰Sitte C., «City planning according to artistic principles», trans, G Collins and Collins, New York Random House, 1965

¹¹Cullen G., «The scanner», Alcan Industries Ltd, London 1966

¹²Broadbent, «Emerging concepts in urban space design», ed. Van Nostrand Reinhold, 1990

¹³Lynch K., «Managing sense of a region», Cambridge Mass: The M.I.T Press, 1972

¹⁴Venturi R., «Complexity and contradiction in Architecture», New York 1967

¹⁵Schulz Norberg C., «Towards a phenomenology of architecture», Academic Press, London 1980

1.1.3 Η πολιτιστική φυσιογνωμία μιας πόλης

Κάθε πόλη διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες χάρη στα ξεχωριστά χαρακτηριστικά που διαθέτει. Αυτά τα χαρακτηριστικά συνιστούν την φυσιογνωμία της πόλης αυτής. Αυτά τα χαρακτηριστικά μπορούν να είναι είτε η γεωγραφική θέση, είτε οι συνθήκες κλίματος και εδάφους, είτε η πολιτιστική κληρονομιά και η ιστορία του κάθε τόπου. Τα δύο τελευταία στοιχεία θα λέγαμε ότι συνιστούν την πολιτιστική φυσιογνωμία κάθε τόπου.

Η ανάδειξη της πολιτιστικής φυσιογνωμίας της πόλης, γίνεται, μέσω της προβολής των ιστορικών μνημείων, της συντήρησης και της ανάδειξης των διατηρητέων κτιρίων, της κυριαρχίας της ποιότητας στην καθημερινή ζωή της πόλης, καθώς και της στήριξης πολιτιστικών εκδηλώσεων, καθιερωμένων στο πανελλήνιο αλλά και διεθνώς.

Η πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου πρέπει να παραμένει άρρηκτα συνδεδεμένη με το σύγχρονο πολιτικό και το πολιτιστικό «γίνεσθαι» του τόπου, εντασσόμενη στα σύγχρονα δεδομένα ανάπτυξης της πόλης και όχι παραποιούμενη από αυτά.

1.2 Ο εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου «Πολιτισμός»

1.2.1 Ο ορισμός στην ιστορία

Ο όρος «πολιτισμός» εμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα τον 18ο αι. από τον Αδαμάντιο Κοραή, ως αντιστοίχιση του γαλλικού *civilisation*, όμως έκτοτε χρησιμοποιείται αποκαλύπτοντας και την έννοια του *culture/kultur* λόγω της έλλειψης ακριβούς αντίστοιχης μετάφρασης της ξενόγλωσσης έννοιας.¹⁶

Ο πολιτισμός, (*culture*) ενίοτε και (*civilization*) σε διαφορετικό εννοιολογικό πλαίσιο, είναι ένας από τους πλέον συνηθισμένους όρους στη σύγχρονη αρχαιολογία, που προήλθε από την ανθρωπολογία και την κοινωνιολογία. Οι εθνολόγοι Alfred

¹⁶<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

Κroeber και Clyde Kluckhohn το 1952, σε μια προσπάθειά τους να καταγράψουν τα διαφορετικά νοήματα αυτής της λέξης κατέληξαν σε 164 διαφορετικές ερμηνείες.¹⁷

Οι πρώτοι χρήστες του όρου «πολιτισμός», του απέδιδαν πιθανόν τη σημασία της εκλεπτυσμένης συμπεριφοράς, της εξελικτικότητας του ατόμου, της ευγενείας και της απελεύθερωσης των ηθών, ως στοιχεία που έπονται της συμπεριφοράς κάποιου που ζει σε μια πόλη, κάποιου «πολιτισμένου». Αυτή η σύλληψη, αριστοκρατικής καταγωγής, περιείχε τη ιδέα της εξέλιξης του συνόλου προς το καλύτερο, και είχε ως κεντρική ιδέα έναν προοδευτικό πολιτισμό και μία πολιτισμένη και εκπολιτιστική Δύση.

Κατά τον Βρετανό ανθρωπολόγο Έντ. Μπ. Τάυλορ, κουλτούρα ή πολιτισμός, με την ευρεία εθνολογική έννοια, είναι η ολότητα που περιλαμβάνει τη γνώση, τις πεποιθήσεις, την τέχνη, την ηθική, το δίκαιο, τα έθιμα και τις άλλες ικανότητες ή συνήθειες που αποκτήθηκαν από τον άνθρωπο ως μέλος της κοινωνίας.¹⁸

Κατά τον Άλφρεντ Βέμπερ ο όρος «πολιτισμός» (civilization) δηλώνει τα στοιχεία της κοινωνικής κληρονομιάς που αναφέρονται στις επιστημονικές γνώσεις και στα επιστημονικά επιτεύγματα, ενώ ο όρος «κουλτούρα» (Kultur) δηλώνει τα ηθικά και πνευματικά επιτεύγματα.¹⁹

Ο πολιτισμός ως αντιστοίχιση της λέξης culture/kultur διαχωρίζεται στην στενότερη έννοια του όρου και την πιο ευρεία, ανθρωπολογική του έννοια. Σύμφωνα με την Δήλωση της Mondiacult, της παγκόσμιας συνόδου για την πολιτιστική πολιτική (politique culturelle) που διοργανώθηκε το 1982 στο Μεξικό: « Με την ευρεία του έννοια ο πολιτισμός αντιπροσωπεύει σήμερα το σύνολο των διαφοροποιών στοιχείων, πνευματικών και υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών που χαρακτηρίζουν μία κοινωνία ή μία κοινωνική ομάδα. Συμπεριλαμβάνει, εκτός των γραμμάτων και των τεχνών, τον τρόπο ζωής, τα βασικά δικαιώματα του ανθρώπου, το σύστημα αξιών, τις παραδόσεις και τα δόγματα. [...] Με την στενή του έννοια εννοεί κυρίως το σύνολο των αξιών καθώς και τις γνωστικές και αισθητικές συνήθειες μίας

¹⁷[http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_\(%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1\)](http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_(%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1))

¹⁸ Cuche D., *Η έννοια της κουλτούρας στις κοινωνικές επιστήμες*, εκδ.Γενηθήτω. Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2001,σελ.33

¹⁹ Τσαούσης Δ., *Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας*. Κοινωνιολογική Βιβλιοθήκη. εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1984,σελ.221

κοινότητας και υπό αυτό το πρίσμα περιλαμβάνει την πολιτιστική κληρονομιά, τις τέχνες, τη λογοτεχνία και τα κινήματα σκέψης.»²⁰

Σήμερα, ο πολιτισμός αναφέρεται, όπως και η κουλτούρα, τόσο στα τεχνολογικά όσο και στα ηθικά, πνευματικά και κοινωνικά επιτεύγματα του ανθρώπου.²¹

1.2.2 Πολιτισμικά στοιχεία

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει ο πολιτισμός μιας ομάδας ή ενός λαού αποτελούν τα ιδιαίτερα πολιτισμικά τους στοιχεία, η αφομοίωση των οποίων συνθέτει την πολιτισμική τους ταυτότητα. Αυτή κατηγοριοποιεί και διακρίνει κάθε ομάδα ή λαό από τους άλλους.

Για να οριοθετήσουμε την έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας, βασιζόμαστε σ' έναν ορισμένο αριθμό καθοριστικών κριτηρίων που θεωρούνται «αντικειμενικά», όπως η κοινή καταγωγή, η γενεαλογία, η γλώσσα, η κουλτούρα, η θρησκεία, οι δεσμοί μ' ένα τόπο. Το άτομο μέσω της βιολογικής του κληρονομιάς γεννιέται, μεγαλώνει και αφομοιώνει τα πολιτισμικά στοιχεία, την «νοοτροπία» και την «ιδιοφυΐα» του λαού στον οποίο ανήκει.²²

1.2.3 «Πολιτισμός» και «κουλτούρα»

Συνήθως οι δύο έννοιες τις οποίες συγχέουμε περισσότερο από κάθε άλλες, είναι αυτές της ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ και του ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ. Για τον πιο πολύ κόσμο δεν υπάρχει πραγματική διαφορά μεταξύ τους. Και οι δύο έννοιες εκφράζουν σχεδόν το ίδιο. Και όμως, η διαφορά είναι τεράστια. Πρωταρχικά, πολιτισμός σημαίνει, παράδοση, ήθη, έθιμα, συνήθειες, πνευματική και καλλιτεχνική ανάπτυξη, τρόπος δημιουργίας μιας πολιτείας στην οποία ζει και δρα μια ελεύθερη κοινωνία,, με

²⁰ Clément, Catherine, "De la structure a l'Europe", περιοδικό *Magazine Littéraire: 1966-1996, la passion des idées* (hors série/ειδικό αφιέρωμα 1996),

²¹ Χορκχάϊμερ Μ., Αντόρνο Τ. , *Κοινωνιολογία. Εισαγωγικά Δοκίμια*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 1987,σελ.120

²² Cuche D., *Η έννοια της κουλτούρας στις κοινωνικές επιστήμες*, εκδ.Γενηθήτω. Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2001,σελ.148-149

παιδεία, με σχέδια ρυμοτομίας, άρδευσης, κυκλοφοριακής κίνησης, κ.ο.κ.. Δηλαδή, ένα ολοκληρωμένο σύστημα διοίκησης με νομικούς και διοικητικούς κανόνες λειτουργίας μιας Πολιτείας (κράτους).

Κουλτούρα σημαίνει καλλιέργεια. Σημαίνει ανάπτυξη. Σημαίνει γνώση περί του αντικειμένου. Εκεί έγκειται η διαφορά μεταξύ Πολιτισμού και Κουλτούρας. Καμιά φορά συμβαίνει και τα δύο να γίνονται ταυτόσημα.²³

²³ <http://www.greeknewsonline.com/?p=2375>

Κεφάλαιο 2 «Βιώσιμη ανάπτυξη»

2.1 Η εννοιολογική προσέγγιση του όρου «Βιώσιμη Ανάπτυξη»

Για να κατανοηθεί πλήρως η εργασία αυτή είναι απαραίτητο να παρουσιαστεί και η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Έτσι, σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει η εννοιολογική προσέγγιση του όρου, οι αρχές που πρέπει να διερευνούνται ώστε να αναπτυχθούν οι κατάλληλες στρατηγικές για την βιώσιμη ανάπτυξη, τα παιδιά δράσης αυτής και τις κύριες συνιστώσες της.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης εμφανίζεται για πρώτη φορά στην έκθεση Brundtland το 1982, την έκθεση με τίτλο το «Το κοινό μας μέλλον» που συνέταξε η Gro Harlem ως πρόεδρος της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED).

Στην έκθεση αυτή ορίζεται ως βιώσιμη ανάπτυξη *«η ανάπτυξη που καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες»*.²⁴

Αρχικά, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είχε περιβαλλοντική διάσταση με κυρίαρχη την ανάγκη για προστασία και διαφύλαξη του περιβάλλοντος και των μη ανανεώσιμων πηγών.

Από εκεί και πέρα ακολούθησαν και άλλοι ορισμοί σχετικά με την έννοια της Βιώσιμης ανάπτυξης από τους οποίους μερικοί παρουσιάζονται αμέσως τώρα:

Συμπληρωματικός του προηγούμενου ορισμού είναι ο ορισμός που προέρχεται από την κοινή έκδοση της Παγκόσμιας Ένωσης Προστασίας, του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και του Παγκόσμιου Ταμείου για την Φύση και αναφέρει ότι: *«Βιώσιμη ανάπτυξη σημαίνει βελτίωση της*

²⁴UN General Assembly, “Our Common Future, Report of the World Commission on Environment and Development”, (Brundtland Report), 1987

ποιότητας ζωής στο πλαίσιο της φέρουσας ικανότητας των υποστηρικτικών οικοσυστημάτων».²⁵

Στην Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών «Περιβάλλον και Ανάπτυξη» που έγινε στο Ρίο το 1992, γνωστή και ως The Earth Summit, πάνω από 170 χώρες δεσμεύτηκαν πως η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί την βασική ιδέα για την μελλοντική τους ανάπτυξη, υπογράφοντας την Agenda 21 και την Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη.²⁶ Στο πλαίσιο του προγράμματος Local Agenda 21 Model Communities Programme του Διεθνούς Συμβουλίου Τοπικών Πρωτοβουλιών Περιβάλλοντος (ICLEI) δόθηκε η εξής ερμηνεία για την βιώσιμη ανάπτυξη: «Βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που παρέχει βασικές περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές υπηρεσίες σε όλους τους κατοίκους μιας κοινότητας χωρίς να απειλεί την βιωσιμότητα των φυσικών, οικιστικών και κοινωνικών συστημάτων πάνω στις οποίες η διανομή αυτών των υπηρεσιών εξαρτάται».²⁷

Στο Άρθρο 2 της Συνθήκης του Άμστερνταμ το 1997 γίνεται λόγος για αρμονική ισόρροπο και αειφόρο ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων».²⁸ Έτσι, η βιώσιμη ανάπτυξη έπαψε να θεωρείται αποκλειστικά περιβαλλοντική έννοια και αναγνωρίστηκε πως πρέπει να υπάρξει στενή συσχέτιση ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη, στην κοινωνική συνοχή και στην περιβαλλοντική προστασία στα πλαίσια της στρατηγικής της ΕΕ για την βιώσιμη ανάπτυξη

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και η σημασία που της αποδίδεται σήμερα διαμορφώθηκε μόλις τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Ο όρος «βιώσιμη ανάπτυξη» έχει υπερβεί το αυστηρά περιβαλλοντικό πλαίσιο και αναφέρεται σε στοιχεία και παράγοντες οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτισμικούς, κλπ. Στο πλαίσιο της δεν εντάσσεται μόνο η ανεξάρτητη ύπαρξη και των αντιστοίχων τους αλλά συμπεριλαμβάνεται και ο απαιτούμενος συνδυασμός όλων αυτών ώστε να

²⁵IUCN, UNEP, WWF, *Caring for the Earth: A strategy for sustainable living*, Gland, Swiss 1991, σελ.9

²⁶ Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Technical report, United Nations, 1992

²⁷ICLEI (International Council for Local Environmental Initiatives), *Local Agenda 21Participants Handbook- Local Agenda 21 Model Communities Programme*, Toronto: ICLEI, 1994

²⁸European Communities, *Resolution of the Committee of the Regions on the next Intergovernmental Conference (IGC)*, 1999

συνυπάρξουν με αρμονία μεταξύ τους τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον, σε μια αέναη και βιώσιμη μορφή.²⁹

Εναλλακτικά του όρου «βιώσιμη ανάπτυξη» χρησιμοποιούνται οι όροι «αειφορία», «ολοκληρωμένη, διατηρήσιμη ή διαρκής ή αειφόρος ανάπτυξη» κλπ.

2.2 Οι θεμελιώδεις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης

Η αλλαγή νοοτροπίας, ηθικών αξιών, νομοθετικού πλαισίου και επιστημονικής προσέγγισης δεν είναι εύκολη. Η βιωσιμότητα απαιτεί αλλαγή βαθιά ριζωμένων αντιλήψεων για τον άνθρωπο και τον κόσμο που μετατρέπονται σε πλήθος καθημερινών επιλογών σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο.

Το γενικό πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης που διαμορφώνεται με βάση δώδεκα θεμελιώδεις αρχές που αναφέρονται στη συνέχεια αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για την απαραίτητη αυτή αλλαγή.³⁰

1. *Αρχή της Δημόσιας Οικολογικής Τάξης:* Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί ευθύνη του κράτους και δεν αφήνεται στη λειτουργία της αγοράς.
2. *Αρχή της Βιωσιμότητας:* Διατήρηση του φυσικού κεφαλαίου και απαγόρευση κάθε μείωσης ή υποβάθμισης.
3. *Αρχή της Φέρουσας Ικανότητας:* Διατήρηση της σταθερής κατάστασης των οικοσυστημάτων με ανάπτυξη που βρίσκεται κάτω από τα όρια αντοχής τους.
4. *Αρχή της Υποχρεωτικής Αποκατάστασης διαταραχθέντων οικοσυστημάτων:* Αποκατάσταση του απολεσθέντος φυσικού κεφαλαίου.
5. *Αρχή της Βιοποικιλότητας:* Διατήρηση της βιοποικιλότητας που θεωρείται κριτήριο και παράγοντας ευρωστίας των οικοσυστημάτων

²⁹Μητούλα Ρ., Βιώσιμη τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ανασυγκρότηση του Ελληνικού αστικού περιβάλλοντος, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2003

³⁰Δεκλερής Μ., Ο Δωδεκάδελτος του Περιβάλλοντος: Αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1996

6. *Αρχή της κοινής φυσικής κληρονομιάς:* Τα κοινά φυσικά αγαθά δεν επιτρέπεται να ιδιοποιηθούν και η κοινή χρήση τους να περιορισθεί ή να καταργηθεί.
7. *Αρχή της Ήπιας Ανάπτυξης των Ευπαθών Οικοσυστημάτων:* Στα ευπαθή οικοσυστήματα (δάση, ακτές, βουνά, μικρά νησιά, τοποθεσίες φυσικού κάλους) επιτρέπεται «ήπια» ανάπτυξη που ορίζεται κατά περίπτωση, ώστε να μην επιβαρύνει το περιβάλλον υπέρμετρα.
8. *Αρχή της Χωρονομιάς:* Επιβάλλεται ο συνολικός σχεδιασμός και χωροταξικός σχεδιασμός των δραστηριοτήτων, ώστε να εξασφαλίζεται η διατήρηση της φέρουσας ικανότητας των οικοσυστημάτων.
9. *Αρχή της Πολιτιστικής Κληρονομιάς:* Διατήρηση των σπουδαιότερων πολιτιστικών στοιχείων (μνημεία, αρχιτεκτονικά σύνολα, τόποι).
10. *Αρχή του Βιώσιμου Αστικού Περιβάλλοντος:* Διατήρηση της ποιότητας ζωής στις πόλεις και αναχαίτιση της ανάπτυξης μεγα-πόλεων.
11. *Αρχή προστασίας του Φυσικού Κάλλους:* Διατήρηση και προστασία του τοπίου με παρεμβάσεις που δεν το αλλοιώνουν.
12. *Αρχή της Οικολογικής Συνείδησης:* Καθιέρωση της οικολογικής συνείδησης των πολιτών που είναι και οι προστάτες του περιβάλλοντος.

2.3 Πεδία δράσης της βιώσιμης ανάπτυξης

Οι τοπικές και περιφερειακές αρχές έχουν ένα ιδιαίτερο σημαντικό ρόλο στην εξασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης, μέσω της άσκησης των καθηκόντων και των αρμοδιοτήτων τους.

Τα πιο σημαντικά πεδία δράσης τους είναι³¹ :

³¹ Σκούρτος Μ. Σ, Σοφούλης Κ. Μ, *Η περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα- Ανάλυση του περιβαλλοντικού προβλήματος από την σκοπιά των κοινωνικών επιστημών*, εκδ. Τυποθήτω- Γιώργος Δαρδάνος, Αθήνα, 1998,σελ.81

- 1) Ο χωροταξικός σχεδιασμός σε τοπικό επίπεδο, προκειμένου να προστατευτούν περιοχές με αξία, μνημεία της φύσης και τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, να βελτιωθούν οι αστικοί πολεοδομικοί ιστοί, και να βελτιστοποιηθεί η επάρκεια της ενέργειας και της συγκοινωνίας.
- 2) Η οικονομική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο, μέσω της εξασφάλισης βιώσιμης χρήσης των αναγκαίων πόρων
- 3) Η ενίσχυση των έργων υποδομής, όπως είναι ο σχεδιασμός και η διαχείριση των οδών, των αποθεμάτων ύδατος και της διαχείρισης των αποβλήτων
- 4) Ο έλεγχος της βιομηχανικής ρύπανσης
- 5) Η διάθεση των αποβλήτων, μέσω της αυστηρής εφαρμογής της προβλεπόμενης ιεράρχησης του τρόπου διάθεσης των αποβλήτων, δηλαδή πρόληψη, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση, καύση, επιφανειακή απόθεση, ώστε να εξασφαλίζεται και η μείωση των προβλημάτων διάθεσης των αποβλήτων και να εξοικονομούνται ενέργεια και πρώτες ύλες
- 6) Η συγκοινωνία ώστε τα σχέδια μεταφοράς και κυκλοφορίας να είναι πλήρως ενταγμένα στην διαδικασία σχεδιασμού
- 7) Η δημόσια πληροφόρηση, παιδεία και εκπαίδευση, ώστε να διευκολύνεται η μεγαλύτερη δημόσια συμμετοχή στην προστασία του περιβάλλοντος και να βελτιώνεται η δημόσια εμπιστοσύνη και
- 8) Η εσωτερική επιθεώρηση, ώστε οι δημόσιες αρχές να αναλύουν κριτικά τις ίδιες τους τις δραστηριότητες

2.4 Συνιστώσες της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Για να επιτευχθεί βιώσιμη ανάπτυξη θα πρέπει να εξετάζεται η βιώσιμη ανάπτυξη σε όλες τους τομείς, δηλαδή οικονομία, κοινωνία, περιβάλλον, πολιτισμός.

2.4.1 Οικονομία

Στόχος της πολιτικής όλων των χωρών είναι η οικονομική τους ανάπτυξη και ευμάρεια, καθώς έτσι επιδιώκεται άνοδος του βιοτικού τους επιπέδου και της ποιότητας ζωής των πολιτών τους. Όμως, οι επιχειρήσεις της κάθε χώρας που προτίθενται στο να ενισχύσουν οικονομικά μεγέθη της χώρας τους, στοχεύουν στην αύξηση τους κέρδους τους και στην ελαχιστοποίηση του κόστους παραγωγής τους. Για να το πετύχουν αυτό, οδηγούνται στο να παίρνουν αποφάσεις που υστερούν σε κριτήρια διατήρησης και προστασίας του περιβάλλοντος αφού η συμπερίληψη στρατηγικών και τεχνολογιών που θα ικανοποιούν τα κριτήρια αυτά συνεπάγονται αύξηση του κόστους παραγωγής.

Η στροφή προς το καταναλωτικό τρόπο ζωής που επικρατεί εδώ και μερικές δεκαετίες ενθάρρυναν τον άνθρωπο να προσανατολίσει τη προσοχή και την δραστηριότητα του στο πώς να παράγει και να καταναλώνει όσο περισσότερα αγαθά.³² Η ανάπτυξη της καταναλωτικής κοινωνίας όμως ενέχει κινδύνους για την μελλοντική δυνατότητα του φυσικού περιβάλλοντος να αποτελεί πηγή πρώτων υλών, χωρίς να διακυβεύεται η δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους καταναλωτικές ανάγκες. Πολλές μορφές ανάπτυξης διαβρώνουν τις περιβαλλοντικές προσφυγές στις οποίες πρέπει να βασιστούν, και η περιβαλλοντική υποβάθμιση μπορεί να υπονομεύσει την οικονομική ανάπτυξη.³³

Γενικά οι πρακτικές οι συμβατές με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης ορίζονται σαν οι προσπάθειες της βιομηχανίας να πετύχει αναπτυξιακούς στόχους συμβατούς με το μοντέλο της τριπλής προσέγγισης, δηλαδή με την οικονομική ευημερία, τις οικονομικές αναγκαιότητες και την κοινωνική ισότητα (Coleman,2005).

³²Κώττης Γ., Οικολογία και Οικονομία, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1994 ,σελ.185

³³Reid D., Sustainable Development: An Introductory Guide, Earthscan Publications, London 1999

2.4.2 Κοινωνία

Μια άλλη βασική συνιστώσα της βιώσιμης ανάπτυξης είναι και η κοινωνία. Ο όρος «βιώσιμη Ανάπτυξη» διευρύνθηκε προκειμένου να συμπεριλάβει θέματα όπως υγεία και εκπαίδευση.³⁴ Η ανάπτυξη της κοινωνικής πρόνοιας συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό καθώς ικανοποιεί τέτοιου είδους κοινωνικές ανάγκες των πολιτών ενισχύοντας έτσι την ποιότητα ζωής τους, επιτρέποντας τους να αναζητήσουν ικανοποίηση ψυχολογικών αναγκών.

Ως βιώσιμη κοινωνία ορίζεται *«η κοινωνία που εξασφαλίζει ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης των σημερινών ανθρώπων και απογόνων, στηριζόμενοι σε ορισμένες βασικές αρχές όπως: σεβασμός και φροντίδα για την κοινότητα, προστασία της ζωτικότητας και της βιοποικιλότητας των μη ανανεώσιμων πόρων, προσαρμογή των ανθρώπινων κοινωνιών στα όρια της φέρουσας δυναμικότητας της γης, αλλαγή της στάσης ζωής κάθε ανθρώπου και συμμετοχή σε παγκόσμιες συμμαχίες που προωθούν την βιώσιμη διαβίωση»*.³⁵

Η Ευρωπαϊκή Ένωση για την προώθηση της κοινωνικής ευημερίας σαν στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης δημιούργησε την Λευκή Βίβλο. Η Λευκή Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Κοινωνική Πολιτική από το 1994 θέσπισε το φόρουμ κοινωνικής πολιτικής, το οποίο αποτελείται από εκπροσώπους μη κυβερνητικών οργανώσεων και κοινωνικών φορέων με στόχο την προσφορά διαλόγου των πολιτών με την Επιτροπή για θέματα που προωθούν την βιώσιμη ανάπτυξη. Επιπροσθέτως, το 1997 κηρύχτηκε το «Ευρωπαϊκό έτος κατά του ρατσισμού» που αποτελεί δήλωση στήριξης των ενεργειών σε αστικές περιοχές στις οποίες σημαντικό μέρος του πληθυσμού αποτελείται από μετανάστες.³⁶

Η ανάπτυξη της κοινωνίας, ως τώρα, φαίνεται να μην ικανοποιεί πλήρως τις ανάγκες των ανθρώπων, που συχνά καταστρέφει και υποβαθμίζει την βάση των πόρων που χρησιμοποιεί. Είναι σαφές ότι η ανθρωπότητα χρειάζεται μια μορφή ανάπτυξης, που να βελτιώνει συνεχώς το επίπεδο και τις συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων, ότι οι έννοιες ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος μπορούν να

³⁴ Morris J., What is Sustainable Development ?, Review- Institute of Public Affairs, September 2002

³⁵ IUCN, UNEP, WWF, *Caring for the Earth: A strategy for sustainable living*, Gland, Swiss 1991

³⁶ Μητούλα Ρ., Βιώσιμη τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ανασυγκρότηση του Ελληνικού αστικού περιβάλλοντος, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2003

συνυπάρχουν και ότι αυτές αποτελούν ουσιώδη μέρη μιας ζωτικής διαδικασίας, που εξασφαλίζει τη διατήρηση του ανθρώπινου γένους πάνω στην γη.³⁷

2.4.3 Περιβάλλον

Το περιβάλλον αποτελεί ιδιαίτερα σημαντική συνιστώσα της βιώσιμης ανάπτυξης. Η αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων από τους ανθρώπους και η ρύπανση του περιβάλλοντος κρίνουν απαραίτητη την λήψη μέτρων για τον περιορισμό όλων αυτών καθώς και η προστασία του.

Σύμφωνα με την WWF, Βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων είναι «η χρήση των φυσικών πόρων, η οποία παραμένει πάντα στα όρια της περιβαλλοντικής δυναμικότητας και πάνω σε αυτή την βάση ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενεάς, ιδιαίτερα των φτωχών, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τις μελλοντικές γενεές να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες».

Το περιβαλλοντικό πρόβλημα έχει γίνει πλέον οξύ και παγκόσμιο γιατί δεν υπάρχει περιοχή της γης που δεν υφίσταται περιβαλλοντικές καταστροφές.³⁸ Ο ΟΗΕ αναγνωρίζοντας την μεγάλη έκταση που έχει πάρει το συγκεκριμένο πρόβλημα και την διασυννοριακή λύση που πρέπει να παρθεί προκειμένου να αντιμετωπιστεί, προχώρησε στην διοργάνωση της γνωστής Διάσκεψης του Ρίο το 1992. Έκτοτε, έχουν λάβει χώρα 8 συνδιασκέψεις: Βερολίνο 1995, Γενεύη 1996, Κιότο 1997, Μπουένος Άιρες 1998, Βόννη 1999, Χάγη 2000, Βόννη 2001, Μαρακές 2001. Η πιο σημαντική ήτα αυτή στο Κιότο της Ιαπωνίας.

Η ένταξη της περιβαλλοντικής διάστασης στα προγράμματα ανάπτυξης εδραιώνεται επιχειρησιακά σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Κοινότητας με τα πρώτα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης και τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (1989- 1993) που υιοθετούν μέτρα και έργα για το περιβάλλον.

Η κοινοτική νομοθεσία για το περιβάλλον κινείται στα πλαίσια προγραμμάτων δράσης. Το 1993 εγκρίθηκε το 5^ο Πρόγραμμα Δράσης για το

³⁷Γαλανός Φ.- Αλμπάνης Κ., *Η αειφορία και οι επιδράσεις της στα δάση, το περιβάλλον και την οικονομία*, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1999

³⁸ Κώττης Γ., *Οικολογία και Οικονομία*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1994,σελ.163

Περιβάλλον. Αυτό σημαίνει «όχι μόνο ποσοτική αλλά και ποιοτική ανάπτυξη δηλαδή ισόρροπη επιδίωξη όλων των ανθρώπινων αξιών, υλικών και άυλων, σε αρμονία με την φύση». Κριτήριο της διοικητικής δράσης είναι η βασική αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία βασική αρχή είναι η ανάπτυξη που συνδυάζει οικονομικές προτεραιότητες με σεβασμό στο περιβάλλον. Οι βασικές προτεραιότητες του 5^{ου} προγράμματος είναι οι εξής:

- Ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων
- Η αντιμετώπιση της ρύπανσης και η πρόληψη της δημιουργίας αποβλήτων
- Η μείωση της κατανάλωσης των μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
- Η βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος
- Η βελτίωση των συνθηκών υγείας και ασφάλειας

Σήμερα βρίσκεται σε εξέλιξη το 6^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον, με τον τίτλο «Περιβάλλον 2010 - Το μέλλον μας, η επιλογή μας», καλύπτει τη χρονική περίοδο από 22 Ιουλίου 2002 μέχρι 21 Ιουλίου 2012. Το πρόγραμμα αυτό θέτει τους περιβαλλοντικούς στόχους και τις προτεραιότητες που θα αποτελέσουν αναπόσπαστο τμήμα της στρατηγικής που πρόκειται να υιοθετήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση για την βιώσιμη ανάπτυξη.

Στο έκτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον με τίτλο «Περιβάλλον 2010: Το Μέλλον μας, η Επιλογή μας» η αλλαγή του κλίματος αναγνωρίζεται ως η κυριότερη πρόκληση για την επόμενη δεκαετία. Στόχος στον τομέα αυτόν είναι να μειωθούν οι εκπομπές αερίων θερμοκηπίου σε επίπεδα τέτοια ώστε να μην προκαλούνται τεχνητές μεταβολές του κλίματος στη Γη.³⁹

Το πρόγραμμα επικεντρώνεται σε 4 περιβαλλοντικές προτεραιότητες:⁴⁰

- Την κλιματική αλλαγή, με μακροπρόθεσμο στόχο τη σταθεροποίηση (και μακροπρόθεσμα την συνολική μείωση) των συγκεντρώσεων αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα
- Την φύση και την βιοποικιλότητα, την προστασία, διατήρηση και ανάπτυξη της λειτουργίας των φυσικών συστημάτων, των φυσικών βιοτόπων, της

³⁹ http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/environment/l28027_el.htm

⁴⁰ Ανδρικοπούλου Ε., Πόλη και πολεοδομικές πρακτικές για την βιώσιμη αστική ανάπτυξη, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2007, σελ.207

άγριας πανίδας και χλωρίδας ώστε να ανασταλούν η ερημοποίηση και η απώλεια βιοποικιλότητας

- Το περιβάλλον και την υγεία, η συμβολή σε υψηλό επίπεδο ποιότητας ζωής και κοινωνικής ευημερίας των πολιτών, παρέχοντας ένα περιβάλλον στο οποίο το επίπεδο ρύπανσης δεν θα θίγει την ανθρώπινη υγεία και ενθαρρύνοντας την βιώσιμη αστική ανάπτυξη
- Τους φυσικούς πόρους και τα απόβλητα, την βελτίωση της αποτελεσματικής χρήσης των φυσικών πόρων και διαχείρισης των αποβλήτων για να επιτευχθούν περισσότερο βιώσιμες μορφές παραγωγής και κατανάλωσης

2.4.4 Πολιτισμός

Ο πολιτισμός συντελεί στην βιωσιμότητα των πόλεων και έχει ενταχθεί ως γενικότερη πολιτική της βιώσιμης ανάπτυξης, για αυτό είναι και μία από τις σημαντικότερες συνιστώσες της. Η εξέταση της ιστορικής και πολιτισμικής πορείας ενός λαού συμβάλλει αποφασιστικά στην κατανόηση της φυσιογνωμίας του και γενικότερα της πολυφωνίας και πολυμορφίας του ανθρώπινου πολιτισμού.

Ο όρος «πολιτιστικό αγαθό» εμφανίστηκε για πρώτη φορά το 1954 στη Διεθνή Σύμβαση της UNESCO στη Χάγη. Με τον όρο αυτό δηλώνονται «τα κινητά και ακίνητα αγαθά που έχουν μεγάλη σημασία για την πολιτιστική κληρονομιά ενός λαού». Στο κείμενο της Σύμβασης της Παγκόσμιας Κληρονομιάς το 1972 η έννοια της «Πολιτιστικής Κληρονομιάς» περιλαμβάνει έργα αρχιτεκτονικής, τα οικοδομικά συγκροτήματα και τους χώρους. Όσο αφορά τους χώρους αναφέρονται έργα του ανθρώπου ή δημιουργήματα από κοινού φύσης και ανθρώπου.⁴¹

Τα τελευταία χρόνια η προστασία και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει πάρει εκτός από τοπικές και ευρωπαϊκές και παγκόσμιες διαστάσεις. Ο στόχος που τέθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο δράσης για την Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι «η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του

⁴¹ Μητούλα Ρ., Βιώσιμη τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ανασυγκρότηση του Ελληνικού αστικού περιβάλλοντος, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2003

*αστικού χώρου και η ενθάρρυνση των τοπικών φορέων και πολιτών για την ανάληψη δημιουργικών καλλιτεχνικών και πολιτιστικών πρωτοβουλιών».*⁴²

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες προάγουν την διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, προσθέτουν στην ποιότητα ζωής στους κατοίκους της πόλης, δίνουν την ευκαιρία για ανάδειξη ικανοτήτων και ταλέντων, ενθαρρύνουν την γόνιμη και κοινωνικά επιθυμητή αξιοποίηση του ελεύθερου χώρου συμβάλλοντας στην βιωσιμότητα των πόλεων.

⁴² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Αειφόρος αστική ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Πλαίσιο Δράσης, Βρυξέλλες 1998

Κεφάλαιο 3 «Γνωριμία με την πόλη της Ναυπάκτου»

3.1 Γεωγραφικός και γεωφυσικός προσδιορισμός της Ναυπάκτου

Η περιφέρεια της δυτικής Ελλάδας περιλαμβάνει τους νομούς Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας. Ο νομός Αιτωλ/νίας ανήκει στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Στερεάς Ελλάδας, ενώ οι νομοί Αχαΐας και Ηλείας στο διαμέρισμα της Πελοποννήσου.

Ο νομός Αιτωλ/νίας χωρίζεται σε 5 επαρχίες. Στην επαρχία Βάλτου με πρωτεύουσα την Αμφιλοχία στον Αμβρακικό κόλπο, στην επαρχία Βόνιτσας και Ξηρόμερου με πρωτεύουσα την Βόνιτσα στον Αμβρακικό κόλπο, την επαρχία Μεσολογγίου με πρωτεύουσα το Μεσολόγγι που είναι και πρωτεύουσα ολόκληρου του νομού, την επαρχία Ναυπακτίας με πρωτεύουσα την Ναύπακτο στην είσοδο του Κορινθιακού κόλπου, και την επαρχία Τριχωνίδας με πρωτεύουσα το Αγρίνιο που είναι και η μεγαλύτερη πόλη του νομού.

Η Επαρχία Ναυπακτίας περιλαμβάνεται μεταξύ των ποταμών Μόρνου και Ευήνου. Συνορεύει με τους νομούς Ευρυτανίας και Φθιώτιδος προς το βορρά, και με το νομό Φωκίδας προς την ανατολή. Βρέχεται από τον κορινθιακό κόλπο προς το νότο, και συνορεύει με τις επαρχίες Μεσολογγίου και Τριχωνίας του νομού Αιτωλοακαρνανίας προς τη δύση.⁴³

Η πόλη της Ναυπάκτου καταλαμβάνει το νοτιοανατολικό τμήμα του νομού Αιτωλοακαρνανίας. Είναι κτισμένη αμφιθεατρικά σε ένα παράλιο ύψωμα του συγκροτήματος των ορέων της Ναυπακτίας, κοντά στην έξοδο του κορινθιακού κόλπου. Βρίσκεται απέναντι από την Πελοπόννησο και ανάμεσα στους Δελφούς και το Μεσολόγγι. Όμορφη, ιστορική και γραφική πόλη, η Ναύπακτος βρίσκεται σε απόσταση 8 χλμ. Από το Αντίρριο και 216 χλμ. Από την Αθήνα.⁴⁴

⁴³ Μαρτιόπουλος Γ. Ηλίας, Κοτίνη-Ζαμπάκα Ι. Σταυρούλα, *Το κλίμα της Ναυπάκτου*, εκδ. Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1988, σελ.14

⁴⁴ Βασιλάτος Ν., *Κάστρα ελληνικής γης*, εκδ. ΜΠΑΛΤΕΡ, Αθήνα 1991, σελ.63

Όπως είπαμε ανήκει στο νομό Αιτωλοακαρνανίας και έχει 14 δημοτικά διαμερίσματα(Αφροξυλιά, Βελβίνα, Βλαχομάνδρα, Βομβοκού, Δάφνη, Λυγιά, Μαμουλάδα, Νεόκαστρο, Ξηροπήγαδο, Παλαιοχωράκι, Πιτσινέικα, Ριγάνι, Σκάλα και Χάνι Λόη).⁴⁵

Η Επαρχία της Ναυπακτίας απαρτίζεται από τον ημιορεινό Δήμο της Ναυπάκτου και 65 Κοινότητες από τις οποίες 2 είναι πεδινές (Αντιρρίου και Ξηροπηγάδου), 8 ημιορεινές (Βασιλικής, Βελβίνας, Βλαχομάνδρας, Γαβρολίμνης, Καλαβρούζης, Μαμμάκους, Μολύκρειου και Τρικόρφου) και οι υπόλοιπες 54 Κοινότητες είναι ορεινές. Η έκταση της Ναυπάκτου φτάνει τα 17482 km².⁴⁶

Σύμφωνα με την απογραφή που έγινε το 2001, ο επίσημος πληθυσμός της Ναυπάκτου είναι 18231. Όμως, σύμφωνα με προβλέψεις που έχουν κάνει κάποιοι επιστήμονες μελλοντολόγοι, προβλέπεται ότι στα επόμενα 20 χρόνια ο πληθυσμός της Ναυπάκτου θα φτάσει τους 50.000 κατοίκους.⁴⁷

Η ορεινή Ναυπακτία αποτελεί κατάληξη της Πίνδου στον Κορινθιακό κόλπο και πρόκειται για ένα από τα ομορφότερα κομμάτια της Ελλάδας, από περιβαλλοντολογικής κυρίως απόψεως. Το υπέδαφος της ορεινής Ναυπακτίας πλούσιο σε διαφόρων ειδών πετρώματα, έχει αρκετές ιαματικής πηγές.

Η Ναύπακτος άξια έχει ονομαστή μια από τις πιο γραφικές πόλεις της Ελλάδος. Είναι μια μικρή παραλιακή σύγχρονη πόλη με σπάνια ομορφιά που συνδυάζει άρτια βουνό και θάλασσα. Κυριαρχεί έντονα το πράσινο στοιχείο σε συνδυασμό με τα άφθονα νερά που διαθέτει. Τα γιγαντιαία αιωνόβια πλατάνια ομορφαίνουν ακόμη περισσότερο τις παραλίες της με τα καθαρά νερά.

Τώρα, όσο αφορά το κλίμα της, είναι εύκρατο μεσογειακό με ήπιο χειμώνα και δροσερό καλοκαίρι. Έχει αυξημένες βροχοπτώσεις, σύντομες περιόδους καλοκαιρινής ξηρασίας και μεγάλη ηλιοφάνεια.⁴⁸

⁴⁵ <http://www.nafpaktia.gr/content/view/91/97>

⁴⁶ Μαριόπουλος Γ. Ηλίας, Κοτίνη-Ζαμπάκα Ι. Σταυρούλα, *Το κλίμα της Ναυπάκτου*, εκδ. Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1988,σελ.14

⁴⁷ Χαράλαμπούλος Δ. Χαράλαμπος, *Του Δήμου Ναυπάκτου, η πόλη και τα χωριά*, χορηγός Δήμος Ναυπάκτου, Εταιρεία Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 2006
σελ.116

⁴⁸ Χαλάτσης Γ. Γιάννης, Τσούσης Παναγιώτης, *Ναύπακτος & ορεινή Ναυπακτία, οδηγός διακοπών για όλες τις εποχές*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2004, σελ.10

Έτσι λοιπόν, τις περισσότερες φορές με σύμμαχο τον καιρό, μπορεί ο καθένας να κάνει μια μικρή εκδρομή και να απολαύσει τις υπέροχες γαλάζιες και φαιές επιφάνειες που διαθέτει η Ναύπακτος.

Η Ναύπακτος προσφέρεται για καλοκαιρινές διακοπές, αφού διαθέτει υπέροχες ακρογιαλιές τόσο μέσα στην πόλη όσο και σε μικρές αποστάσεις έξω από αυτή. Μέσα στην πόλη υπάρχουν 2 παραλίες, η μια ονομάζεται Ψανή και η άλλη Γρίμποβο. Οι παραλιακοί αυτοί δρόμοι διαθέτουν μαγαζιά, καφενεία, ξενοδοχεία, εστιατόρια, ανάλογα με τις προτιμήσεις του κάθε επισκέπτη.

Όμως η Ναύπακτος δεν προσφέρεται μόνο για καλοκαιρινές διακοπές. Μπορεί κάλλιστα ο καθένας να την επισκεφτεί και το χειμώνα για τις χειμερινές του διακοπές και να περάσει εξίσου καλά. Και αυτό γιατί διαθέτει υπέροχες πράσινες επιφάνειες με πλούσια χλωρίδα και πανίδα και μεγάλα πράσινα δάση. Άλλωστε η Ναυπακτία είναι από τις πλουσιότερες περιοχές του νομού σε δάση. Η ορεινή Ναυπακτία αποτελεί την κατάληξη της Πίνδου στον κορινθιακό κόλπο και πρόκειται για ένα από τα ομορφότερα κομμάτια της Ελλάδας, από περιβαλλοντολογική κυρίως άποψη. Είναι αλήθεια πως διαθέτει θαυμάσια τοπία και για αυτό άλλωστε έχουν δημιουργηθεί και σύλλογοι για ορειβασία και κατασκηνώσεις. Επίσης, υπάρχει και ο ποταμός Εύηνος ο οποίος ενδείκνυται για αθλήματα όπως καγιάκ, ράφτινγκ, κανόινγκ. Μάλιστα υπάρχουν και οργανωμένες εγκαταστάσεις στον Πόρο Ριγανίου και στο Χάνι Μπανιά.⁴⁹

⁴⁹ Χαλάτσης Γ. Γιάννης, Τσούσης Παναγιώτης, *Ναύπακτος & ορεινή Ναυπακτία, οδηγός διακοπών για όλες τις εποχές*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2004, σελ.41,42

3.2 Ιστορική αναδρομή της πόλης της Ναυπάκτου^{50,51,52}

3.2.1 Αρχαία Χρόνια

Το ταξίδι της Ναυπάκτου στην Ιστορία ξεκινά, επίσημα, το 1104 π.Χ., όταν οι Δωριείς καταφθάνουν στη Ναύπακτο και κατασκευάζουν πλοία (ναυς+πήγνυμι = κατασκευάζω πλοίο), για να περάσουν απέναντι, στην Πελοπόννησο.

Χάρη στη γεωγραφική της θέση, καθώς ήλεγχε την είσοδο του Κορινθιακού κόλπου, βρισκόταν πάντα στο επίκεντρο της προσοχής των δυνατών κάθε εποχής. Μακεδόνες, Αθηναίοι, Αιτωλοί, Αχαιοί, Μεσσήνιοι, Λοκροί και άλλοι διεκδικούσαν την περίλαμπρη θέση της. Το 454 π.Χ. ο ναύαρχος Τολμίδης με το Αθηναϊκές τριήρεις κυρίεψε τη Ναύπακτο, έδωσε τους Λοκρούς και εγκατέστησε τους Μεσσηνίους.

Από το 338 π.Χ. η πόλη γίνεται κέντρο της Αιτωλικής Συμπολιτείας, αφού στην πόλη συνήρχονταν τα συμβούλια της Συμπολιτείας. Η δε Ναυπακτία ονομάστηκε Αιτωλία Επίκτητος. Μετά και τους πολέμους με τους Αχαιούς και την καταστροφή της πόλης του Θέρμου, η Ναύπακτος γίνεται κατ' ουσία πρωτεύουσα της Αιτωλίας.

Σημαντικό σημείο στην πορεία της ιστορίας της είναι το έτος 217 π.Χ., όταν, στα Κοίλα της Ναυπάκτου, πραγματοποιήθηκε συνέδριο ειρήνης και κάλεσμα ενότητας, και ακούστηκε ο λόγος του Αγέλαου, που προειδοποιούσε για τη θύελλα που ερχόταν από τη Δύση. Η Ναύπακτος, τελικά, το 146 π. Χ., τέθηκε υπό την κατοχή των Ρωμαίων.

⁵⁰ <http://el.wikipedia.org/wiki/Ναύπακτος>

⁵¹ http://www.agrotravel.gr/agro/site/AgroTravel/t_docpage?doc=/Documents/Agrotravel/learnabout/travelfolder.2006-01-11.8134616001/learnabout.2006-01-11.9666729055

⁵² Χαραλαμπίδης Δ. Χαράλαμπος, *Του Δήμου Ναυπάκτου, η πόλη και τα χωριά*, χορηγός Δήμος Ναυπάκτου, Εταιρεία Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 2006, σελ.65,67,70

3.2.2 Βυζάντιο και Μεσαιωνικά χρόνια

Υπήρξε σημαντική πόλη του Βυζαντίου, καθώς αποτελούσε λιμάνι των ταξιδιωτών προς την Ιταλία και την Κωνσταντινούπολη. Το 553, έγιναν πολλοί δυνατοί σεισμοί στην Ελλάδα με αποτέλεσμα πολλά χωριά και 8 πόλεις να γκρεμιστούν εξολοκλήρου. Μια από αυτές τις πόλεις ήταν και η Ναύπακτος. Άλλη μια κακοτυχία που είχε η πόλη αυτή είναι η επιδημία της πανούκλας που την έπληξε γύρω στα 1054.

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους, η πόλη παραχωρήθηκε στους Βενετούς (1204 μ.Χ.). Το 1210, η πόλη προσαρτάται στο Δεσποτάτο της Ηπείρου, οπότε και αρχίζει η ανάπτυξή της.

Το 1294 ο Δεσπότης της Ηπείρου, , Νικηφόρος Α' Κομνηνός Δούκας, πάντρεψε την κόρη του και έδωσε την πόλη προίκα στον γαμπρό του Φίλιππο, πρίγκιπα του Τάραντα. Αυτός οχύρωσε την πόλη και έκοψε νομίσματα. Αργότερα όμως η πόλη ήρθε στην επικράτεια του Δουκάτου των Νέων Πατρών και αργότερα από τον Αρβανίτη Μπούα Σπάτα. Την περίοδο εκείνη η πόλη ονομαζόταν από τους Έλληνες Έπακτος ή Επαχτος, από τους Φράγκους Νεοπάντ-Νεπάντ-Λεπάντ ή Λεπάντο.

Το 1378 οι Αλβανοί κατέλαβαν την Ναύπακτο, αλλά η κυριαρχία αυτή δεν κράτησε πολύ. Οι κάτοικοι αγανακτισμένοι από τις ακρότητες τους πρότειναν το 1394 στην Βενετική Δημοκρατία να της παραδώσουν την πόλη. Οι Βενετοί όμως περίμεναν ψύχραιμα την κατάλληλη στιγμή και έτσι, το 1407 εξεδίωξαν τους Αλβανούς και κυριεύσαν την Ναύπακτο για 92 χρόνια. Το χρονικό αυτό διάστημα, στην πόλη κατασκευάζονται νέα κτίρια, εμπορικοί σταθμοί, αποθήκες κλπ.

Επίσης, βλέποντας την δύναμη των Τούρκων στην Ελλάδα να αυξάνεται συνεχώς, οι Βενετοί φρόντισαν να θωρακίσουν την καινούρια τους κτήση με ένα άρτιο και ιδιότυπο, αμυντικό φρουριακό σύστημα, το οποίο καθιστούσε σχεδόν αδύνατη την εποχή εκείνη την άλωση της Ναυπάκτου με έφοδο. Είναι το μοναδικό κάστρο στην Ευρώπη με πέντε αμυντικά διαζώματα, πέντε αμυντικές ζώνες, δηλαδή.

Το 1458 ο Μωάμεθ Β΄ ο Πορθητής πολιορκήσε ανεπιτυχώς την πόλη, που παρέμεινε στα χέρια των Βενετών. Μετά από πολλές ανεπιτυχείς προσπάθειες, τελικά το 1499 ο Βαγιαζήτ ο Β' με τον Τουρκικό στόλο ανάγκασε τους Βενετούς να του

παραδώσουν την πόλη. Ο Σουλτάνος Βαγιαζήτ Β΄, θέλοντας να εξασφαλίσει την είσοδο του Κορινθιακού από ενδεχόμενη δυτική επίθεση, έχτισε τα δύο κάστρα του Ρίου και του Αντιρρίου, τα «Μικρά Δαρδανέλλια».

Όταν κατέλαβαν την πόλη οι Οθωμανοί φρόντισαν να την διακοσμήσουν με ευμεγέθη δημόσια κτίρια, ανήγειραν μάλιστα και τζαμιά, μεταξύ των οποίων ξεχωριστή θέση κατείχε το Βεζύρ Τζαμί. Ταυτόχρονα φρόντισαν να επισκευάσουν και σε πολλά σημεία να ανακατασκευάσουν τα βυζαντινά και βενετικά τείχη της Ναυπάκτου.

Το 1571 αποτέλεσε σταθμός στην ιστορία της πόλης. Στην θαλάσσια περιοχή, που τότε ήταν γνωστή ως «Κόλπος της Ναυπάκτου», διεξάγεται μια από τις μεγαλύτερες ναυμαχίες της παγκόσμιας ναυτικής ιστορίας, η «Ναυμαχία της Ναυπάκτου». Οι δυνάμεις του Χριστιανικού στόλου κέρδισαν μια από τις μεγαλύτερες νίκες κατά των Οθωμανών.

Το 1699 πραγματοποιήθηκε ανακατάληψη της Ναυπάκτου από τους Οθωμανούς και η πόλη αρχίζει να παρακμάζει. Η Ναύπακτος ελευθερώνεται το 1829 από τον Αυγουστίνο Καποδίστρια, τον αδελφό του Κυβερνήτη Ιωάννη. Το 1687 (24 Ιουλίου) καταλήφθηκε ξανά από τους Ενετούς για 12 χρόνια. Τελικά με την Συνθήκη του Κάρλοβιτς, η Ναύπακτος όπως και η υπόλοιπη Στερεά περιήλθε στους Τούρκους.

3.2.3 Οι Ναύπακτος στους Έλληνες

Το 1821 οι κάτοικοι της περιοχής πήραν μέρος στην Επανάσταση. Οι επιχειρήσεις στην πόλη άρχισαν τον Μάιο.

Στις 18 Απριλίου 1829, απελευθερώθηκε οριστικά από τους Τούρκους, όταν ο Ανδρέας Μιαούλης απέκλεισε το λιμάνι της πόλης και ανάγκασε τους Τούρκους να παραδώσουν το φρούριο.

3.3 Ναυμαχία της Ναυπάκτου

 α ήταν τρομερή παράβλεψη εάν τελείωνε εδώ αυτή η σύντομη ιστορική αναδρομή και δεν γινόταν μια μικρή έστω αναφορά στην **Ναυμαχία της Ναυπάκτου**.^{53,54,55} Άλλωστε, Ναυμαχία της Ναυπάκτου είναι μια από τις σημαντικότερες ναυμαχίες στη παγκόσμια ιστορία και η αμέσως μετά ιστορικότερη από την Ναυμαχία της Σαλαμίνας. Αποτελεί δε ακόμη και ιστορικό σταθμό στη ναυτική τακτική καθώς και στη ναυπηγική.

Στα 1571 η Ναύπακτος αποτελεί βασικό ναύσταθμο των Τούρκων. Στις 7 Οκτωβρίου γίνεται η ξακουστή Ναυμαχία στις εκβολές του Αχελώου κοντά στις Εχινάδες.

Ο ενωμένος Χριστιανικός στόλος με Αρχιναύαρχο τον Ισπανό Πρίγκιπα Δον Ζουάν και ο οθωμανικός στόλος με Αρχιναύαρχο τον Μουεζίν Ζαντέ Αλή αναμετρήθηκαν σε μια φονική ναυμαχία που έμεινε στην ιστορία ως Ναυμαχία της Ναυπάκτου, την πιο σημαντική πόλη της περιοχής από την οποία ολόκληρος ο κόλπος από τις εκβολές του Αχελώου μέχρι και τον Κορινθιακό λεγόταν «Κόλπος της Ναυπάκτου».

Όσο αφορά την συγκρότηση των στόλων και το πώς αυτοί συναντήθηκαν έχει ως εξής: Στα μέσα του 1571 ο συμμαχικός στόλος των δυτικών χριστιανικών κρατών, του οποίου τα περισσότερα σκάφη τελούσαν μεν υπό τις διαταγές των Ενετών αλλά κυβερνιόνταν από Έλληνες ναυτικούς, συγκεντρώθηκε στη σικελική Μεσσήνη.

Στις 17 Σεπτεμβρίου ο συμμαχικός στόλος που αριθμούσε 6 Γαλεάσσεσ, 209 Γαλέρες και 70 Φρεγάτες, (σύνολο 285 πλοία), και μεταφέροντας δύναμη πεζικού 28.000 ανδρών εκ των οποίων 8.000 ήταν Έλληνες, απέπλευσε από Μεσσήνη για τα ελλαδικά ύδατα προς συνάντηση του οθωμανικού στόλου. Στις 26 Σεπτεμβρίου ο συμμαχικός στόλος καταπλέει στη Κέρκυρα όπου μετά από μικρή ανάπαυση απέπλευσε προς Νότο όπου και παραπλέοντας την ηπειρωτική

⁵³ Χαράλαμποπουλος Δ. Χαράλαμπος, *Του Δήμου Ναυπάκτου, η πόλη και τα χωριά*, χορηγός Δήμος Ναυπάκτου, Εταιρεία Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 2006, σελ.92-93

⁵⁴ http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%B1%CF%85%CE%BC%CE%B1%CF%87%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%9D%CE%B1%CF%85%CF%80%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%85

⁵⁵ <http://www.nafpaktos.gr/navma.html>

ακτή και φθάνοντας στις Εχινάδες νήσους του Κόλπου της Ναυπάκτου έγινε αντιληπτός ο οθωμανικός στόλος.

Ο Τουρκικός στόλος κυρίως αιγυπτιακός, ενισχυμένος και από τον Αλγερινό στόλο έπλεε και εκείνος προς συνάντηση του χριστιανικού. Αποτελείτο από 210 πλοία μεγέθους γαλέρας και 63 τύπου γαλιότας, (σύνολο 273 πλοία). Έτσι οι δύο στόλοι βρέθηκαν "εν αλλήλοις" (συναντήθηκαν) στις 7 Οκτωβρίου οπότε και έλαβαν αμφοτέρωτεροι παράταξη μάχης (τάξη μάχης).

Η ναυμαχία αυτή έληξε με πλήρη νίκη των συμμαχικών πλοίων. Η Ναυμαχία χαρακτηρίστηκε ως μεγάλο κοσμοϊστορικό γεγονός που επηρέασε την πολιτική κατάσταση της εποχής, αλλά ουσιαστικά είναι μια «νίκη χωρίς επαύριον» αφού οι ανταγωνισμοί μεταξύ των συμμάχων δεν επέτρεψαν να δώσουν το τελειωτικό χτύπημα στους Οθωμανούς.

Η μόνη θετική συνέπεια για την Ναύπακτο είναι ότι διαωνίστηκε το όνομά της ανά τους αιώνες.

3.4 Εξέλιξη της ονομασίας της πόλης μέσα στους αιώνες

Οπως για τους ανθρώπους ο σπουδαιότερος φορέας της προσωπικότητάς τους και μοναδικός για τον καθένα είναι το όνομά του, το ίδιο ισχύει και για τις πόλεις και τα δικά τους ονόματα. Η κάθε πόλη έχει το δικό της όνομα στο οποίο συμπυκνώνεται όλη η ιστορία, η παράδοση, το διαχρονικό αλλά και το συγχρονικό τους περιεχόμενο, οι χωρικές τους ιδιομορφίες και κάθε ιδιαίτερη κοινωνική, πολεοδομική ή αρχιτεκτονική τους έκφραση, είναι το κύριο συστατικό, στο οποίο ενυπάρχει η έκφραση της φυσιογνωμίας τους.

Από τα πανάρχαια χρόνια κιόλας, το όνομα που θα έπαιρνε κάθε πόλη είχε μεγάλη σημασία. Τόσο στη μυθολογία όσο και στην ιστορία οι πράξεις και τα γεγονότα αποτελούν αφορμή για να δοθεί κάποιο συγκεκριμένο όνομα στην πόλη αυτή. Άλλοτε πάλι το όνομα της πόλης αναφέρεται στην γεωγραφική της θέση, στην ιδιαίτερη οικονομική της δραστηριότητα, δε ιδιαίτερα φυσικά ή άλλα χαρακτηριστικά της περιοχής ή των κατοίκων της, αλλά και σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα.

Η χρονολογική τοποθέτηση του ονόματος επίσης παίζει σημαντικό ρόλο στην εκτίμηση της φυσιογνωμίας της, αφού η φόρτιση αυτού του ονόματος με βαριά ιστορία ενισχύει την αξιολόγηση της ίδιας της πόλης ακόμα και αν σε μια σύγχρονη κατάσταση έχει χάσει σε μεγάλο μέρος ή και τελείως το στοιχείο του παλαιού της μεγαλείου.⁵⁶

Η Ναύπακτος είμαι μια από τις αρχαιότερες πόλεις της Ελλάδας με 3.500 χρόνια ιστορία. Το ταξίδι της στην ιστορία ξεκινά επίσημα το 1104 π.Χ. όταν οι Δωριείς καταφθάνουν στην Ναύπακτο και κατασκευάζουν πλοία για να περάσουν απέναντι στην Πελοπόννησο. Αυτή η ενέργεια των Δωριέων αποτέλεσε την αφορμή ώστε η πόλη να πάρει αυτό το όνομα.⁵⁷ Το όνομα «Ναύπακτος» προέρχεται από τις λέξεις «ναυς» και «πήγνυμι» από τα ναυπηγία των Δωριέων.

Η πόλη αυτή, στην μακραίωνη ιστορική διαδρομή της, εμφανίστηκε κατά καιρούς με διάφορα ονόματα. Ναύπακτος, Nopant ή Naupatas από τους Φράγκους, Lepanto από τους Ενετούς, Inebacte ή Ainebakht από τους Τούρκους, Μικρό αλγέρι από τους πειρατές, Επαχτος στον μεσαίωνα και σήμερα.⁵⁸ Όσο αφορά την ονομασία Ainebakht από τους Τούρκους, να αναφέρουμε ότι η λέξη αυτή στα τούρκικα σημαίνει «καθρέφτης της ευτυχίας».⁵⁹

3.5 Αρχιτεκτονική και πολεοδομική περιγραφή της Ναυπάκτου

Η μορφή της σημερινής πόλης της Ναυπάκτου είναι αυτή της αστικής συγκρότησης και αναπτύσσεται κατά μήκος παραλίας πέντε και πλέον χιλιομέτρων.⁶⁰

Το «ιστορικό κέντρο», το οποίο βρίσκεται μέσα στα τείχη του βενετσιάνικου κάστρου της, αποτελείται από παραδοσιακά πολεοδομικά σύνολα, που σε συνδυασμό

⁵⁶ Στεφάνου Ιωσήφ, *Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης*, εκδ. ΜΕΔΕΩΝ, Αθήνα 2000, σελ.140

⁵⁷ Βασιλάτος Ν., *Κάστρα ελληνικής γης*, εκδ. ΜΠΑΛΤΕΡ, Αθήνα 1991, σελ.63

⁵⁸ Οικονόμου Κώστας, *Ναύπακτος. Ιστορικός και τουριστικός οδηγός*, χ.ο., Αθήνα 1980

⁵⁹ Βασιλάτος Ν., *Κάστρα ελληνικής γης*, εκδ. ΜΠΑΛΤΕΡ, Αθήνα 1991, σελ.67

⁶⁰ Πανταζή Αντ. Νίκου, *Η Ναύπακτος μέσα στους αιώνες. Μύθος και πραγματικότητα*, χ.ο., Ναύπακτος 1991, σελ.206

με τις επάλληλες επάλξεις του ενετικού φρουρίου συνθέτουν ένα ιστορικό περιβάλλον.

Το οδικό δίκτυο είναι πυκνό και υπάρχουν αρκετά λιθόστρωτα στενά και πέτρινες σκάλες.

Στην περιοχή δεξιά και αριστερά του ιστορικού κέντρου υπάρχει μία πολεοδόμηση με δύο ευθύγραμμους οδικούς άξονες, όπου κτίσθηκαν μέχρι το 1930 πολυτελείς αστικές κατοικίες με δυτικοευρωπαϊκά αρχιτεκτονικά στοιχεία.⁶¹

Τα περισσότερα από τα παλαιότερα κτίρια, αυτά προ του 1919, βρίσκονται στην κεντρική συνοικία της Ναυπάκτου και πιο συγκεκριμένα στον οικισμό εντός του κάστρου, που περιβάλλει το λιμάνι. Ανατολικότερα, στις περιοχές Κέντρο και Καινούργιο Χωριό συναντάμε κτίρια διάφορης παλαιότητας από το 1919 και μετά. Στις γειτονίες Στενό, Γήπεδο και στο βόρειο τμήμα του Λυγιά εντοπίζονται κυρίως κτίρια που έχουν κατασκευασθεί στο διάστημα 1946-1970, ενώ στην Ψανή, στο νότιο τμήμα του Λυγιά και στο Ξηροπήγαδο στην πλειονότητα υπάρχουν κτίρια του 1971 και μετά.

Τα υλικά κατασκευής που κυριαρχούν στην πόλη είναι η πέτρα και πρωτίστως το μπετόν. Τα περισσότερα πέτρινα κτίρια, που είναι και τα παλαιότερα, βρίσκονται, όπως είπαμε, στο Κέντρο και στο Κάστρο. Μονώροφα κτίρια καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της δυτικής, της ανατολικής και της βορειοανατολικής συνοικίας ενώ βρίσκονται διάσπαρτα και στην κεντρική συνοικία.

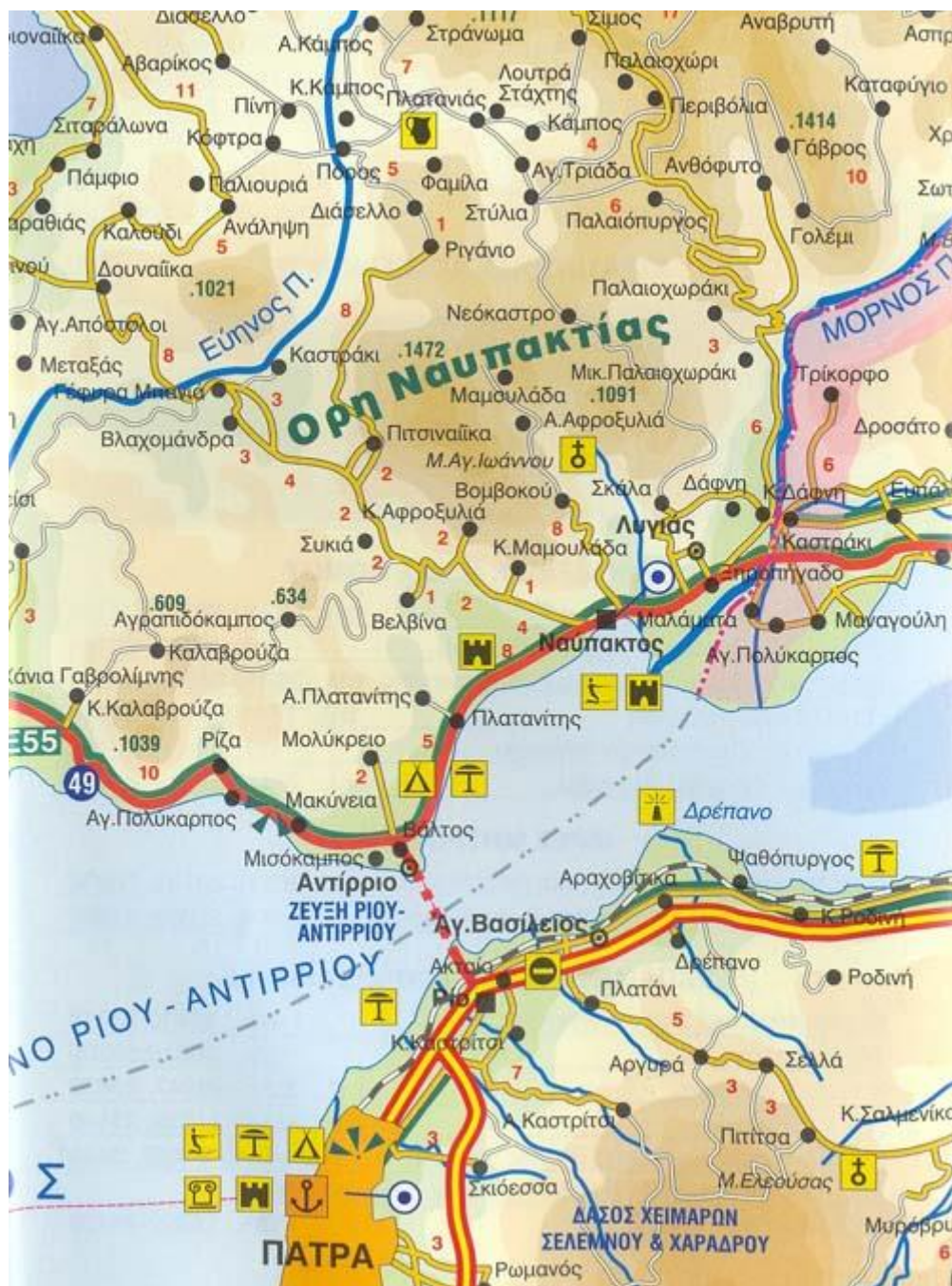
Για να διατηρηθεί η παραδοσιακή μορφή της πόλης σήμερα εφαρμόζονται μερικοί μορφολογικοί περιορισμοί δόμησης. Στο «ιστορικό κέντρο», δεν επιτρέπεται καμία επέμβαση που να αλλοιώνει το πολεοδομικό σύνολο και στη γύρω αυτού περιοχή επιτρέπεται η δόμηση μόνο μέχρι τρεις ορόφους. Η κάλυψη πρέπει να γίνεται υποχρεωτικά με τετράρριχτη στέγη με βυζαντινά κεραμίδια.

Παρόλαυτα, σε αντίθεση με τον ιστό του ευρύτερου ιστορικού κέντρου που έχει μια πολεοδομική συνέπεια, το περίγραμμα της πόλης με τα νέα κτίρια που έχουν ενταχθεί, παρουσιάζεται ανομοιογενές και σε πολλά σημεία δύσμορφο.

⁶¹ <http://www.greek-tourism.gr/nafaktos>

3.6 Χάρτες επαρχίας Ναυπακτίας

Κεφάλαιο 4 «Η πολιτιστική φυσιογνωμία της Ναυπάκτου και η συμβολή της στη βιώσιμη ανάπτυξη»

4.1 Σύλλογοι που προάγουν τον πολιτισμό

4.1.1 Συνεταιρισμός Γυναικών Ναυπάκτου⁶²

Το Σεπτέμβριο του 2005, δημιουργήθηκε ο «Συνεταιρισμός Γυναικών Ναυπάκτου», και ο οποίος στεγάζεται σε αίθουσα του κτιρίου «Ναυπακτία». Είναι ο πρώτος συνεταιρισμός στο νομό, ενώ ανήκει στην λίστα των 142 Γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την κ. Αποστολοπούλου Μαρία, πρόεδρο του Συνεταιρισμού, έχει λάβει μέρος σε διαγωνισμούς και εκθέσεις, παίρνοντας μάλιστα και βραβείο στην Δυτική Ελλάδα για την Γυναικεία Επιχειρηματικότητα και Απασχόληση. Οι γυναίκες που τον απαρτίζουν παρακολουθούν ειδικά σεμινάρια εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης, επιμόρφωσης και ενημέρωσης τα οποία διοργάνωσε ο Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπ/σης, Κατάρτισης και Απασχόλησης (Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α.) – «ΔΗΜΗΤΡΑ».

Σημαντικός λόγος ίδρυσης του είναι η δημιουργική απασχόληση των γυναικών καθώς αποτελείται από 15 γυναίκες οι οποίες, στην πλειονότητα τους, είναι άνεργες. Έτσι, βοηθά στην μείωση της γυναικείας ανεργίας στον τόπο αυτό. Παράλληλα, αποτελεί μια πολύ καλή ευκαιρία να διαφημιστεί η πόλη μέσω των παραδοσιακών της προϊόντων. Αυτό πετυχαίνεται με την επιλογή της ετικέτας των προϊόντων που δεν είναι άλλη από το σήμα κατατεθέν της πόλης, το Βενετσιάνικο λιμάνι, ενώ επίσης συμμετέχει ενεργά και στην εμποροπανήγυρη της πόλης διαφημίζοντας έτσι στους ξένους επισκέπτες τα τοπικά παραδοσιακά εδέσματα.

Μέσα από τον Συνεταιρισμό, σύμφωνα πάντα με τις πληροφορίες της προέδρου, άρχισε να παράγεται και πάλι το παραδοσιακό γλυκό της Ναυπάκτου, το Αμύγδαλο, το οποίο είχε ξεχαστεί με τα χρόνια. Έτσι, με την κίνηση αυτή, κατάφεραν να θυμίσουν στους παλιούς και να γνωρίσουν στους νέους ξεχασμένα κομμάτια που συνθέτουν την τοπική πολιτιστική παράδοση.

⁶²Συνέντευξη Μαρίας Αποστολοπούλου, Πρόεδρος του Συνεταιρισμού Γυναικών Ναυπάκτου

Η ίδια επισημαίνει πως τα υλικά που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή των προϊόντων προέρχονται από την αγροτική παραγωγή των ίδιων των μελών και κατά δεύτερο λόγο από τα τοπικά καταστήματα. Έτσι, βοηθά στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας ενώ παράλληλα ελέγχουν και την ποιότητα υλικών.

4.1.2 Σύλλογος: Ναύπακτος Πολιτιστικές Διαδρομές

Το 1995, σύμφωνα με την κ. Αλεξία Παληού, μέλος του συλλόγου, μια παρέα φίλων πήρε την πρωτοβουλία και ξεκίνησε την διοργάνωση του καρναβαλιού. Αρχικά ο σύλλογος ονομαζόταν «Αυτόνομο Καρναβαλικό Συνδικάτο» αλλά δυο χρόνια αργότερα πήρε την σημερινή του ονομασία «Σύλλογος: Ναύπακτος Πολιτιστικές Διαδρομές». Δεν ανήκει στον Δήμο Ναυπάκτου αλλά βρίσκεται σε συνεργασία με αυτόν. Τα μέλη που αριθμεί ο Σύλλογος είναι 211.

Όσο αφορά τις καρναβαλικές εκδηλώσεις, ο Σύλλογος αναλαμβάνει τη δημιουργία του άρματος του βασιλιά καρνάβαλου, με έξοδα όμως του Δήμου. Με δικά τους έξοδα αναλαμβάνουν την δημιουργία τους αγάλματος του Συλλόγου καθώς επίσης και την δημιουργία άλλων 2 αρμάτων που σατιρίζουν την επικαιρότητα. Μάλιστα, η ίδια αναφέρει πως η συμμετοχή των Ναυπάκτιων είναι πολύ μεγάλη και μας πληροφορεί πως στην τελευταία καρναβαλική εκδήλωση που έγινε η συμμετοχή ξεπέρασε τα 1000 άτομα.

Μια πολύ καλή και βιώσιμη κίνηση του συλλόγου είναι το γεγονός ότι μετά το πέρας των καρναβαλικών εκδηλώσεων, όλα τα άρματα και τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν δεν τα πετάνε. Αντίθετα, τα κρατάνε σε μια αποθήκη ειδικά

κατασκευασμένη για αυτά, τα επισκευάζουν, τα μεταποιούν και τα ξαναχρησιμοποιούν στην επόμενη χρονιά στολίζοντας κατά τόπους την πόλη τις μέρες εκείνες.

Αλλά εκτός από τις καρναβαλικές εκδηλώσεις, ο Σύλλογος διοργανώνει και άλλα πολιτιστικά δρώμενα. Μερικά από αυτά είναι «Ο Πολιτιστικός Αύγουστος», και κοντά στην γιορτή του πολιούχου της πόλης Αγίου Δημητρίου, διοργανώνει εκδηλώσεις όπως έκθεση φωτογραφίας, θεατρικές παραστάσεις από την θεατρική ομάδα του συλλόγου, μουσικές βραδιές κ.α. Αλλά και κατά την διάρκεια του χρόνου διοργανώνουν διάφορες εκδηλώσεις.⁶³

4.1.3 Μικτή Χορωδία Ναυπάκτου

Η Μικτή Χορωδία Ναυπάκτου είναι μέλος της Ένωσης Χορωδιών Ελλάδος και της Στέγης Ελλήνων Χορωδιών. Ιδρύθηκε το 1987 και έκτοτε έχει διαρκή πολιτιστική παρουσία, πραγματοποιώντας συναυλίες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (Αυστρία, Βουλγαρία, πολλές φορές στην Ιταλία, Γερμανία, Σικελία) και με πολιτιστικές παρουσίες στην Τσεχία, Ουγγαρία, Τουρκία.

Σήμερα αριθμεί 60 ενεργά μέλη. Στο ρεπερτόριο της συμπεριλαμβάνονται έργα: Αναγέννηση, Baroque, κλασικά, εκκλησιαστικά, έργα του 20^{ου} αιώνα καθώς και σύγχρονα Ελλήνων συνθετών (Μ. Θεοδωράκης, Μ. Χατζηδάκης, Μ. Λοΐζος, κ.α.).

Η Χορωδία διαθέτει γυναικείο, ανδρικό και μικτό τμήμα. Κάθε χρόνο διοργανώνει στην Ναύπακτο χορωδιακή συνάντηση με τη συμμετοχή χορωδιών από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Από το 2001 και κάθε δεύτερο χρόνο συνδιοργανώνει μαζί με τον Δήμο της πόλης το Διεθνές Χορωδιακό Φεστιβάλ Ναυπάκτου «Μίκης Θεοδωράκης».⁶⁴

⁶³Συνέντευξη Αλεξίας Παληού, μέλος του Συλλόγου: Ναύπακτος Πολιτιστικές Διαδρομές

⁶⁴Έντυπο φυλλάδιο του Δήμου Ναυπάκτου

4.2 Πολιτιστικές εκδηλώσεις που γίνονται καθ' όλη την διάρκεια του έτους στην Ναύπακτο

4.2.1 Εκδηλώσεις για την Ναυμαχία της Ναυπάκτου

Κάθε χρόνο, το πρώτο δεκαήμερο του Οκτωβρίου και για 3 μέρες, γιορτάζεται η ιστορική επέτειος της Ναυμαχίας της Ναυπάκτου που έγινε την 7^η Οκτωβρίου του 1571. Στο χώρο του λιμανιού γίνεται η αναπαράσταση της μεγάλης σύγκρουσης του ενωμένου ευρωπαϊκού στόλου κατά της Οθωμανικής αρμάτας με την συμμετοχή παλιού ιστιοφόρου με κανόνια. Υψηλοί προσκεκλημένοι από την χώρα μας, αλλά και από ολόκληρη την Ευρώπη, τιμούν με την παρουσία τους το μεγάλο ιστορικό γεγονός και την πόλη.^{65,66}

Σύμφωνα με την Υπεύθυνη Πολιτιστικών Εκδηλώσεων του Δήμου, κ. Αλεξοπούλου Κατερίνα, τις ημέρες του εορτασμού της ιστορικής επετείου ο Δήμος Ναυπάκτου και η ΑΝ.ΝΑ (Αναπτυξιακή Ναυπάκτου) διοργανώνουν ποικίλες εκδηλώσεις όπως αγώνες ιστιοπλοΐας, τουρνουά σκακιού, συναυλίες, εκθέσεις και πολιτιστικές εκδηλώσεις με την συμμετοχή των πρεσβειών που καταφθάνουν στην πόλη μας (Πρεσβεία Ιταλίας, Κροατίας, Αυστρίας, Μάλτας κ.α.)

Μάλιστα η ίδια μας ενημέρωσε πως για πρώτη φορά το 2007 καθιερώθηκε ένας διαπολιτισμικός χαρακτήρας της επετείου της Ναυμαχίας της Ναυπάκτου καθώς θεσπίστηκαν σειρά πολιτιστικών εκδηλώσεων στις οποίες συμμετείχαν όλες οι αντιπροσωπείες των χωρών που συμμετείχαν τις ημέρες εκείνες. Επίσης, πραγματοποιείται οπτικοακουστική παρουσίαση των ιστορικών γεγονότων της εποχής εκείνης από εξειδικευμένο ιστορικό.

Οι εκδηλώσεις ολοκληρώνονται με την λιτανεία της εικόνας της Ναυμαχίας που με πομπή καταλήγει στο ενετικό λιμάνι της πόλης για να τελεσθεί επιμνημόσυνη δέηση και να ρίξουν στεφάνια στην θάλασσα προς τιμήν των πεσόντων ναυμάχων.

⁶⁵ <http://news.ert.gr/el/politismos/eidiseis/28115-naymaxia-naypaktou-lampres-ekdiloseis>

⁶⁶ http://e-politeia.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=3149&Itemid=1

Η κ. Αλεξοπούλου αναφέρει πως, απόρροια όλων αυτών, είναι η επιβράβευση από το Δήμο Βενετίας με το δαχτυλίδι της πόλεως και την αδελφοποίηση, σε μια λαμπερή τελετή που πραγματοποιήθηκε στην πόλη της Βενετίας κατά την επίσημη επίσκεψη του Δημάρχου και του Προέδρου της ΑΝ.ΝΑ.

Επίσης, έχει ήδη πραγματοποιηθεί διαπεριφερειακή συμφωνία με την Venetia με στόχο την πολιτιστική-πολιτισμική-τουριστική ανάπτυξη μεταξύ της πόλης της Ναυπάκτου και της πόλης της Βενετίας.⁶⁷

Η παρουσία των εκδηλώσεων αυτών είναι σημαντική καθώς, έχουν εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Μέσω αυτών γίνεται δυνατή η ενημέρωση των κατοίκων της Ναυπάκτου για αυτό το σημαντικό ιστορικό γεγονός της πόλης και προσπαθούν να κρατήσουν γερά τα δεσμά του παρελθόντος και του παρόντος. Επιπλέον, από οικονομικής άποψης, σύμφωνα με τον κ. Κατσάμπα Γιώργο, Υπεύθυνο του Κέντρου Τουριστικών Πληροφοριών, η έλευση τουριστών είναι μεγάλη, μάλιστα σε σημείο όπου η πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων να φθάνει από 90%-100%. Επομένως, όπως είναι φυσικό, η κίνηση στα τοπικά μαγαζιά αυξάνεται με αποτέλεσμα να ενισχύεται η τοπική οικονομία. Ακόμη, αυτή η μεγάλη ανταπόκριση που υπάρχει, όχι μόνο από μεριά των ντόπιων αλλά και από μεριά των τουριστών, έχει σαν αποτέλεσμα να γίνεται ευρέως γνωστή η ιστορία και ο πολιτισμός της Ναυπάκτου και να τονίζεται η τεράστια συμβολή τους στην διαμόρφωση της ιστορίας και του πολιτισμού γενικότερα της χώρας μας.⁶⁸

⁶⁷Συνέντευξη Αλεξοπούλου Κατερίνας, Υπεύθυνη Πολιτιστικών Εκδηλώσεων του Δήμου, Επιστημονικός Σύμβουλος του Δήμου, Ιστορικός

⁶⁸Συνέντευξη Κατσάμπα Γιώργου, Υπεύθυνος Κέντρου Τουριστικών Πληροφοριών Ναυπάκτου

4.2.2 Μεγάλη Παρασκευή στην Ναύπακτο^{69,70,71,72,73,74}

Το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής στην πόλη της Ναυπάκτου αναβιώνει το πασχαλινό έθιμο πολλών χρόνων. Την ημέρα αυτή, γίνεται περιφορά των Επιταφίων των ενοριών του Αγίου Δημητρίου, της Αγίας Παρασκευής και του Αγίου Γεωργίου η οποία, υπό τις πένθιμες μελωδίες της φιλαρμονικής του Δήμου Ναυπάκτου, καταλήγει στο λιμάνι. Καθ' όλη την διάρκεια της πομπής όλος ο ηλεκτροφωτισμός της πόλης σβήνει και οι παρευρισκόμενοι κρατούν αναμμένα κεριά και ραίνουν τους επιταφίους με λουλούδια και αρώματα.

Φτάνοντας στο λιμάνι οι πιστοί έρχονται αντιμέτωποι με φαντασμαγορικές εικόνες. Κεριά σχηματίζουν πύρινους δρόμους ενώ αναμμένες δάδες είναι τοποθετημένες σε όλες τις ντάπιες του κάστρου. Στο μέσο της εισόδου του λιμανιού, δάδες σχηματίζουν έναν μεγάλο σταυρό. Ακόμη, φωτεινοί σταυροί από δάδες σχηματίζονται επάνω στον μεγάλο πλάτανο της πλατείας καθώς και στις πολεμίστρες

⁶⁹http://www.agrotravel.gr/agro/site/AgroTravel/t_docpage?doc=/Documents/Agrotravel/event/AitoIoakarnania/ethimonaupaktos

⁷⁰<http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/ekdiloseis/34/Μεγάλη%20Παρασκευή%20στη%20ΝαύπακτοOpera.HTML/Shell/Open/Command>

⁷¹<http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=1&artid=320001&dt=14/03/2010>

⁷²<http://www.nafpaktos.gr/news/08/n140408.html>

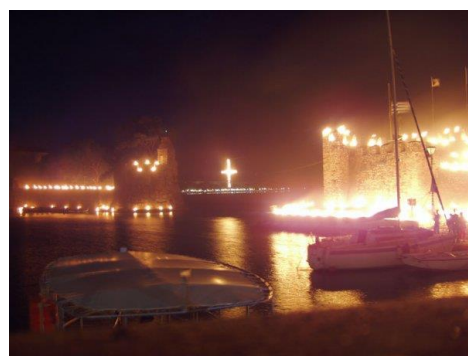
⁷³<http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/12509>

⁷⁴ Καρανικόλας Β., «Μεγάλη Παρασκευή στην Ναύπακτο», *Ναυπακτία press*, 39, (2008), σ.6

του λιμανιού. Αυτό γίνεται εις μνήμην των ηρώων οι οποίοι πολέμησαν και έχασαν την ζωή τους στον τόπο αυτό.

Το όλο θέαμα διοργανώνεται από την Αναπτυξιακή Ναυπάκτου και έχει τίτλο "Σε επί των υδάτων" και αποτελεί παράδοση πολλών ετών αφού έχει ξεκινήσει από την δεκαετία του '50 από τους ψαράδες της πόλης οι οποίοι πήραν την πρωτοβουλία και στόλιζαν την ημέρα εκείνη τις πολεμίστρες με αναμμένες δάδες.

Το γεγονός αυτό εκτός από τον θρησκευτικό χαρακτήρα που έχει, συνδυάζει και την ηρωική προσπάθεια του μπουρλοτιέρη Ανεμογιάννη να πυρπολήσει την τουρκική ναυαρχίδα στον χώρο αυτόν.

4.2.3 Το γαϊτανάκι στην Σκάλα

Κάθε χρόνο, το μεσημέρι της Δευτέρας του Πάσχα, στο χωριό Σκάλα της Ναυπάκτου, λαμβάνει χώρα το καθιερωμένο έθιμο στο οποίο πλέκεται το γαϊτανάκι. Οι κάτοικοι του χωριού, συγκεντρώνονται στον προαύλιο χώρο

της εκκλησίας και ψήνουν, και ύστερα, κάτοικοι και επισκέπτες, τρώνε όλοι μαζί ενώ χορευτές πλέκουν το γαϊτανάκι.

Είναι ένα έθιμο με βαθιές τις ρίζες του. Ξεκινά γύρω στα 1499, όταν η Ναύπακτος ήταν Τουρκοκρατούμενη, και οι κάτοικοι του χωριού καθιέρωσαν αυτή την εκδήλωση που είχε συμβολικό χαρακτήρα. Κάθε χρόνο την τρίτη ημέρα του Πάσχα «έπλεκαν» το «Γαϊτανάκι», γιορτάζοντας έτσι όχι μόνο την Ανάσταση του Κυρίου, αλλά δηλώνοντας την αγάπη και την ομόνοια που είχαν μεταξύ τους, και την ελπίδα τους για ελευθερία από την τουρκική σκλαβιά.⁷⁵

Την καθιέρωση του εθίμου αυτού την ανέλαβαν αρχικά οι κάτοικοι του χωριού, αλλά στην συνέχεια ο Δήμος Ναυπάκτου, σε συνεργασία με την Αναπτυξιακή Ναυπάκτου, προσφέρουν δωρεάν ψητό κρέας, κρασί και όμορφα αναμνηστικά δώρα στους παρευρισκόμενους.⁷⁶

4.2.4 Το παζάρι της Ναυπάκτου

Το παζάρι της πόλης ξεκινά από το έτος 1867 και συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας. Η χρονική διάρκεια της εμποροπανήγυρης ποικίλει στην διαδρομή του χρόνου, όμως, από το 1924 αποφασίστηκε να ξεκινά στις 26 Οκτωβρίου και να διαρκεί 7 ημέρες.

Στη Ναύπακτο η εμποροπανήγυρη συνδέθηκε με την εορτή του πολιούχου της πόλης Αγίου Δημητρίου. Ξεκίνησε ως ζωοπανήγυρη και την έκαναν κυρίως οι ξένοι από άλλες περιοχές, όπως Θεσσαλιώτες, Ηπειρώτες, Αργινιώτες κ.α. ενώ παράλληλα, σε κάθε γωνιά της πόλης, όπου υπήρχε ταβέρνα, ψήνονταν γουρνοπούλες, κάτι που επικρατεί ακόμη και σήμερα.⁷⁷

Σιγά-σιγά συμμετείχαν στο παζάρι και μικροπωλητές οι οποίοι πωλούσαν σαμάρια, καπίστρια, παρωπίδες, σέλες κτλ. Έτσι η ζωοπανήγυρη περιοριζόταν μέχρι

⁷⁵ <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/ekdiloseis/35/Γαϊτανάκι%20στη%20σκάλα>
<http://www.nafpaktia.com/art/1771/gaitanaki-sti-skala>

⁷⁶ <http://www.nafpaktia.com/agenda/2395/plekoyn-to-gaitanaki-sti-skala>

⁷⁷ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997, σελ. 38-39

που πλέον η αλλαγή του τρόπου ζωής και της μορφής του εμπορίου εξαφάνισαν την ζωοπανήγυρη δίνοντας την θέση της στην εμποροπανήγυρη. Παράλληλα ο χώρος τέλεσης μετατοπίζεται ανατολικότερα.⁷⁸

Τα τελευταία χρόνια το παζάρι διευρύνεται. Ομοεθνείς που έχουν έρθει από ξένες χώρες όπως Ρωσοπόντιοι, έρχονται με την ποικίληπραμάτεια τους, όπως είδη ρουχισμού, είδη προικός και διάφορα εργαλεία από την χώρα προέλευσης τους, την οποία πουλούν σε χαμηλές τιμές. Παρουσία επίσης στο επαχτίτικο παζάρι έχουν και αρκετοί πλανόδιοι έμποροι από τις Αφρικανικές χώρες καθώς επίσης και λούνα πάρκ για τα μικρά παιδιά. Την ευθύνη για την διοργάνωση της την έχει η τοπική αυτοδιοίκηση.

Λόγοι θρησκευτικοί, οικονομικοί, ψυχαγωγικοί συνθέτουν τα συναισθήματα της αναμονής των Ναυπάκτιων. Αλλά και οι ξενιτεμένοι Ναυπάκτιοι περιμένουν τις γιορτινές αυτές μέρες για να επισκεφθούν το πατρικό τους χωριό, τους δικούς τους, τους φίλους.^{79,80}

Η εμποροπανήγυρη της Ναυπάκτου αποτελεί σημαντικό εμπορικό και κοινωνικό γεγονός για την ευρύτερη περιοχή μας. Κάθε χρόνο επισκέπτονται την εμποροπανήγυρη περισσότεροι από 20.000 επισκέπτες από τη Ναυπακτία, το Μεσολόγγι και τα χωριά της επαρχίας Μακρυνείας, τα χωριά της επαρχίας Δωρίδας του νομού Φωκίδας καθώς και από την Αχαΐα και Αιγιάλεια. Εκτός από την οικονομική δραστηριότητα, η εμποροπανήγυρη έχει και την κοινωνική της διάσταση με την κοινωνική επαφή των κατοίκων.^{81, 82}

Επιπλέον, είναι και ένα πολύ σημαντικό πολιτιστικό γεγονός για την πόλη της Ναυπάκτου, καθώς αποτελεί παράδοση με βαθιές τις ρίζες της. Η αγάπη και η συμμετοχή του κόσμου, εδώ και 143 χρόνια, κατάφεραν να διατηρήσουν ζωντανό

⁷⁸Καρανικόλας Β., «Το παζάρι του χθες και του σήμερα», *Ναυπακτία press*,14, (2007),σ.8-9

⁷⁹ Βαρδακουλάς Γ., Παναγιωτόπουλος Θ., Χαλάτσης Γ., *Το επαχτίτικο παζάρι. Ιστορική και λαογραφική προσέγγιση της εμποροπανηγύρης Ναυπάκτου*, εκδόσεις ΠΟΡΕΙΑ, Ναύπακτος 2000,σελ.26,27,35,46,49,71

⁸⁰ Ξάρλης Γ. Κωνστ., *Ναύπακτος και Ναυπακτία. Εικόνες από την περασμένη ζωή του τόπου μου*, βιβλίο 2ο, χ.ο., Αθήναι 1971, σελ.90-91

⁸¹ Κωτσόπουλος Μιλτ. Σωτήριος, Παπανικολάου Α. Νικόλαος, *Ναυπακτία*, επανέκδοση του συλλόγου Πλατανιωτών Ναυπακτίας της Αθήνας, Θεσσαλονίκη 1994, σελ.70

⁸² <http://www.europe-greece.com/article.php?i=1078>

αυτό το στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου, προσαρμόζοντας το παράλληλα στις απαιτήσεις του παρόντος.

4.2.5 Το καρναβάλι στη Ναύπακτο

Το καρναβάλι της Ναυπάκτου έχει τις ρίζες του στην δεκαετία του 30', όμως φωτογραφικό υλικό υπάρχει μόνο από την δεκαετία του 50' που γίνεται για τελευταία φορά. Σύμφωνα με την κ. Πανταζή Κωστήα, Πρόεδρο του Συλλόγου «Ναύπακτος: Πολιτιστικές Διαδρομές», το 1995 μια παρέα φίλων, εντελώς αυθόρμητα και αυτοσχέδια, ξανάρχισε το καρναβάλι και αποτέλεσε τον ιδρυτικό πυρήνα του Συλλόγου «Αυτόνομο Καρναβαλικό Συνδικάτο» που τα 2 πρώτα χρόνια διοργάνωνε μόνος του την καρναβαλική παρέλαση. Στην συνέχεια, εμπλούτισε την περίοδο της Αποκριάς και με άλλες εκδηλώσεις όπως ο «Επαχτίτικος Γάμος» κάθε Τσικνοπέμπτη, οι «Νταβάδες στην Οδό Μεζεδίων», Παιδικός Χορός, Χορός Μασκαράδων, Κούλουμα κ.α.

Όλες αυτές οι εκδηλώσεις καθιερώθηκαν αρχικά χάρη των χορηγιών φίλων και μελών του «Αυτόνομου Καρναβαλικού Συνδικάτου» το οποίο εν τω μεταξύ μετονομάστηκε σε «Ναύπακτος: Πολιτιστικές Διαδρομές», και μετέπειτα χάρη της χορηγίας του Δήμου.

Η Καρναβαλική Παρέλαση αρμάτων και καρναβαλιστών σταματά αναγκαστικά το 2000 επειδή ο μεγάλος αριθμός των καρναβαλιστών και οι τεράστιες ευθύνες που απέρρεαν από αυτή την επιτυχία δεν ήταν δυνατόν να διαχειριστούν από έναν σύλλογο.⁸³

Όμως, σύμφωνα με τα λεγόμενα της κ. Αλεξοπούλου Κατερίνας, το 2005, με συνδιοργανωτές την Αναπτυξιακή Ναυπάκτου και τον Σύλλογο «Ναύπακτος: Πολιτιστικές Διαδρομές» και με μέλη στην Οργανωτική Επιτροπή εκπροσώπους της Ομοσπονδίας Επαγγελματοβιοτεχνών, του Εμπορικού Συλλόγου ΕΡΜΗΣ, και του Συλλόγου Καταστημάτων Εστίασης και Υγειονομικού Ενδιαφέροντος, η παρέλαση αρχίζει και πάλι.

⁸³ Συνέντευξη Πανταζή Κωστήας, Πρόεδρος του Συλλόγου «Ναύπακτος: Πολιτιστικές Διαδρομές»

Στην αρχή μόνο με μια μικρή συμμετοχή που γρήγορα όμως ξεσήκωσε τον κόσμο. Η συμμετοχή σε γκρουπ και καρναβαλιστές χρόνο με το χρόνο είναι πρωτοφανής καθώς και η προσέλευση πολιτών στις εκδηλώσεις αυτές αθρόα. Στο καρναβάλι του 2007 συμμετείχαν 1200 άτομα και 9 άρματα ενώ το 2008 συμμετείχαν 1800 άτομα και 15 άρματα. Αυτή η ραγδαία επιτυχημένη εξέλιξη τόσο της παρέλασης όσο και των άλλων εκδηλώσεων δίνουν στους διοργανωτές, ΑΝ.ΝΑ. και Σύλλογο Ν.Π.Δ., την διάθεση και την ευθύνη να προσπαθούν να παρουσιάσουν κάθε χρόνο ένα ολοκληρωμένο αποκριάτικο 20ήμερο.⁸⁴

Οι εκδηλώσεις συνήθως ξεκινούν ένα Σάββατο πριν την Τσικνοπέμπτη, με συναυλίες από νεανικά συγκροτήματα της πόλης, δίνοντας το έναυσμα για το ξεφάντωμα που θα ακολουθήσει την περίοδο της Αποκριάς. Ακολουθεί ο Επαχτίτικος Γάμος ο οποίος από το 1997 παρουσιάζεται κάθε Τσικνοπέμπτη. Το Σάββατο είναι ο Χορός των Μασκαράδων και την Κυριακή ο Παιδικός Χορός Μεταμφιεσμένων. Το Σάββατο που ακολουθεί πραγματοποιείται η καθιερωμένη εκδήλωση "Νταβάδες στην οδό Μεζεδίων". Οι εκδηλώσεις κορυφώνονται την Κυριακή της Αποκριάς με την νυχτερινή παρέλαση των αρμάτων, που διασχίζει τον κεντρικό δρόμο της πόλης και καταλήγει στο λιμάνι για το κάψιμο του βασιλιά Καρνάβαλου. Μετά τους μασκαράδες, σειρά έχει η Καθαρά Δευτέρα με τα Κούλουμα στο λιμάνι, με λαγάνες και νηστίσιμα αλλά και παραδοσιακούς χορούς.^{85,86,87}

⁸⁴Συνέντευξη Αλεξοπούλου Κατερίνας, Υπεύθυνη Πολιτιστικών Εκδηλώσεων του Δήμου, Επιστημονικός Σύμβουλος του Δήμου, Ιστορικός

⁸⁵ http://www.europe-greece.com/interface.php#otravel/event/Aitoloakarnania/karnavalinaupaktos&sub_nav=LearnAbout

⁸⁶ <http://nafpaktoscarnaval.blogspot.com/>

⁸⁷ http://www.agrotravel.gr/agro/site/AgroTopics/t_docpage?sparam=interests&doc=/Documents/Ag_r

4.2.5.1 Επαχτίτικος γάμος

Από το 1997 έως και σήμερα, κάθε χρόνο την ημέρα της Τσικνοπέμπτης, η θεατρική ομάδα του Συλλόγου «Ναύπακτος: Πολιτιστικές Διαδρομές», παρουσιάζει στην πόλη τον «Επαχτίτικο Γάμο». Πρόκειται για ένα θεατρικό δρώμενο στο οποίο ντόπιοι άνθρωποι λαμβάνουν μέρος και μέσα από μια χιουμοριστική και σατιρική διάθεση προσπαθούν να αναπαραστήσουν τα ξεχασμένα έθιμα του γάμου με διαφορετικό σενάριο κάθε φορά, συνδυάζοντας καταστάσεις της εποχής με την τρέχουσα επικαιρότητα. Αλλά αυτό που είναι σταθερό κάθε χρόνο είναι κάποιες φιγούρες όπως είναι ο κουρέας, η προξενήτρα, η νύφη με τον γαμπρό και τους κουμπάρους, ο ντελάλης, και οι γονείς των μελλόνυμφων. Επίσης, σταθερό στοιχείο της παράστασης είναι και οι «ιδιαιτερότητες» κάθε γάμου.^{88,89,90}

Η θεατρική αναπαράσταση του Επαχτίτικου γάμου σε διάφορες ιστορικές περιόδους κάθε φορά, αποτελεί ένα σημαντικό πολιτιστικό γεγονός. Και όχι μόνο επειδή ο αριθμός των ανθρώπων παρακολουθούν το δρώμενο αυτό, ντόπιων και τουριστών, είναι μεγάλος, αλλά και γιατί μέσα από αυτό το γεγονός αναβιώνουν ξεχασμένα έθιμα της προετοιμασίας και της ημέρας του γάμου, χορεύεται ο τοπικός χορός του Κουρκούμπα που χορευόταν τις μικρές ώρες στα γαμήλια γλέντια στη Ναύπακτο, τονίζονται ιδιαιτερότητες των παλιών γειτονιών όπως ήταν το κουτσομπολιό, γίνονται αναφορές σε ανθρώπινες μορφές της πόλης που έχουν μείνει στην ιστορία της Ναυπάκτου όπως είναι η Αγλαΐα με το καρότσι της, και πολλά άλλα.⁹¹

Πρόκειται λοιπόν για ένα κράμα σεναρίου, ανθρώπινων μορφών και ιστορικών στοιχείων με αναφορά την Ναύπακτο στο πέρασμα του χρόνου. Και έτσι, μέσα από όλη αυτή την διασκεδαστική διαδικασία οι Ναυπάκτιοι έχουν την δυνατότητα να γνωρίζουν πολλά τοπικά ιστορικά στοιχεία και να κρατούν επαφή με την πολιτιστική τους κληρονομιά.

⁸⁸ <http://www.nafpaktia.com/art/368/nafpaktos-epaxtitikos-gamos>

⁸⁹ <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/ekdiloseis/28/Επαχτίτικος%20Γάμος>

⁹⁰ http://politistikediadromes.com/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=47

⁹¹ Συνέντευξη Παναζή Κωστίας, Πρόεδρος του Συλλόγου «Ναύπακτος: Πολιτιστικές Διαδρομές»

4.2.6 *Γιορτή του κάστανου και του τσίπουρου στην Άνω Χώρα*

Η Άνω Χώρα είναι χωριό της Ορεινής Ναυπακτίας και ανήκει στον Δήμο Αποδοτίας. Εκτός του ότι είναι ένα όμορφο χωριό, είναι γνωστή και για τις γιορτές τσίπουρου και κάστανου, που διοργανώνονται κάθε δεύτερο Σαββατοκύριακο του Οκτώβρη, στην πλατεία της Αγίας Παρασκευής.⁹² Η εποχή δεν είναι τυχαία καθώς τότε είναι ο καιρός που γίνεται η συγκομιδή του κάστανου και η απόσταξη του τσίπουρου. Το κάστανο είναι τοπικό προϊόν και το τσίπουρο που πίνουν όσοι επισκεφτούν εκείνες τις μέρες το χωριό, παράγεται από την απόσταξη της τοπικής ποικιλίας σταφυλιών.⁹³

Η διοργάνωση αυτή πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά τον Οκτώβρη του 1999 με πρωτοβουλία του Συνδέσμου Άνω Χωριτών Αττικής. Σκοπός αυτής της ενέργειας ήταν να αναβιώσουν παλιά έθιμα τα οποία υπήρχαν αλλά και να αποτελέσει ένα μέσο επικοινωνίας και διασκέδασης των κατοίκων.

Μετά την επιτυχία της εκδήλωσης, τα επόμενα χρόνια ο Δήμος Αποδοτίας ανέλαβε τη διοργάνωση της επωμιζόμενος και το οικονομικό μέρος της.^{94,95}

Οι προετοιμασίες ξεκινούν από το σούρουπο της Παρασκευής, ετοιμάζοντας τα καζάνια για την απόσταξη του τσίπουρου και τις φουφούδες για το ψήσιμο των κάστανων. Το ξημέρωμα του Σαββάτου ανάβουν τις φουφούδες στους δημόσιους χώρους. Το απόγευμα τα τραπέζια γεμίζουν από τις ετοιμασίες που έχουν κάνει οι νοικοκυρές του χωριού όπως πίτες, τηγανίτες, λουκουμάδες και αλλιά σπιτικά εδέσματα και όλα είναι έτοιμα να υποδεχτούν τους επισκέπτες. Το βράδυ η ορχήστρα αρχίζει με παραδοσιακούς σκοπούς.^{96,97}

⁹² <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=17323&subid=2&pubid=8548853>

⁹³ http://www.agro-tour.net/web/guest/8/~topicarts/view/45591/287/215?topicarts_redirect=%2Fweb%2Fguest%2F8%2F%257E%2Ftopic%2F287%2F215

⁹⁴ <http://www.apodotia.gr/kl.htm>

⁹⁵ Ασημακάκης Γ., «Για τσίπουρα και κάστανα στην Άνω Χώρα», *Ναυπακτία press*, 12, (2007), σ.2

⁹⁶ <http://nafaktos.nafaktia.com/gr/ekdiloseis/27/Γιορτή%20Κάστανου%20στην%20Άνω%20Χώρα>

⁹⁷ <http://www.tanea.gr/default.asp?pid=28&ct=18&artid=39801&enthDate=12102007>

4.2.7 *Πυληνίων Ποιμενικός Βίος*

Ο Δήμος Πυλίνης είναι ένας ορεινός δήμος της Ναυπακτίας. Κάθε πρώτη Κυριακή του Ιούλη το Πνευματικό – Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Πυλίνης, σε συνεργασία με τους ντόπιους κτηνοτρόφους και τους δημότες, διοργανώνει την εκδήλωση «Πυληνίων Ποιμενικός Βίος».⁹⁸

Στην συγκεκριμένη εκδήλωση ενεργό ρόλο έχουν οι κτηνοτρόφοι οι οποίοι αναπαριστούν σκηνές από τη παραδοσιακή ποιμενική ζωή του τόπου. Αναβιώνεται η πορεία των κτηνοτρόφων από τα χειμαδιά στα ξεκαλοκαίρια, στήνονται «κονάκια» με όλα τα υπάρχοντα του κτηνοτρόφου (κουδούνια, κύπρια, γκλίτσες, ταγάρια και κάπες), καταφθάνουν τα άλογα που κουβαλούν όλα τα αναγκαία, μπαίνουν οι σούβλες στη φωτιά, ετοιμάζεται το βούτυρο στην καράμπα, και το τυρί στην καρδάρα, βράζουν οι προβατίνες στα καζάνια, φτιάχνονται παραδοσιακά εδέσματα όπως το κοσμάρι και οι πίτες.^{99,100,101}

Σκοπός του Δήμου είναι να γυρίσει τον χρόνο πίσω και για λίγες ώρες να αναβιώσει την παραδοσιακή ποιμενική ζωή του τόπου λειτουργώντας έτσι για τους κατοίκους σαν μια γέφυρα που ενώνει το παρόν με τις ρίζες τους. Επίσης, μέσα από

⁹⁸ http://e-politeia.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=3863&Itemid=1

⁹⁹ <http://www.palaiopyrgos.gr/topika-nea/nea-pilinis/pilinion-poimenikos-vios-2009.html>

¹⁰⁰ <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/ekdiloseis/32/Πυληνίων%20Ποιμενικός%20Βίος>

¹⁰¹ http://www.nafpaktiaki.gr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=30&Itemid=87

αυτό, αναπτύσσεται το πολιτιστικό στοιχείο και βοηθά στο να κρατηθούν ζωντανές κάποιες μικρές τοπικές κοινωνίες.¹⁰²

4.2.8 Η γιορτή των Βλάχων στο Νεόκαστρο ^{103,104,105,106}

Το Νεόκαστρο είναι ένα χωρίο λίγο έξω από την πόλη της Ναυπάκτου με πλούσια κτηνοτροφική δραστηριότητα. Έτσι, ο Πολιτιστικός και Εξωραϊστικός Σύλλογος Νεοκάστρου και με την χορηγία του Δήμου Ναυπάκτου της ΑΝ.ΝΑ. και της Νομαρχίας Αιτωλ/νίας πήρε πρωτοβουλία και έχει καθιερώσει κάθε χρόνο, ανήμερα της Αναλήψεως, να γιορτάζεται η «γιορτή των Βλάχων».

Η συγκεκριμένη γιορτή λαμβάνει χώρα στην πλατεία του χωριού με τα ψητά και βραστά κρέατα μέσα στα καζάνια να την έχουν κατακλείσει. Οι γυναίκες του χωριού φτιάχνουν και μοιράζουν παραδοσιακές πίτες, ζυμωτό ψωμί και γιαούρτι. Στην γιορτή αυτή οι επισκέπτες δεν είναι μόνο θεατές αλλά έχουν και αυτοί ενεργό

¹⁰² <http://www.dimospilinis.gr/τυλήντων-ποιμενικός-βίος/>

¹⁰³ <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/ekdiloseis/31/Γιορτή%20των%20Βλάχων>

¹⁰⁴ <http://www.nafpaktia.com/agenda/1817/giorti-ton-blaxon-sto-neokastro>

¹⁰⁵ http://www.agro-tour.net/web/guest/8/~topicarts/view/45509/287/215?topicarts_redirect=%2Fweb%2Fguest%2F8%2F%257E%2Ftopic%2F287%2F215

¹⁰⁶ Ασημακάκης Γ., «Γιορτή των Βλάχων στο Νεόκαστρο», *Ναυπακτία press*, 44, (2008), σ.2

ρόλο. Μαζί με τους ντόπιους παρασκευάζουν το τοπικό παραδοσιακό προϊόν κουσμάρ, που γίνεται με βάση το πρόβειο γάλα. Μετά το γεύμα ακολουθεί γλέντι με τραγούδι και χορό.

4.2.9 Διεθνές Χορωδιακό Φεστιβάλ Ναυπάκτου «Μίκης Θεοδωράκης»¹⁰⁷

Το 1987 ιδρύθηκε η Μικτή Χορωδία Ναυπάκτου και μέχρι σήμερα αριθμεί 60 μέλη περίπου. Επίσης, διαθέτει και παιδικό τμήμα για τους μικρούς φίλους. Είναι μέλος της Ένωσης Χορωδιών Ελλάδος και της Στέγης Ελληνικών Χορωδιών και έχει έντονη παρουσία σε συναυλίες που γίνονται τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Αλλά και στην πόλη της Ναυπάκτου διοργανώνονται χορωδιακές συναντήσεις, με τη συμμετοχή χορωδιών από όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό. Μια τέτοια κίνηση της πόλης είναι το Διεθνές Χορωδιακό Φεστιβάλ «Μίκης Θεοδωράκης» που ξεκίνησε το 2001 και διοργανώνεται κάθε δεύτερο χρόνο. Το φεστιβάλ έχει σκοπό την απονομή της προσήκουσας τιμής στο μεγάλο μουσικοσυνθέτη, ο οποίος είναι και επίτιμος συμπολίτης της πόλης και τη διάδοση της χορωδιακής μουσικής του στο ευρύτερο κοινό και στη νεολαία. Ο Δήμος μαζί με την Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλ/νίας είναι αυτοί που το διοργανώνουν.

Μέσω του διαγωνιστικού χαρακτήρα του Φεστιβάλ, η Ναύπακτος γίνεται πόλος έλξης των πόλεων που συμμετέχουν σε αυτό, ενώ παρουσιάζει πανελλαδικό ενδιαφέρον καθώς φέρει το όνομα του μεγάλου μουσικοσυνθέτη Μίκη Θεοδωράκη.

¹⁰⁷ <http://www.stegi-chorus.gr/greek/meli/xorodies/28.html>

4.2.10 «Ο Γύρος της Ναυπάκτου»

Τα τελευταία 4 χρόνια, ο Δήμος Ναυπάκτου σε συνεργασία με τη Δημοτική Κοινωφελής Επιχείρηση Αθλητισμού και Νεολαίας, τον Αθλητικό Σκακιστικό Όμιλο Ναυπάκτου «ΕΠΑΧΤΟΣ» και το Σ.Μ.Υ Ναυπάκτου «Lepanto» διοργανώνουν τον Λαϊκό Αγώνα Δρόμου. Είναι μια εκδήλωση που εντάσσεται στα πλαίσια της επετείου της «Απελευθέρωσης της Ναυπάκτου (18 Απριλίου 1829)». Αυτή η δράση φέρει τον τίτλο «Ο ΓΥΡΟΣ ΤΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ» και μπορούν να συμμετάσχουν όσοι επιθυμούν και να διανύσουν μια προκαθορισμένη απόσταση 9 χλμ, ενώ για τα παιδιά διανύεται μια πολύ πιο μικρή απόσταση.^{108,109,110}

Όπως μας πληροφόρησε ο κ. Κατσάμπας Γιώργος, Υπεύθυνος του Κέντρου Τουριστικών Πληροφοριών, ο αγώνας δρόμου έχει συμβολικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα καθώς συμβολίζει των αγώνα των προγόνων για ελευθερία από τον τουρκικό ζυγό. Επίσης, εκτός από την ιστορική σημασία, η ενέργεια αυτή αποτελεί και αφορμή έτσι ώστε οι νέοι να αγαπήσουν τον αθλητισμό και να έχουν ενεργό συμμετοχή σε αυτόν. Κάποιο οικονομικό κίνητρο από μεριάς του Δήμου δεν υπάρχει, καθώς η εκδήλωση αυτή είναι εντελώς δωρεάν και οι συμμετέχοντες δεν καταβάλλουν κάποιο χρηματικό ποσό.¹¹¹

¹⁰⁸ <http://www.nafpaktos.gr/news/10/n250210.html>

¹⁰⁹ http://e-politeia.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=3679&Itemid=1

¹¹⁰ <http://sports.nafpaktia.com/3%CE%BF%CF%82-%CE%B1%CE%B3%CF%8E%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%B4%CF%81%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%85-%C2%AB%CE%BF-%CE%B3%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BD%CE%B1%CF%85%CF%80%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF/comment-page-1>

¹¹¹ Συνεντευξη Γιώργος Κατσάμπας, υπεύθυνος του Κέντρου Τουριστικών Πληροφοριών Ναυπάκτου

4.2.11 Ναυπακτιακός Γυμναστικός Σύλλογος από το 1896

Ο Ναυπακτιακός Γυμναστικός Σύλλογος (Ν.Γ.Σ.) είχε ιδρυθεί στην Ναύπακτο το 1896 και στα 1897 συνυπέγραψε μαζί με άλλα 27 σωματεία, το καταστατικό ίδρυσης του Συνδέσμου Ελληνικών Γυμναστικών και Αθλητικών Σωματείων (ΣΕΓΑΣ).

Μετά από έρευνα του καθηγητή φυσικής αγωγής, κ. Νίκου Μελίστα, βρέθηκε στο Εθνικό Τυπογραφείο το ιστορικό καταστατικό του αρχαιότερου αυτού αθλητικού συλλόγου της πόλης της Ναυπάκτου. Έτσι, μετά από 114 χρόνια κάποια άτομα αποφάσισαν την αναβίωση του Ναυπακτιακού Γυμναστικού Συλλόγου.¹¹²

Η προσπάθεια αυτή αναβίωσης και επαναλειτουργίας του συλλόγου έχει μεγάλη πολιτιστική σημασία καθώς αποτελεί τον πρώτο αθλητικό σύλλογο που δημιουργήθηκε στην Ναύπακτο και δείχνει την αθλητική παιδεία και πνεύμα που είχαν οι πρόγονοι του τόπου αυτού. Αλλά και με την σημερινή προσπάθεια των νέων ιδρυτικών μελών του συλλόγου, ο σκοπός δεν είναι άλλος από την σημαντική προσφορά στην αθλητική παιδεία της νεολαίας.

4.2.12 Γιορτή Βιβλίου¹¹³

Τα τελευταία χρόνια η Αναπτυξιακή Ναυπάκτου σε συνεργασία με την Παπαχαράλαμπειο Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη, κάθε Αύγουστο, παρουσιάζουν τα νέα βιβλία που εκδίδονται από Ναυπάκτιους συγγραφείς ή βιβλία που το θέμα τους αναφέρεται στην Ναυπακτία.

Σκοπός της εκδήλωσης αυτής είναι να γίνει ευρύτερα γνωστή η κυκλοφορία των νέων εκδόσεων. Με τον τρόπο αυτό δίνεται η ευκαιρία στους συμπολίτες μας να ενημερωθούν για τις νέες εκδόσεις, να γνωρίσουν από κοντά τους συγγραφείς των έργων αυτών και να διαβάσουν ενδιαφέρουσες πτυχές της τοπικής ιστορίας.

¹¹²«Ναυπακτιακός Γυμναστικός Σύλλογος από το 1896», *Ναυπακτία sports*, 111, (2009),σ.19

¹¹³Έντυπο φυλλάδιο της Παπαχαράλαμπειου Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ναυπάκτου

Η παρουσίαση των νέων εκδόσεων των Ναυπάκτιων συγγραφέων αποδεικνύει το σημαντικό πνευματικό έργο που παράγεται στον τόπο αυτό, καθώς δείχνει και την στήριξη και ανάδειξη των πνευματικών ανθρώπων του τόπου.

Μέσα από αυτή τη γιορτή προβάλλεται το τοπικό βιβλίο και τιμούνται οι συμπατριώτες δημιουργοί. Επίσης, το τοπικό βιβλίο ανοίγει προοπτικές και παρέχει δυνατότητες επικοινωνίας με την ιστορία, τη μνήμη, την αρχαιολογία του τόπου. Τα βιβλία αυτά βοηθάνε εκτός των άλλων στην ενεργοποίηση των ευαισθησιών μας για προστασία και ορθολογική ανάπτυξη του Ναυπακτιακού τοπίου.

Η καθιερωμένη παρουσίαση των Ναυπακτιακών εκδόσεων κάθε χρόνο, είναι ένα σημαντικό γεγονός που σηματοδοτεί τον πολιτισμό του τόπου και την πνευματική κινητικότητα της πόλης και της περιοχής.

4.3 Μουσεία της πόλης

4.3.1 Το αρχοντικό του Μπότσαρη

Μπορεί το κάστρο και το λιμάνι να αποτελούν σημείο αναφοράς για τους ντόπιους και πόλο έλξης για τους επισκέπτες, αλλά υπάρχουν και άλλα μέρη που μπορεί να επισκεφθεί όποιος έρθει στη Ναύπακτο. Ένα τέτοιο μέρος είναι το αρχοντικό του Μπότσαρη. Στο πρώτο διάζωμα του κάστρου, κοντά στην δυτική είσοδο της πόλης της Ναυπάκτου, βρίσκεται ο Μποτσαραΐκος πύργος. Είναι ένα συγκρότημα 2 κτηρίων με επιβλητική όψη.

Το κτίριο αυτό ονομάζεται «Αρχοντικό των Μποτσαραΐων» και όπως είπαμε αποτελείται από 2 κτίρια, κτισμένα σε διαφορετικές εποχές. Φαίνεται πως, αυτό που είναι κολλητά με το φρούριο πρέπει να χτίστηκε τον 15^ο αιώνα ενώ το άλλο που είναι στα ανατολικά του πρώτου, χτίστηκε μάλλον τον 16^ο αιώνα.

Τα δύο αυτά κτίρια ήταν ξεχωριστά μεταξύ τους και δεν είχαν καμία εσωτερική επικοινωνία. Ανάμεσά τους περνούσε ο πλακόστρωτος δρόμος που οδηγούσε στην Σιδερόπορτα και το τζαμί. Βέβαια αργότερα, κτίστηκε η λεγόμενη

«Καμάρα», η οποία ένωσε τα 2 αυτά κτίρια χωρίς να αποκοπεί ο δρόμος. Αυτή η ημισφαιρική οροφή αποτελείται από λιθόκτιστα τόξα.^{114,115}

Παραμένοντας ακόμη στον εξωτερικό διάκοσμο του συγκροτήματος, θα κάνουμε και μια αναφορά στα κατάλοιπα κάποιου κτίσματος που υπάρχουν στη αυλή. Αυτά είναι λιθόκτιστα κάποιου κτίσματος που χρονολογείται τον 14^ο αιώνα. Μάλλον πρέπει να ήταν η Καθολική Αρχιεπισκοπή.¹¹⁶

Πηγαίνοντας τώρα στο εσωτερικό, παρατηρεί κανείς τις ουρανοκρέμαστες βίγλες του, την σάλα των συμποσίων, το δωμάτιο των κατόπτρων και τοξοθυρίδων, τα παρατηρητήρια, τους στρατώνες, τα μπουντρούμια, τις μυστικές σύραγγες και άλλα πολλά ακόμη, τα οποία δεν γίνεται να μην τα θαυμάσει κανείς αν τα αντικρίσει.¹¹⁷

Προφανώς το επιβλητικό αυτό κτίριο χρησιμοποιήθηκε και ως έδρα και κατοικία του εκάστοτε τούρκου διοικητή. Μάλιστα, αναφέρεται ως Σαράι του φοβερού πειρατή Ντουράκ Μπέη. Βέβαια, μετά την απελευθέρωση της πόλης από αυτούς και την παράδοσή της στους Έλληνες (18 Απριλίου 1829), και σύμφωνα με αποφάσεις της Ελληνικής Κυβέρνησης, πολλά από τα σπίτια που έμεναν οι Τούρκοι παραχωρήθηκαν σε άστεγες οικογένειες Σουλιωτών και Ηπειρωτών, οι οποίοι έδιναν πρώτα κάποιο ανάλογο χρηματικό ποσό.

Έτσι, ύστερα από καταβολή 3.600 δρχ. από τον Νότη Μπότσαρη, πολεμάρχη αγωνιστή της ελληνικής επανάστασης, το κτίριο αυτό πέρασε σε αυτόν και την οικογένειά του. Ποσό υπέρογκο για τα χρόνια εκείνα. Να φανταστεί κανείς ότι το σπίτι που αγόρασε η οικογένεια Τζαβέλα εκτιμήθηκε στις 1.500 δρχ. καθώς και άλλα σπίτια με αυλή παραχωρήθηκαν έναντι 25 δρχ. μόνο.^{118,119}

Τώρα, με την αριθ. 82455/3077/22-12-1972 απόφαση του υπουργείου πολιτισμού χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέο μνημείο και προορίζεται από τον τελευταίο επιζώντα κληρονόμο Νότη Δημητρίου Μπότσαρη για ίδρυμα.

¹¹⁴ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, εκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997, σελ.67-68

¹¹⁵ <http://www.europe-greece.com/article.php?i=1075>

¹¹⁶ Βασιλάτος Ν., *Κάστρα ελληνικής γης*, εκδ. ΜΠΑΛΤΕΡ, Αθήνα 1991, σελ.64

¹¹⁷ Οικονόμου Κώστας, *Ναύπακτος, ιστορικός και τουριστικός οδηγός*, χ.ο., Αθήνα 1980, σελ.71

¹¹⁸ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, Βαρδακουλάς Γ., *Η Ναύπακτος του μύθου, της ιστορίας, σήμερα*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2003, σελ.75-77

¹¹⁹ Σταυρογιαννόπουλος Βασίλης, *Το στοιχειωμένο Αρχοντικό*, περ. Η Δάφνη, τεύχος 2^ο, Περιοδική έκδοση του πνευματικού ομίλου Δαφνιωτών Ναυπακτίας, Αθήνα 1994, σελ.82

Συγκεκριμένα συστήθηκε κοινωφελές ίδρυμα ιδιωτικού δικαίου με την αριθ. 4693/12-11-1985 συμβολαιογραφική πράξη με την επωνυμία “ Ίδρυμα Δημητρίου και Αίγλης Μπότσαρη”, με πολλούς σκοπούς εκ των οποίων μερικοί είναι οι εξής:

- Την αποκατάσταση, συντήρηση και ανάδειξη της ιστορικής αξίας της οικίας Μπότσαρη και του περιβάλλοντα χώρου.
- Την παρουσίαση και προβολή, που συνδέονται με την ιστορία της Ναυπάκτου
- Την φιλοξενία επιστημόνων με διεθνές κύρος και την οργάνωση επιστημονικών επαφών
- Την συμβολή στην κρατική μέριμνα για την πρόληψη και πάταξη της αρχαιοκαπηλίας
- Την μελέτη του ιστορικού αρχείου της οικογένειας Μπότσαρη^{120,121}

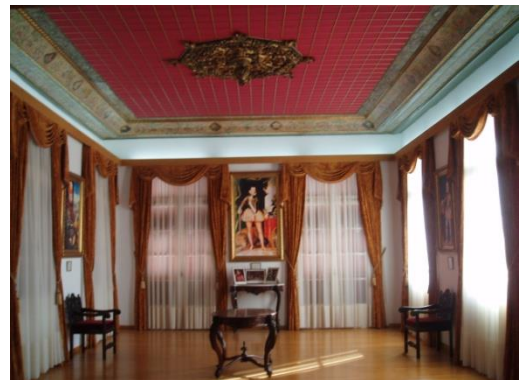
Το κτίριο αυτό, σήμερα, συντηρείται και φυλάσσεται από ιδιώτες καθώς δεν ανήκει στην δικαιοδοσία του Δήμου. Σύμφωνα, με τον κ. Σφήκα Λεωνίδα, φύλακα και υπεύθυνο του Αρχοντικού, η επισκεψιμότητα του δεν είναι και ιδιαίτερα μεγάλη. Τα τελευταία 3 χρόνια το έχουν επισκεφθεί στο σύνολο 5.521 επισκέπτες, οι οποίοι στο σύνολο τους είναι τουρίστες. Τα σχολεία της πόλης που το επισκέπτονται είναι ελάχιστα. Σύμφωνα πάντα με τον ίδιο, ο Δήμος Ναυπάκτου δεν δείχνει και ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το ιστορικό αυτό κτήριο και δεν γίνονται ιδιαίτερα προσπάθειες για διαφήμιση του κτηρίου ώστε να γίνει ευρέως γνωστό.¹²²

¹²⁰ Βαρδακουλάς Γιάννης, *Ευεργέτες και δωρητές στην Ναύπακτο*, 2η έκδοση, εκδ. Κοινωφελών Ιδρυμάτων και Κληροδοτημάτων Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1999,σελ.50-51

¹²¹http://www.agro-tour.net/web/guest/8/~topicarts/view/45646/287/216?_topicarts_redirect=%2Fweb%2Fguest%2F8%2F%257E%2Ftopic%2F287%2F216

¹²² Συνέντευξη Σφήκα Λεωνίδα, φύλακας και Υπεύθυνος του Αρχοντικού

Φωτογραφίες από τον εσωτερικό και εξωτερικό χώρο του αρχοντικού

Ερείπια κτίσματος του 14ου αιώνα με λιθόκτιστα τόξα

Η καμάρα

4.3.2 Μουσείο Φαρμάκη

Μια άλλη ονομασία του μουσείου Φαρμάκη είναι «Μουσείο Ιερού Αγώνος 1821» και αποτελείται από 2 αίθουσες. Το μουσείο αυτό ανεγέρθη με δαπάνες του Νικόλαου Ε. Ν. Φαρμάκη, τέως βουλευτής της Αιτ/νίας και εγγονός του Γιάννη Φαρμάκη, οπλαρχηγού του 1821. Τον Απρίλιο του 1979 έγινα τα επίσημα εγκαίνια του μουσείου.

Στην αίθουσα που βρίσκεται αμέσως μετά την είσοδο βρίσκονται αντικείμενα, όπως σπαθιά, πιστόλια από το 1821 κ.α., και τα οποία είναι όλα από την προσωπική συλλογή του Φαρμάκη. Στην δεύτερη και τελευταία αίθουσα βρίσκονται αντικείμενα που αναφέρονται στον πόλεμο του '40 όπως έγγραφα, φωτογραφίες, εφημερίδες της εποχής καθώς επίσης και η στολή του στρατηγού Παπάγου.^{123,124,125,126,127}

Σύμφωνα με συνέντευξη της κ. Ρένας Καρβούνη, Υπεύθυνη του μουσείου, δεν μπορεί να γίνει γνωστή η ακριβής επισκεψιμότητα καθώς η είσοδος είναι δωρεάν και δεν κόβονται εισιτήρια για να μας καθορίσουν τον ακριβή αριθμό. Παρ' όλα αυτά, η ίδια αναφέρει πως τον χειμώνα υπάρχει μεγαλύτερη επισκεψιμότητα απ'ότι το καλοκαίρι. Επίσης, αναφέρει ότι τα άτομα που το επισκέπτονται είναι στην πλειοψηφία τουρίστες που έρχονται στην περιοχή και γκουπ, ενώ χαρακτηριστικά αναφέρει πως οι ντόπιοι δεν το επισκέπτονται σχεδόν καθόλου. Ακόμη, στους επισκέπτες του χειμώνα ανήκουν και σχολεία τόσο της Ναυπάκτου όσο και άλλων περιοχών της Ελλάδας.

Τώρα, όσο αφορά την ενίσχυση του οικονομικού τομέα της πόλης, βλέπουμε πως δεν υφίσταται τέτοιο θέμα, καθώς, όπως προείπαμε, δεν κόβονται εισιτήρια και η είσοδος είναι δωρεάν. Επίσης, σχετικά με την εκπαίδευση, βλέπουμε πως η επίσκεψη των μαθητών είναι ικανοποιητική, συμβάλλοντας έτσι στην ενίσχυση της παιδείας και στην ενημέρωση των μαθητών για την ιστορία του τόπου τους και των

¹²³ Κονδύλης Λ., «Η γέφυρα την έφερε πιο κοντά», *Τα Νέα*, (2008)

¹²⁴ Καζανά Χρ. Ζωή, Χαλάτσης Γεωρ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιοπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδοση Δήμου Ναυπάκτου, 1997,σελ. 241-242

¹²⁵ <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/nafpaktos/18/Μουσείο%20Φαρμάκη>

¹²⁶ <http://www.nafpaktia.com/folders/2488/gnorimia-me-to-moyseio-farmaki>

¹²⁷ http://www.agro-tour.net/web/guest/8/~topicarts/view/45634/287/216?_topicarts_redirect=%2Fweb%2Fguest%2F8%2F%257E%2Ftopic%2F287%2F216

σημαντικών προσωπικοτήτων που συνέβαλλαν στην διαμόρφωση αυτής. Από την άλλη όμως, βλέπουμε πως η ανταπόκριση του υπόλοιπου πληθυσμού της περιοχής στην επίσκεψη του μουσείου είναι σχεδόν ανύπαρκτη, πράγμα που πρέπει να ανησυχεί τους τοπικούς φορείς και να πάρουν δραστικά μέτρα έτσι ώστε να ενημερώσουν τους πολίτες σχετικά με την σπουδαιότητα του μουσείου και την συμβολή του στην πολιτιστική τους κληρονομιά.

4.3.3 Ίδρυμα Γεωργίου και Μαρίας Αθανασιάδη-Νόβα

Δυστυχώς οι πληροφορίες για το Ίδρυμα Γεωργίου και Μαρίας Αθανασιάδη Νόβα είναι ελάχιστες. Δεν αποτελεί ακριβώς μουσείο της πόλης της Ναυπάκτου. Θα μπορούσε όμως να ενταχθεί διότι αποτελεί έναν πολύ μικρό χώρο, εντός της οικίας του Γεώργιο Αθανασιάδη Νόβα, ο οποίος είναι η Βιβλιοθήκη του με όλα τα βιβλία που είχε στην κατοχή του ο ίδιος. Δεν χρησιμεύει σαν δανειστική βιβλιοθήκη αλλά είναι ανοιχτή και διαθέσιμη σε όποιον θέλει να την επισκεφθεί και να μελετήσει τα βιβλία αυτά.

4.4 Μνημεία και αρχιτεκτονήματα

4.4.1 Το κάστρο

Πόλη μοναδικής ομορφιάς, με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και απaráμιλλο φυσικό κάλλος, η Ναύπακτος, διαθέτει πληθώρα αξιοθέατων. Το Κάστρο στην κορυφή του λόφου, που καταλήγει στο μικρό γραφικό λιμανάκι με τα Ενετικά τείχη, είναι ένα από αυτά και το οποίο αποτελεί το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο της πόλης της Ναυπάκτου.

Το κάστρο είναι χτισμένο από τους Ενετούς, που έγιναν κύριοι της πόλης το 1407, σε πολλά σημεία πάνω σε παλαιότερα τείχη της πελασγικής και της αρχαιοελληνικής εποχής. Θέλησαν να χτίσουν τα τείχη γιατί έβλεπαν ότι η τουρκική δύναμη στην Ελλάδα αυξανόταν συνεχώς. Έτσι, τείχη με οδοντωτές επάλξεις, τετράγωνοι πύργοι, τετράγωνοι και στρογγυλοί προμαχώνες κτίστηκαν γύρω από την πόλη για να την προστατεύσουν και την έκαναν να μοιάζει και να την παρουσιάζουν σαν παπική τιάρα.

Στις 27 Αυγούστου 1499, οι Βενετοί παρέδωσαν με συνθήκη την πόλη και τα κάστρα της στους Τούρκους. Έτσι, «ο οχυρότερος προμαχώνας του χριστιανικού κόσμου», όπως αποκαλούσαν τότε στην Ιταλία την Ναύπακτο, έπαψε να ανήκει στους χριστιανούς.

Έτσι, οι Οθωμανοί φρόντισαν να διακοσμήσουν την πόλη με ευμεγέθη κτίρια και ανήγειραν τζαμιά. Φρόντισαν επίσης να επισκευάσουν και σε πολλά σημεία να ανακατασκευάσουν τα βυζαντινά και βενετικά τείχη της Ναυπάκτου.

Το 1684 ξέσπασε βενετουρκικός πόλεμος και το 1687 οι Τούρκοι εγκατέλειψαν πανικόβλητοι την Ναύπακτο. Όμως, το 1699 η πόλη παραδόθηκε αμαχητί στους Τούρκους και σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης του KARLOWITZ.

Την άνοιξη του 1829 η πόλη πολιορκήθηκε από τους Έλληνες. Στις 17 Απριλίου του ίδιου έτους η πόλη παραδόθηκε στα ελληνικά στρατεύματα.^{128,129,130}

¹²⁸Βασιλάτος Ν., *Κάστρα ελληνικής γης*, έκδοση Μπάλτερ, 1991

¹²⁹ Οικονόμου Κώστας, *Ναύπακτος. Ιστορικός και τουριστικός Οδηγός*, χ.ο., Αθήνα 1980, σελ.74

Το κάστρο σώζεται στην Μεσαιωνική του μορφή σε πολύ καλή κατάσταση. Ξεκινάει από το λιμάνι και στην κορυφή του βουνού Ριγάνι, σε υψόμετρο 200 μέτρων περίπου, σαν στέμμα, φαίνεται η Ακρόπολη του. Ένα κυκλικό τείχος διαμέτρου 100 μέτρων περικλείει την κορυφή αυτή. Δύο βραχίονες αγκαλιάζουν την δυτική και ανατολική πλευρά του λόφου και φτάνουν μέχρι το λιμάνι, κλείνοντάς το με 2 πύργους. Τους δύο αυτούς βραχίονες ενώνουν 4 διατειχίσματα ή ντάπιες που χωρίζουν το κάστρο σε 5 διαζώματα.¹³¹

Η έκταση του κάθε διαζώματος από αυτά μειώνεται καθώς πλησιάζουμε την Ακρόπολη στην κορυφή του λόφου. Όσο αφορά την ονομασία του καθενός, το πρώτο διάζωμα ονομάζεται Βροντόλακα. Το επόμενο ονομάζεται Βεζύρ-Τζαμί ή Νεόκαστρο, οι επόμενοι δύο Ουραμάσιο και Περιτόριο και το τελευταίο διάζωμα ονομάζεται Ακρόπολη ή Ιτς-Καλέ.¹³²

4.4.2 Το λιμάνι

Οπως είπαμε και πριν, οι Ενετοί το 1407 εξωράισαν την Ναύπακτο, συμπλήρωσαν την οχύρωση και κτίσανε τους 2 πυργίσκους του λιμανιού και το συνεχόμενο τείχος.

Το λιμάνι βρίσκεται στην μέση της νότιας παράλιας πλευράς της πόλης. Είναι ένα κυκλοτερές λιμάνι το οποίο διατηρεί την μεσαιωνική του οχύρωση, καθώς και τους 2 ισχυρούς πύργους. Έχει σχήμα πετάλου με άνοιγμα εισόδου 35 μέτρων και δεξιά και αριστερά αυτής είναι οι 2 πύργοι.^{133,134}

Στον ανατολικό πύργο υπάρχει ο ναυτικός φάρος δίπλα στο γέρικο πεύκο και μια εντοιχισμένη μαρμαρόπλακα, αναμνηστική της ναυμαχίας, με την επιγραφή «1571 Εις μνήμην των νικητών της ναυμαχίας της Ναυπάκτου προμαχούντων της

¹³⁰ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, Βαρδακούλας Γ., *Η Ναύπακτος του μύθου, της ιστορίας, σήμερα*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2003

¹³¹ Χαραλαμπίδης Δ. Χαράλαμπος, *Του Δήμου Ναυπάκτου, η πόλη και τα χωριά*, χορηγός Δήμος Ναυπάκτου, Εταιρεία Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 2006, σελ.128

¹³² Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997, σελ. 55

¹³³ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997, σελ.62

¹³⁴ Χαραλαμπίδης Δ. Χαράλαμπος, *Του Δήμου Ναυπάκτου, η πόλη και τα χωριά*, χορηγός Δήμος Ναυπάκτου, Εταιρεία Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 2006, σελ. 128

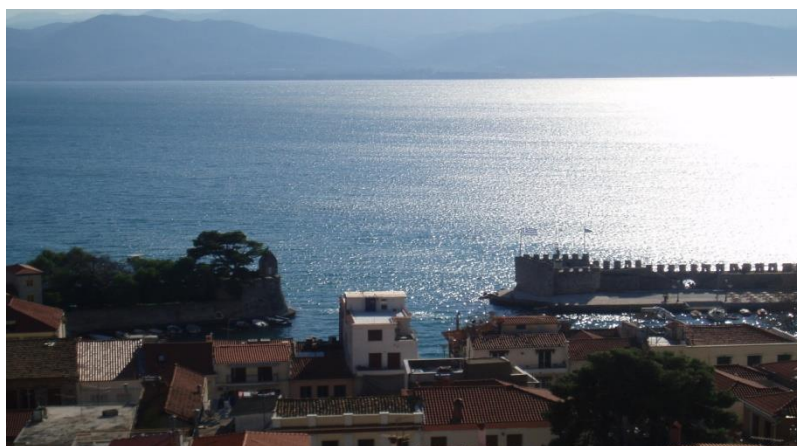
ελευθερίας και της χριστιανοσύνης 1930 Δήμος». Παράπλευρα σώζεται τούρκικο τέμενος με ξεχωριστό χαμάμ, το «Φετιχέ τζαμί» το οποίο τώρα ανήκει στην Αρχαιολογική Υπηρεσία και στεγάζει αρχαίες ελληνικές επιγραφές κλπ. Στην προέκταση του τείχους ανατολικά υπήρχε τεράστια ντάπια με αποθήκες πυρομαχικών, που την κατεδάφισαν στο παρελθόν αδικαιολόγητα.

Στον δυτικό πύργο είναι στημένος ο ανδριάντας του ηρωικού εθνομάρτυρα της Επανάστασης 1821, πυρπολητή Γεώργιου Ανεμογιάννη-Παξινού, έργο του γλύπτη ΝΙΚΟΛΑ και προσφορά του Συνδέσμου Αξ/κών Ναυπάκτου. Πιο πέρα απ'τον πυργίσκο, κατά μήκος του τείχους, υπάρχει μεγάλο φυλάκιο και πιο κάτω κυκλικός προμαχώνας.¹³⁵ Ο δυτικός πύργος έχει σχήμα τετραγώνου και χρησιμοποιούταν για τον στρατωνισμό της φρουράς του λιμανιού. Σε γκραβούρα του βιβλίου του Salvator, το οποίο κυκλοφόρησε στην Πράγα το 1876, φαίνεται δίπλα από τον πύργο του λιμανιού ένα κτίριο εκεί που είναι σήμερα η σκάλα που οδηγεί στο άγαλμα του Ανεμογιάννη. Το παλιό αυτό κτίριο στέγαζε το Δασαρχείο και γύρω στα 1930 οικογένειες μικρασιατικών προσφύγων που ασχολούνταν με την αλιεία.

Επίσης, κοντά στο δυτικό πύργο υπάρχει πάρκο αφιερωμένο στη Ναυμαχία του Λεπάντο, το 1571, κατά την οποία ο χριστιανικός στόλος κατανauμάχησε τον μουσουλμανικό. Στην είσοδο του πάρκου (Πάρκο Θερβάντες), δεσπόζει το άγαλμα του Μιγκέλ Θερβάντες, ο οποίος πολέμησε στην ναυμαχία της Ναυπάκτου ως αξιωματικός του πολεμικού πλοίου «Μαρκησία». Στο εσωτερικό του πάρκου υπάρχουν μαρμάρινες πλάκες οι οποίες είναι αφιερώματα στους μαχητές που πολέμησαν στη Ναυμαχία από τις πρεσβείες της Κροατίας, της Ισπανίας, τις πόλεις της Βενετίας και του Ρέγκενσμπουργκ (πόλη της Αυστρίας απ' όπου καταγόταν ο Δον Ζουάν).¹³⁶

¹³⁵ Οικονόμου Κώστας, *Ναύπακτος. Ιστορικός και τουριστικός Οδηγός*, χ.ο., Αθήνα 1980,σελ.70

¹³⁶ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997, σελ.63, 149,150

Οι δυο πύργοι που κλείνουν την είσοδο του λιμανιού

Ο ανατολικός πυργίσκος με τον φάρο και παράπλευρα να φαίνεται η θολωτή στέγη του Φετιχέ τζαμί

Ο δυτικός πυργίσκος με το άγαλμα του Ανεμογιάννη

4.4.3 Το Ρολόι

ασικοί συντελεστές του ήταν ο Επίσκοπος Σεραφείμ Δομβοϊήτης και ο έμπορος Λάμπρος Φράγκος.

Το 1911 ο Σεραφείμ Δομβοϊήτης είχε ζητήσει την γνώμη και την βοήθεια του Λάμπρου Φράγκου για να χτιστεί το ρολόι ορίζοντας τον και ταμία της

Στην θέση που ταυτίζεται το «κουλιγιέ» υψώνεται ο πλάτανος που αναφέραμε προηγουμένως καθώς και η ιδιαίτερη τούρκικη κρήνη, με την τετράπλευρη με οξυκόροφα ισλαμικά τυφλά αψιδώματα, τη μικρή τουρκική επιγραφή και το βυζαντινό γλυπτό στο γείσο. Η σπονδυλωτή, λιθόκτιστη σκάλα ενός μιναρέ που βρισκόταν μπροστά από τον πλάτανο σώζεται ακόμη και σήμερα χωρίς όμως να σώζεται και η άνω κατάληξη της.^{140,141,142}

Ανάμεσά τους βρίσκονται και τα τούρκικα λουτρά, τα «χαμάμ», τα οποία ανήκαν και αυτά στο συγκρότημα του τζαμιού. Σε αντίθεση με το Τζαμί, αυτά σώζονται σε καλή κατάσταση. Η είσοδος των λουτρών βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια του εδάφους. Επάνω στους κοίλους ημισφαιρικούς τρούλους των λουτρών βρίσκονται διάσπαρτα μικρά πεντάγωνα ανοίγματα. Στην κορυφή τους υπάρχει ένα άνοιγμα σχήματος εξάκτινου αστέρα από το οποίο έμπαινε το φως του ήλιου.^{143,144}

¹⁴⁰ Πετρονότης Αργύρης, *Οθωμανικά αρχιτεκτονήματα Ναυπάκτου*, περ. Ναυπακτιακά, τ. Στ' (1992-1993), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 1994,σελ.265-267

¹⁴¹ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997,σελ.73

¹⁴² http://www.vivl-nafpakt.westnet.gr/1/?data=&preview_mode=&definition_id=00376&Group=0¤t_menu_language_id=1&gui_language_id=1

¹⁴³ Βασιλάτος Ν., *Κάστρα ελληνικής γης*, εκδ. Μπάλτερ, Αθήνα 1991,σελ.73-76

¹⁴⁴ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997,σελ.74-75

Τα απομεινάρια του λιθόκτιστου μιναρέ με την σπονδυλωτή σκάλα

Η περιστροφική σκάλα του μιναρέ

Ο κοίλος ημικυκλικός τρούλος των λουτρών

Το εσωτερικό των λουτρών

4.4.5 Η οικία Τζαβέλλα

Ο Κίτσος Τζαβέλλας, κατά την απελευθέρωση της Ναυπάκτου, ήταν αρχηγός των ελληνικών δυνάμεων, και μετά την απελευθέρωση της η οικογένεια του εγκαταστάθηκε στην πόλη αυτή.

Η οικογένεια Τζαβέλλα είναι μια από τις οικογένειες στις οποίες παραχωρήθηκε οικία, έναντι του ποσού των 1.500 δρχ., με τον ίδιο τρόπο που παραχωρήθηκε και στην οικογένεια του στρατηγού Νότη Μπότσαρη που αναφερθήκαμε προηγουμένως. Η κατοικία των Τζαβελλαίων βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα του δεύτερου διαζώματος και είναι μια από τις λίγες σωζόμενες οικίες εντός του Φρουρίου.¹⁴⁵

Πρόκειται για ένα διώροφο κτίσμα με ξύλινη στέγη και κεραμίδια. Η κύρια είσοδος περιβάλλεται από μαρμαρίνους περίτεχνους λαμπάδες καθώς και από ξύλινο ταμπλαδωτό κούφωμα νεοκλασικής μορφής. Στη Βόρεια όψη υπάρχει ένα λίθινο κλιμακοστάσιο που οδηγεί στον όροφο, ενώ στο ισόγειο υπάρχει λίθινη τοξοστοιχία.¹⁴⁶

Το κτήριο αυτό κινδύνεψε να κατεδαφιστεί καθώς ήταν εντελώς εγκαταλελειμμένο και ήταν άμεση η ανάγκη διάσωσης του. Έτσι, εντάχθηκε στο

¹⁴⁵ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, εκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997,σελ.73

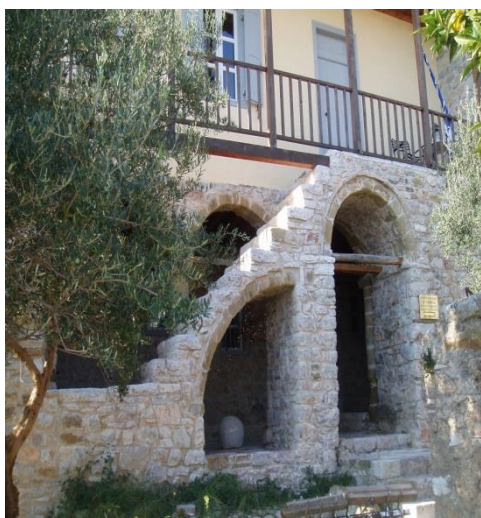
¹⁴⁶ http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=14921

Β'ΚΠΣ, ως έργο συγχρηματοδοτούμενο από την Ε.Ε. και το ΥΠΠΟ, μέσα στο ευρύτερο έργο «αποκατάσταση και ανάδειξη Νεωτέρων Μνημείων Ν. Αιτωλ/νίας».

Οι επεμβάσεις που έγιναν στο οίκημα ήταν τέτοιες που το σεβάστηκαν σαν μνημείο και δεν έχασε την αυθεντικότητά του, αλλά παράλληλα κατέστη λειτουργικό για νέα χρήση.

Ανήκει στο ΥΠΠΟ, μετά από δωρεά της Θεοδώρας, χήρας Στρατηγού Λάμπρου Τζαβέλλα και έχει χαρακτηριστεί ως νεώτερο, ιστορικό μνημείο.

Σήμερα στεγάζει τα γραφεία της τοπικής Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.¹⁴⁷

Η μπροστινή όψη της οικίας

Το πλαϊνό μέρος της οικίας

4.4.6 Το εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία

Σήμερα στο τέταρτο διάζωμα του κάστρου βρίσκεται το εκκλησάκι του προφήτη Ηλία, το οποίο οι Τούρκοι το χρησιμοποίησαν στο παρελθόν σαν τζαμί. Ήταν το τζαμί του «Μπαμπά Τσαούς». Πιθανότατα λοιπόν, το μιναρέ που βρίσκεται μπροστά από το εκκλησάκι να ανήκει σε αυτό το τζαμί. Νότια από τον ναό σώζεται ο «τζεπχανές», δηλαδή η οπλοθήκη. Δίπλα σώζεται ένα βυζαντινό μικρό παρεκκλήσι με σταυροθάλιο και μικρή κόγχη. Από κάτω

¹⁴⁷ http://www.yppo.gr/5/g5121.jsp?obj_id=33513

και γύρω υπάρχουν τεχνητές στοές, αποθήκες πυρομαχικών και μεγάλες υπόγειες δεξαμενές νερού.^{148,149}

Η βόρεια άποψη της εκκλησίας του προφήτη Ηλία

¹⁴⁸ Πετρονώτης Αργύρης, *Οθωμανικά αρχιτεκτονήματα Ναυπάκτου*, περ. Ναυπακτικά, τ. Στ' (1992-1993), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 1994,σελ.258-259

¹⁴⁹ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, Βαρδακουλάς Γ., *Η Ναύπακτος του μύθου, της ιστορίας, σήμερα*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2003,σελ.80

4.5 Κτιριακές εγκαταστάσεις που συμβάλλουν στην συνέχιση και ανάπτυξη του πολιτισμού

4.5.1 Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη^{150,151,152,153,154}

Η Παπαχαραλάμπειος βιβλιοθήκη είναι ένα διώροφο νεοκλασικό κτίριο που χτίστηκε με δαπάνη του μεγάλου ευεργέτη της πόλης, τον Δημήτριο Παπαχαραλάμπους, το 1960. Το οικόπεδο ήταν δωρεά του Ανδρέα Κοζώνη.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών το 1957, ιδρύθηκε στην πόλη η Δημοσία Βιβλιοθήκη υπό την επωνυμία «Παπαχαραλάμπειος Δημοσία Βιβλιοθήκη Ναυπάκτου». Η Βιβλιοθήκη ξεκίνησε να λειτουργεί το 1960 στην οποία ο Δ. Παπαχαραλάμπους καθώς και άλλοι άνθρωποι δώρισαν βιβλία, ενώ τα τελευταία χρόνια η βιβλιοθήκη εμπλουτίζεται κυρίως με αγορές.

Η Βιβλιοθήκη είναι ένας δημοκρατικός θεσμός μάθησης, παιδείας και πληροφόρησης και ο καθένας έχει ελεύθερη πρόσβαση. Αποτελεί πύλη στην γνώση και στην πολιτιστική ανάπτυξη του ατόμου. Έτσι, στόχος της Παπαχαραλάμπειου Βιβλιοθήκης είναι η μετάδοση της γνώσης και της πληροφόρησης καθώς και η καλή εξυπηρέτηση του αναγνωστικού κοινού, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στην οργάνωση και λειτουργία του παιδικού τμήματος.

Η βιβλιοθήκη της Ναυπάκτου πρόκειται για ένα επιβλητικό καλλιμάρμαρο οικοδόμημα με ευρύχωρες αίθουσες και σύγχρονο εξοπλισμό. Στην κεντρική αίθουσα του α' ορόφου στεγάζεται το αναγνωστήριο ενηλίκων. Στον β' όροφο λειτουργεί παιδικό αναγνωστήριο. Δίπλα, σε μια άνετη αίθουσα, είναι η «πτέρυγα Γ. Βλαχογιάννη» με σπάνιες εκδόσεις, γκραβούρες, αντίκες, κλπ.

¹⁵⁰ Βαρδακουλάς Δ. Γιάννης, *Ο μεγάλος ευεργέτης Δημήτριος Παπαχαραλάμπους*, εκδ. Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1999, σελ.29-35

¹⁵¹ http://www.vivl-nafpakt.westnet.gr/1/?data=&preview_mode=&definition_id=00376&Group=0¤t_menu_language_id=1&gui_language_id=1

¹⁵² http://www.ekt.gr/products/publib_newsletter/teuxos_05/art5.htm

¹⁵³ <http://www.nafpaktia.com/localnews/1729/iy-gia-amea-stin-papaxaralampeio-bibliothiki>

¹⁵⁴ Συνέντευξη Γιάννη Χαλάτση, διευθυντή της Παπαχαραλάμπειου Δημόσιας Βιβλιοθήκης

Η συλλογή της Βιβλιοθήκης σήμερα περιλαμβάνει περί τους 60.000 τόμους, και περιοδικά με φιλολογικό, κοινωνικό, ιστορικό και εκπαιδευτικό περιεχόμενο. Από το 2003 λειτουργεί στο ισόγειο της βιβλιοθήκης Δημόσιο Κέντρο Πληροφόρησης με προωθημένες υποδομές τεχνολογίας, ενώ από το 2008 έχει εξοπλιστεί και με Η/Υ ειδικοί για άτομα με ειδικές ανάγκες, αποδεικνύοντας έτσι την ευαίσθητη πλευρά της σε ειδικές κοινωνικές ομάδες και δίνοντας ίσες ευκαιρίες για γνώση σε όλα τα άτομα.

Η βιβλιοθήκη διαθέτει τρεις κινητές μονάδες που καλύπτουν τον νομό Αιτ/νίας και την επαρχία Δωρίδας, προσπαθώντας να καλύψει την ανάγκη των εκπαιδευτικών και των μαθητών σε βιβλία, οπτικοακουστικό υλικό και CD-ROM. Έτσι μαθητές που δεν έχουν σχολική βιβλιοθήκη μπορούν να εξοικειωθούν με τα βιβλία και τους Η/Υ και να μάθουν να αναζητούν την γνώση.

Η Βιβλιοθήκη της Ναυπάκτου επίσης, έχει στο ενεργητικό της μια πλούσια πνευματική και πολιτιστική δραστηριότητα, με διαλέξεις, ομιλίες, εκθέσεις, ξεναγήσεις κλπ., συμβάλλοντας έτσι στην πνευματική και πολιτιστική ανέλιξη της πόλης.

ΕΤΟΣ 2009

Εγγεγραμμένα μέλη	Άντρες	Γυναίκες
6.000	35%	65%

(πηγή: Παπαχαλαράμπειος Βιβλιοθήκη)

ΕΤΟΣ 2007

Δανεισμοί	Μαθητές	Φοιτητές	Εκπαιδευτικούς	Οικοκυρές	Άλλο
10.250	60%	7%	8%	13%	12%

(πηγή: Παπαχαλαράμπειος Βιβλιοθήκη)

Ο κ. Χαλάτσης Γιάννης, διευθυντής της βιβλιοθήκης, προσθέτει επίσης πως υπάρχει και μεγάλος αριθμός επισκεπτών καθημερινά οι οποίοι επισκέπτονται το Δημόσιο Κέντρο Πληροφόρησης που διαθέτει η βιβλιοθήκη. Επίσης, επισημαίνει πως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες η επισκεψιμότητα της βιβλιοθήκης είναι, κατά προσέγγιση, γύρω στους 100 επισκέπτες την μέρα, ενώ τους υπόλοιπους μήνες, όπως είναι φυσικό, είναι μικρότερη.

Από την έκθεση τοπικού Τύπου

Από την έκθεση τοπικού Τύπου

Από την έκθεση βιβλίων

Θεμελίωση Βιβλιοθήκης 2/ 5/ 1954

4.5.2 Παπαχαραλάμπειος αίθουσα¹⁵⁵

Η Παπαχαραλάμπειος Αίθουσα είναι ένα κομψό κτίριο με έκταση 520 τ.μ. Το όνομα της είναι φόρος τιμής προς τον Δημήτριο Παπαχαραλάμπους, ο οποίος, χρηματοδότησε την αγορά και την ανέγερση του κτιρίου. Η αίθουσα αυτή αποτελείται από την κύρια αίθουσα με 325 καθίσματα, μια σκηνή, καμαρίνια, και χώρους υγιεινής. Ο Δήμος Ναυπάκτου είναι αυτός που φροντίζει και επιβλέπει την αίθουσα αυτή.

Σκοπός του ευεργέτη Δημήτριου Παπαχαραλάμπους με την ίδρυση της αίθουσας αυτής, ήταν η πραγματοποίηση συναυλιών, διαλέξεων, κινηματογραφικών και θεατρικών παραστάσεων και χορών ψυχαγωγίας, καθώς επίσης και η ηθική και πνευματική διαπαιδαγώγηση του κοινού.

¹⁵⁵ Βαρδακουλάς Δ. Γιάννης, *Ο μεγάλος ευεργέτης Δημήτριος Παπαχαραλάμπους*, εκδ. Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1999,σελ. 36-37

Έτσι λοιπόν, κατά καιρούς, στην Παπαχαραλάμπειο Αίθουσα γίνονται ποικίλες εκδηλώσεις που διοργανώνουν διάφοροι φορείς όπως η Εκκλησία, τα σχολεία της πόλης, διάφοροι πολιτιστικοί σύλλογοι, η Μικτή Χορωδία Ναυπάκτου κ.α. Άλλωστε, η Παπαχαραλάμπειος Αίθουσα αποτελεί και την μόνη αίθουσα εκδηλώσεων που υπάρχει στην πόλη και που να αποσκοπεί σε αντίστοιχη λειτουργία. Έτσι, η αίθουσα αυτή συμβάλλει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στην ενίσχυση και συνέχιση του πολιτιστικού προφίλ της πόλης.

Στο ίδιο οικοδόμημα που βρίσκεται η Παπαχαραλάμπειος Αίθουσα, στεγάζεται επίσης η Παπαχαραλάμπειος Φιλαρμονική. Συμμετοχή σε αυτή μπορεί να έχουν όλοι όσοι επιθυμούν καθώς δεν τίθεται οικονομικό θέμα, αφού τα μουσικά μαθήματα που πραγματοποιούνται είναι δωρεάν. Έτσι, ο Δήμος μέσα από την ενέργεια του αυτή να παρέχει στους κατοίκους δωρεάν μουσική παιδεία, δείχνει την προσπάθεια να αποκτήσουν και να καλλιεργήσουν οι Ναυπάκτιοι γνώση και αγάπη για την μουσική, να αξιοποιούν εποικοδομητικά και ευχάριστα τον ελεύθερο τους χρόνο και επίσης της συμμετοχής τους στην Φιλαρμονική να συμμετέχουν και στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης.

4.5.3 Παπαχαραλάμπειο Εθνικό Στάδιο^{156,157}

Η Ένωση Φιλοπρόοδων Νέων Ναυπάκτου, το 1957 έστειλε επιστολή στον Δημήτριο Παπαχαραλάμπους ζητώντας του χρηματική βοήθεια προκειμένου να ανεγερθεί στάδιο με σκοπό την «ηθική και σωματική διάπλαση της Νεολαίας Ναυπάκτου». Ο ίδιος με την σειρά, του δέχτηκε την πρόταση αυτή και έτσι, χρηματοδοτώντας την αγορά της έκτασης, ανεγέρθηκε το «Παπαχαραλάμπειο Εθνικό Στάδιο».

Η Γενική Γραμματεία Τουρισμού, με την σειρά της, με την αρωγή της, βοήθησε στο να συμπληρωθούν οι εγκαταστάσεις του σταδίου. Έτσι, το στάδιο, έκτασης 40 στρεμμάτων, αποτελείται από γήπεδο ποδοσφαίρου, βοηθητικό γήπεδο, κλειστό γυμναστήριο για καλαθοσφαίριση, βόλεϋ, γήπεδο τένις, κερκίδες για 3.000

¹⁵⁶ Βαρδακουλάς Δ. Γιάννης, *Ευεργέτες και δωρητές στην Ναύπακτο*, 2η έκδοση, έκδ. Κοινοφελών Ιδρυμάτων και Κληροδοτημάτων Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1999,σελ.55

¹⁵⁷ Βαρδακουλάς Δ. Γιάννης, *Ο μεγάλος ευεργέτης Δημήτριος Παπαχαραλάμπους*, έκδ. Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1999,σελ.38-40

άτομα και βοηθητικές εγκαταστάσεις. Αυτό δίνει την δυνατότητα στους κατοίκους να ασχολούνται με τον αθλητισμό και να καλλιεργήσουν το αθλητική τους παιδεία και πνεύμα.

Το Στάδιο, λόγω της μεγάλης του έκτασης, κατά τους καλοκαιρινούς μήνες χρησιμοποιείται και ως χώρος πολιτιστικών εκδηλώσεων, καθώς, όπως είπαμε και προηγουμένως, ο χώρος της Παπαχαραλάμπειου Αίθουσας δεν επαρκεί. Αυτή η ενέργεια βοηθά στο να γίνονται ακόμη περισσότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις και μεγαλύτερης εμβέλειας που κατ' επέκταση τιμούν με την παρουσία τους ακόμη περισσότεροι άνθρωποι, όχι μόνο ντόπιοι αλλά και τουρίστες. Επίσης, αυτό έχει και σαν αποτέλεσμα μεγαλύτερες οικονομικές απολαβές για την πόλη με ένα πολύ όμορφο και βιώσιμο τρόπο.

4.5.4 Ιστορικό και Πολιτιστικό Κέντρο «Ναυπακτία»

Στο λιμάνι υπάρχει ένα γωνιακό αναπαλαιωμένο κτίριο που ονομάζεται «Ναυπακτία», και έχει πρόσοψη προς την θάλασσα. Στις αρχές του περασμένου αιώνα, στο κτίριο αυτό στεγάστηκε το πρωτοϊδρυμένο στην πόλη κατάστημα της Εθνικής Τράπεζας, που μετά την μεταστέγασή του στο ιδιόκτητο κατάστημα, χρησιμοποιήθηκε ως ξενοδοχείο ύπνου και καφεενείο με την επωνυμία «Η Ναυπακτία». Το κτίριο αυτό, ήταν στην ιδιοκτησία του Ανδρέα Ανδρεόπουλου, ο οποίος με την διαθήκη του το κληροδότησε στην κοινότητα Ναυπάκτου για την προικοδότηση «πτωχής κόρης» Ναυπακτίας. Αποσαθρωμένο από την πάροδο του χρόνου, επαναοικοδομήθηκε με δαπάνες του κράτους και της παλαιάς Επαχτίτισσας Αθηνάς Β. Πλατή και με απόφαση του Εφ. Αθήνας του 1997 παραχωρήθηκε για την στέγαση του Ιστορικού και Πολιτιστικού Κέντρου της πόλης, υπό τον όρο της ανά διετία διάθεσης από τον Δήμο χρηματικού ποσού για την εκπλήρωση της θέλησης του διαθέτη Α. Ανδρεόπουλου.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Παναγιωτόπουλος Θ., Βαρδακούλας Γ., *Η Ναύπακτος του μύθου, της ιστορίας, σήμερα*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2003,σελ.34

Σήμερα στον χώρο φιλοξενούνται συχνά πολλές εκθέσεις ζωγραφικής, φωτογραφίας και διάφορες άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις που είναι όλες ανοιχτές προς το κοινό.

Στο ισόγειο του κτιρίου στεγάζεται το Κέντρο Πληροφόρησης Επισκεπτών. Στον ίδιο χώρο επίσης στεγάζεται και ο Συνεταιρισμός Γυναικών Ναυπάκτου, όπου πωλούνται γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδες, ποτά, τραχανάς και ζυμαρικά, όλα παρασκευασμένα με παραδοσιακές συνταγές.^{159,160}

4.5.5 Το Φετιχιέ Τζαμί

Δίπλα από τον ανατολικό βραχίονα του λιμενίσκου βρίσκεται το Φετιχέ τζαμί. Είναι τούρκικο τέμενος με χαμάμ. Συγκεκριμένα ήταν το πρώτο που χτίστηκε στην Ναύπακτο και μάλιστα πιθανολογείται πως κτίστηκε πάνω στα ερείπια του αρχαίου ναού του Ποσειδώνα.¹⁶¹ Το όνομα του, «Φετιχέ» ή «Φετιχιγιέ», σημαίνει « [αυτό] της κατάληψεως», όντας κτίσμα του σουλτάνου που κατέλαβε την Ναύπακτο το 1499, δηλαδή του Βαγιαζήτ Β΄, Βελή (1481-1512), ως ευχαριστήρια δωρεά στον Αλλάχ για την κατάληψη. Για αυτό άλλωστε κανονικά

¹⁵⁹ <http://www.tanea.gr/default.asp?pid=28&ct=18&artid=83888>

¹⁶⁰ «Ένας «γλυκός» συνεταιρισμός!», *Πράσινο + Μπλε*, 1, (2009), σ.26

¹⁶¹ <http://2dim-nafpakt.ait.sch.gr/globalsch-autosch/iware/?D=78378483be0497be9a128205ae0e4467>

ονομάζεται «Μπαγιαζίντ-ι Βελή Τζαμί» και έτσι είναι καταγεγραμμένο στο «Πρωθυπουργικό Αρχείο Κωνσταντινουπόλης» (πριν Bas Vekalet Arsivi, τώρα Bas Bakanlik Arsivi), σελίδα 87, έτους [Εγίρας] 1124 [=1712 μ.Χ.] υπ' αριθμόν 21933.

Είναι πέτρινο κάτω και με οπτοπλίνθους (τούβλα) πάνω. Η αίθουσα είναι τετραγωνική με θολωτή κάλυψη. Στεγάζεται δηλαδή με τρούλο φερόμενο και αντιστηριζόμενο από τύμπανο ασυνήθιστο στην ισλαμική αρχιτεκτονική. Στο τύμπανο ανοίχτηκαν 4 αξονικά παράθυρα από τα οποία διασώθηκαν μόνο τα δύο.

Στον τοίχο που βρίσκεται προς την θάλασσα, κατά προσέγγιση νότιο, τον λεγόμενο «τοίχο της Μέκκας», υπάρχει ακόμη το αναπόσπαστο οργανικό παρακολούθημα και μέλος του τζαμιού, η μικρή κόγχη «μιχράπ», που αυτή ακριβώς είναι η θέση που προσανατολίζει το κτίριο και τους προσευχόμενους σε αυτό μουσουλμάνους προς την κατεύθυνση της Ιερής για αυτούς Πόλης.

Στην βορειοδυτική γωνιά του «Φετιχιγιέ τζαμί» σώζεται η βάση του μιναρέ του.^{162,163}

Σήμερα, στη θέση του «Φετιχιγιέ» υπάρχει μεγάλο πρόσθετο κτίσμα, μάλλον της περιόδου της Παλιγγενεσίας, που σημειώνεται στο σχέδιο της Ναυπάκτου του 1837/1838 με το ψηφίο «N», και ερμηνεύεται στο Υπόμνημα («Επιγραφή») ως «Αλαταποθήκη». Και αυτό γιατί μετά την απελευθέρωση χρησιμοποιήθηκε σαν μαγαζί από τους ντόπιους και πωλούσαν αλάτι. Σήμερα βέβαια ο χώρος χρησιμεύει ως αποθήκη των αρχαιολογικών ευρημάτων. Επίσης, το τζαμί πλέον έχει ανακαινιστεί από την 22η Εφορεία Αρχαιοτήτων που εδρεύει στην πόλη, και μπορούν να το επισκεφτούν τόσο οι ντόπιοι όσο και οι τουρίστες. Μέχρι στιγμής δεν υπάρχουν εκθέματα αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σαν χώρος διαφόρων εκδηλώσεων.^{164,165,166}

¹⁶² Πετρονώτης Αργύρης, *Οθωμανικά αρχιτεκτονήματα Ναυπάκτου*, περ. Ναυπακτικά, τ. Στ' (1992-1993), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 1994, σελ.254-257

¹⁶³ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, Βαρδακουλάς Γ., *Η Ναύπακτος του μύθου, της ιστορίας, σήμερα*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2003, σελ.71-72

¹⁶⁴ Βαρδακουλάς Γιάννης, *Μια περιγραφή της Ναυπάκτου από τον Ludwing Salvator*, περ. Ναυπακτικά, τ.Στ' (1992-1993), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 1994, σελ.574-575

¹⁶⁵ <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/nafpaktos/16/%CE%A6%CE%B5%CF%84%CE%B9%CF%87%CE%AD%20%CE%A4%CE%B6%CE%B1%CE%BC%CE%AF>

¹⁶⁶ <http://www.nafpaktia.com/folders/1143/enas-xronos-22i-eforeia-byzantinon-arxaiotiton-sti-naypakto>

Φετιχέ τζαμί

4.6 Εξέχουσες προσωπικότητες της Ναυπάκτου

4.6.1 Άνθρωποι που υπήρξαν ευεργέτες και δωρητές στην πόλη της Ναυπάκτου με σκοπό την εξέλιξη της

Πολλοί άνθρωποι που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στην Ναύπακτο, θέλοντας να δείξουν την αγάπη τους για τον τόπο αυτό αλλά και την προσπάθεια τους να εξελιχθεί και να αποτελέσει κέντρο πολιτισμού, έκαναν μεγάλες δωρεές και αγαθοεργίες. Αυτές λοιπόν οι ενέργειες τους, αναφέρονται και μέσα στις βιογραφίες του καθενός που θα παρουσιαστούν στην συνέχεια, καθώς και με ποιες πράξεις η πόλη της Ναυπάκτου δείχνει την ευγνωμοσύνη προς το πρόσωπό τους.

4.6.1.1 Δημήτριος Παπαχαραλάμπους(1885-1961)

Ο Δημήτριος Παπαχαραλάμπους γεννήθηκε το 1885 στη Χόμωρη Ναυπακτίας. Γονείς του ήταν ο Βασίλης Παπαχαραλάμπους και η Δημητρούλα Θεοφάνη.

Από πολύ μικρή ηλικία ασκούσε το επάγγελμα του «γυρολόγου» στην περιοχή της Πελοποννήσου πουλώντας εικόνες Αγίων. Ύστερα, εγκαταστάθηκε στο χωριό του όπου στο ισόγειο του πατρικού του σπιτιού είχε ανοίξει μικρομάγαζο, «καφεμικροπαντοπωλείο» το οποίο κάλυπτε τις μικροανάγκες του χωριού.

Το 1907 ξεκίνησε για την Αμερική. Το 1912 επέστρεψε στην πατρίδα του, κατατάχτηκε στο στρατό και πήρε μέρος τους αγώνες για την απελευθέρωση της Ηπείρου και Μακεδονίας, τιμώντας τη στολή του Εύζωνα, και 2 χρόνια αργότερα παντρεύεται την χωριανή του Βασιλική Ανδρεοπούλου με την οποία όμως δεν απέκτησε ποτέ απογόνους.

Μετά τον 1^ο Παγκόσμιο πόλεμο γύρισε στην Νέα Υόρκη και άνοιξε ένα ανθοπωλείο σε κεντρικό δρόμο, το οποίο κατάφερε να γίνει ένα από τα καλύτερα καταστήματα της Νέας Υόρκης, κάνοντας έτσι μεγάλη περιουσία.^{167,168}

Σε κάθε ευκαιρία, ιδιαίτερα κατά τις μεγάλες γιορτές της χριστιανοσύνης, έδινε το «παρών» με βοηθήματα στις φτωχές οικογένειες των συγχωριανών του, ενώ, με χρηματοδότηση από κοινού με τον συγχωριανό του Δημήτριο Λυμπέρη κατασκευάστηκαν οι αμαξιτοί δρόμοι Χόμορης-Ελευθέριανης και Χόμορης-Μηλίας, η σύνδεση των οποίων με το εθνικό δίκτυο της Επαρχίας έβγαλε το χωριό από την απομόνωση, κάνοντας πιο εύκολη την επικοινωνία του με την Ναύπακτο και τα άλλα χωριά.

¹⁶⁷Βαρδακουλάς Δ. Γιάννης, *Ο μεγάλος ευεργέτης Δημήτριος Παπαχαραλάμπους*, εκδ. Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1999,σελ.18-24

¹⁶⁸http://www.vivl-nafpakt.westnet.gr/1/?data=&preview_mode=&definition_id=00376&Group=0¤t_menu_language_id=1&gui_language_id=1

Η αγάπη για την πατρίδα του και τα γράμματα ήταν γνωστή. Μαζί με άλλους Ναυπάκτιους είχε συμμετάσχει στην δραστηριότητα της Ναυπακτιακής Αδελφότητας Νέας Υόρκης, να ενισχυθεί με εμβάσματα ομογενών Ναυπακτιωτών η προσπάθεια του πολιτιστικού συλλόγου Ναυπάκτου «ο Αριστοτέλης» ανέγερση διδακτηρίου στη Ναύπακτο, για την στέγαση του Γυμνασίου, από τα παλιότερα ακόμη χρόνια, γύρω στα 1931-1932.

Επίσης, την αγάπη του για τον τόπο του την έδειξε δίνοντας μεγάλα πόσα για αγαθοεργίες και τη δημιουργία στην Ναύπακτο Ιδρυμάτων και άλλων δωρημάτων για την πνευματική, ηθική, ψυχική καλλιέργεια και την αθλητική άσκηση και ανάπτυξη κυρίως της νέας γενιάς με την πίστη ότι αυτός είναι ο ασφαλής δρόμος που οδηγούσε στην οικοδόμηση της αρετής και της προόδου.

Το κοινωφελές του έργο στην πόλη της Ναυπάκτου είναι το εξής:¹⁶⁹

1. Η Παπαχαραλάμπειος βιβλιοθήκη
2. Παπαχαραλάμπειος αίθουσα
3. Χώροι υγιεινής
4. Το Παπαχαραλάμπειο Εθνικό στάδιο Ναυπάκτου
5. Παπαχαραλάμπειος φιλαρμονική μουσική
6. Το ίδρυμα Δημητρίου και Βασιλικής Παπαχαραλάμπους
7. Υποτροφίες σε μαθητές γυμνασίου

Το 1959 ο Βασιλιάς Παύλος Α΄ έστειλε στο Γενικό Προξενείο στην Νέα Υόρκη δυο παράσημα για τον Δημήτριο Παπαχαραλάμπους. Το ένα ήταν του τάγματος του Γεωργίου Α΄ και το άλλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, μαζί με ένα τιμητικό δίπλωμα που το τότε Εθνικό Ίδρυμα και με πρόταση του Βασιλέως Παύλου Α΄ ανακήρυξε τον Δημήτριο Παπαχαραλάμπους ΕΘΝΙΚΟΝ ΕΥΕΡΓΕΤΗΝ.¹⁷⁰

Ύστερα από ένα χρόνο επέστρεψε στην αγαπημένη του Ναύπακτο. Τον Αύγουστο του 1961 απεβίωσε από καρκίνο σε ηλικία 76 χρόνων.

¹⁶⁹ Βαρδακουλάς Δ. Γιάννης, *Ευεργέτες και δωρητές στην Ναύπακτο*, 2η έκδοση, έκδ. Κοινωφελών Ιδρυμάτων και Κληροδοτημάτων Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1999, σελ.54-58

¹⁷⁰ Αναγνώστου Α., «Πρωτοπόροι Ναυπάκτιοι μετανάστες στις ΗΠΑ», *Παρέμβασις*,40,(1999)

Η πόλη της Ναυπάκτου για να τον τιμήσει για όλες τις ευεργεσίες που είχε κάνει στο τόπο αυτό, έδωσε το όνομά του σε κεντρική πλατεία και οδό και ανέγειρε προτομή του στην ομώνυμη πλατεία.¹⁷¹

Η προτομή του Δημήτριου Παπαχαράλαμπος

¹⁷¹ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997, σελ.209-211

4.6.1.2 Γεώργιος Αθανασιάδης-Νόβας (1893-1987)

Ο Γεώργιος Αθανασιάδης-Νόβας γεννήθηκε στη Ναύπακτο το 1893. Καταγόταν από παλιά αρχοντική ηπειρώτικη οικογένεια. Ήταν γιός του Θεμιστοκλή Νόβα και Ευδοκίας Σισμάνη.

Ο πατέρας του ήταν λόγιος και ασχολούταν με την ποίηση ενώ παράλληλα ήταν φιλόλογος στο Ελληνικό σχολείο της Ναυπάκτου.

Φοίτησε στο ελληνικό σχολείο της Ναυπάκτου και Β΄ Γυμνάσιο Πατρών. Στην συνέχεια φοίτησε στην Νομική Σχολή Αθηνών και για πολλά χρόνια έζησε στην Ιταλία, όπου μελέτησε την ιταλική λογοτεχνία. Τελειώνοντας την Νομική σχολή άσκησε για λίγο το δικηγορικό επάγγελμα αλλά τελικά η αγάπη για την πολιτική και την λογοτεχνία τον απορρόφησαν.

Ήταν νομικός, λογοτέχνης και δημοσιογράφος. Αρχικά ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και τη δικηγορία. Στην δημοσιογραφία υπηρέτησε για 25 χρόνια. Σε ηλικία μόλις 10 ετών το περιοδικό «Ελλάς» δημοσιεύει ανταποκρίσεις του. Από τα φοιτητικά του κιόλας χρόνια εργάστηκε σε πολλές εφημερίδες όπως την «Ακρόπολη», την «Πολιτεία» και υπήρξε συνεκδότης (1933-1936) στην εφημερίδα Νέος Κόσμος και Αντιπρόεδρος της Ενώσεως Συντακτών (1926).

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, γεννημένος μέσα στα βιβλία που είχε σπίτι ο πατέρας του, ώθησαν τον Γεώργιο Αθανασιάδη –Νόβα να στραφεί από μικρή ηλικία στα γράμματα και την λογοτεχνία.

Έγραψε πολλά ποιήματα και πεζά. Όλα του τα έργα είναι απλά και εμπνευσμένα από την επαρχία Ναυπακτίας, τον τόπο καταγωγής του, τα προσωπικά του βιώματα, τη χωριάτικη ζωή και τα επαρχιώτικα ήθη, τη φύση.

Τον Οκτώβριο του 1919 εκδίδει την πρώτη του ποιητική συλλογή με τίτλο «Πρωινό ξύπνημα» υπογραφόμενη με το φιλολογικό ψευδώνυμο Γεώργιος Αθάνας, το οποίο χρησιμοποιούσε πάντα σε όλα του τα λογοτεχνικά έργα.^{172,173}

Έργα του Γ. Αθάνα:

Πρωινό ξύπνημα (ποιήματα 1919) , *Αγάπη στον Έπαχτο* (ποιήματα 1922), *Καιρός πολέμου* (ποιήματα 1924), *Το πράσινο καπέλο* (νουβέλα 1923), *Δέκα έρωτες* (διηγήματα 1925), *Ειρμός* (ποιήματα 1929), *Απλοϊκές ψυχές* (διηγήματα 1932), *Δροσεροί καημοί* (ποιήματα 1938), *Τραγούδια των βουνών (σειρά Α')* (ποιήματα 1953), *Ευδοκία* (ποιήματα 1955), *Βαθιές ρίζες* (διηγήματα 1956), *Τίμια δώρα* (ποιήματα 1969), *Αστέγνωτο δάκρυ* (ποιήματα 1971), *Δοκίμια* (ποιήματα 1971), *Η ναυμαχία της Ναυπάκτου* (εξιστόρηση 1971), *Αίνος και θρήνος* (ποιήματα 1972), *Μονοκονδυλιές* (ποιήματα 1975), *Ιταλικά τετράστιχα- δίγλωσση έκδοση* (1979), *Τραγούδια των βουνών (β' σειρά)* (ποιήματα 1980), *Ανά τον θερισμένον αγρόν* (1982), *Μυθογραφήματα του καιρού μας* (1986).

Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι τα έργα του «Ευδοκία» και «Τραγούδια των βουνών» του ανοίγουν τον δρόμο για την Ακαδημία Αθηνών και έτσι στις 28 Απριλίου 1955 γίνεται Ακαδημαϊκός για να γίνει Πρόεδρος της Ακαδημίας 10 χρόνια μετά.^{174,175,176}

Εκτός από την λογοτεχνία ασχολήθηκε και με την πολιτική. Σε ηλικία μόλις 33 ετών, το έτος 1926, εκλέγεται για πρώτη φορά βουλευτής Αιτωλοακαρνανίας με το κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ιωάννη Μεταξά. Εξελέγη πολλές φορές βουλευτής και διατέλεσε κατ' επανάληψη υπουργός, Πρόεδρος της Βουλής. Στις 15 Ιουλίου του 1965 έγινε πρωθυπουργός, αίροντας τη στήριξή του από την κυβέρνηση τού Γ. Παπανδρέου. Στιγματίστηκε, έτσι, ως ο πρώτος «Πρωθυπουργός τής Αποστασίας». Παραιτήθηκε ωστόσο λίγες μέρες αργότερα μετά από κατανήφιση της

¹⁷² Παπαθανασόπουλος Θανάσης, *Ναυπάκτιοι Λογοτέχνες*, περ. Ναυπακτικά, τ.Γ', (1986-87), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, σελ.189-198

¹⁷³ Σταμελος Δημήτρης, Ρουμελιώτικη πεζογραφία. Από τον Μακρυγιάννη ως σήμερα.1829-1969, τ. Α', 1829-1900, χ.ο., Αθήνα 1969, σελ. 122-123

¹⁷⁴ Αθανασιάδης-Νόβας Γεώργιος, Ζορμπάς Απόστολος, Ίδρυμα Γεωργίου και Μαρίας Αθανασιάδη-Νόβα, Ασημακόπουλος, *Αθάνας Γ. Τραγούδια των βουνών, σειρά τρίτη*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2008, σελ.13-18, 590

¹⁷⁵ Παπαθανασόπουλος Θανάσης, *Ο λυρικός κόσμος του Γ. Αθάνα*, εκδ. Παπαχαραλάμπειους Δημόσια Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1991, σελ. 11,14,17

¹⁷⁶ Οικονόμου Κώστας, *Ναύπακτος. Ιστορικός και τουριστικός Οδηγός*, χ.ο., Αθήνα 1980, σελ. 76

κυβέρνησής του από τη Βουλή. Την περίοδο 1965-1966 διετέλεσε αντιπρόεδρος της ελληνικής κυβέρνησης υπό τον Στέφανο Στεφανόπουλο.^{177,178}

Εξώφυλλο της εφημερίδας «Ελευθερία» αναγγέλλει την Κυβέρνηση Νόβα

Ο Γεώργιος Αθάνας, όπως ήταν το ψευδώνυμό του, πέθανε στην Ναύπακτο στις 10.8.1987.

Όπως προαναφέρθηκε, ο Γεώργιος Αθανασιάδης-Νόβας γεννήθηκε και πέθανε στην Ναύπακτο, την οποία ύμνησε με τους στίχους του και με τις πράξεις του. Αυτό μπορεί να διαπιστωθεί και από τα παρακάτω.

ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ

*Δυο θάλασσες αντάμωσαν στο γραφικό ακρογιάλι.
Η μια είναι πρασινόφυλλη - γαλαζονέρα η άλλη.
Και παίζει η αύρα του γιαλού στα φύλλα του πλατάνου.
Σαν ψαροπούλα μελαψή στην αγκαλιά τσοπάνου.*

*Δελφίνια είναι τα κύματα, που φέρνουνε καβάλα
Ξανθές νεράιδες του γιαλού στον πλατανών τη σάλα
Κ' είναι τ' αυλάκια, που κυλούν αναλυτό κρουστάλλι,
Δρόμοι, που φέρνουν του βουνού νεράιδες στ' ακρογιάλλι.*

*Κ' εδώ που σμίγουν και γλυκά σαν αδερφές φιλιώνται
Εδώ τα μάγια δέρονται κι εδώ τα μάγια λυ'ονται!
Τρία φεγγάρια έλα να ιδής!- Απόνα λες πως έχουν
Τα φύλλα και τα κύματα και τα νερά που τρέχουν...*

Ποιητική συλλογή
«πρωινό ξύπνημα», 1919 του Γεώργιου Αθάνα

¹⁷⁷ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, *Γνωριμία με τους επαχτίτες λογοτέχνες*, εκδ. Παπαχαλαράμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1992, σελ.21-22

¹⁷⁸ <http://www.aitoloakarnania.gr/Default.aspx?id=233>

Όσο αφορά τις δωρεές του και τις ευεργεσίες που έκανε στην πόλη της Ναυπάκτου είναι παρά πολλές και είναι οι εξής:¹⁷⁹

- 1) Παραχώρησε στον Δήμο για την υδροδότηση της πόλης και των νοικοκυριών τις ομώνυμες «Πηγές Νόβα»
- 2) Παραχώρησε επίσης στον Δήμο Ναυπάκτου, όλη την έκταση του μεγάλου περιβολιού στο Γρίμποβο όπου έχει ανεγερθεί το τουριστικό της πόλης ξενοδοχείο «Ξενία-Ευδοκία», το οποίο θα παραδοθεί στον Δήμο με την συμπλήρωση 20ετίας από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, που ανέλαβε την ανοικοδόμηση και την πρώτη εκμετάλλευση.
- 3) Συνέστησε με την υπ' αριθμόν 7353/18.10.1979 πράξη Ίδρυμα με έδρα την πόλη υπό την επωνυμία «ΙΔΡΥΜΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ-ΝΟΒΑ»

Η πόλη της Ναυπάκτου από την μεριά της, θέλοντας να τον τιμήσει για όλες αυτές τις προσφορές του στον τόπο, έδωσε το όνομα του σε δρόμο της. Έτσι, **η λεωφόρος Γεωργίου Αθανασιάδη- Νόβα** αρχίζει από το Στενοπάζαρο και με δυτική κατεύθυνση καταλήγει στο ύψος της γέφυρας του χειμάρου Βαριάς στο Γήπεδο.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Βαρδακουλάς Γιάννης, *Ευεργέτες και δωρητές στην Ναύπακτο*, 2η έκδοση, έκδοση Κοινοφελών Ιδρυμάτων και Κληροδοτημάτων Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1999,σελ.25-28

¹⁸⁰ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997, σελ.89-90

4.6.1.3 Ανδρέας Κοζώνης (1876-1967)

Ο Ανδρέας Κοζώνης γεννήθηκε και πέθανε στην Ναύπακτο. Το επάγγελμα του ήταν φαρμακοποιός. Τα έτη 1912-1914 και 1916-1926 διατέλεσε πρόεδρος της κοινότητας της Ναυπάκτου, και το 1946 όπως επίσης και το 1961-1964 εξελέγη Δήμαρχος του Δήμου Ναυπάκτου.¹⁸¹

Ο ίδιος όμως ήταν και ένας μεγάλος δωρητής και ευεργέτης της πόλης καθώς δώρισε στην Ναύπακτο σημαντικά περιουσιακά στοιχεία. Συγκεκριμένα, με ιδιόγραφη διαθήκη του το 1958 κληροδότησε στη Ναύπακτο μια μεγάλη έκταση στο κέντρο της πόλης για να κτισθούν κοινωφελή κτίρια. Πρόκειται για την έκταση όπου μέχρι σήμερα έχουν κτισθεί η Παπαχαραλάμπειος Βιβλιοθήκη, ο Υγειονομικός Σταθμός και το Διοικητήριο, στο οποίο είναι συγκεντρωμένες πολλές δημόσιες υπηρεσίες. Επίσης, δώρισε την διώροφη οικία του, προκειμένου να ενοικιάζεται και να χρηματοδοτεί τις σπουδές δύο πτωχών μαθητών από την επαρχία Ναυπακτίας. Ο μεν πρώτος όροφος αυτού χρησιμοποιήθηκε κατά καιρούς για Οικοκυρική Σχολή και για ξενώνες νεότητας απόρων μαθητών, το δε ισόγειο ενοικιάζεται. Επιπλέον, το κτίριο όπου σήμερα στεγάζεται το Δημαρχείο Ναυπάκτου είναι δωρεά του ίδιου.^{182,183}

Η πόλη της Ναυπάκτου για να τον τιμήσει για τις δωρεές του, έδωσε το όνομα του σε οδό της πόλης η οποία αρχίζει από την μικρή πλατεία Κων/νου Κοζώνη, ανατολικά του Δημαρχείου και με βόρεια κατεύθυνση καταλήγει στην Βατόβρυση.¹⁸⁴

¹⁸¹ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997, σελ.161

¹⁸² Βαρδακουλάς Γιάννης, *Ευεργέτες και δωρητές στην Ναύπακτο*, 2η έκδοση, έκδοση Κοινωφελών Ιδρυμάτων και Κληροδοτημάτων Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1999, σελ.47-48

¹⁸³ <http://www.kosmasaitolos-atlas.gr/prosopikotites/k/kozones-andreas.html>

¹⁸⁴ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997, σελ.162

4.6.2. Άνθρωποι των Γραμμάτων και των Τεχνών που γεννήθηκαν και έζησαν στην πόλη της Ναυπάκτου

Στους παλαιότερους αλλά και σημερινούς χρόνους, πολλοί Ναυπάκτιοι διέπρεψαν στα Γράμματα και τις Τέχνες όπως ο ιστοριοδίφης Γιάννης Βλαχογιάννης, οι λόγιοι αδελφοί Σταμάτης και Χάρης Σταματίου, ο Γιάννης Ροντήρης κ.ά. Στην βιογραφία αυτών λοιπόν, θα γίνει αναφορά και στο πως η πόλη της Ναυπάκτου τους τιμά για την συμβολή τους στην εξέλιξη του πολιτισμού μας.

4.6.2.1 Ευθύμιος Βαρδακουλάς (1848-1923)

Γεννήθηκε στην Ναύπακτο τον Δεκέμβριο του 1848. Υπήρξε γόνος παλαιάς οικογένειας Ναυπακτίων. Οι γονείς του ονομάζονταν Δημήτριος και Ευφροσύνη. Σε ηλικία 17 χρονών γράφτηκε στην Ιατρική Σχολή του Παν/μίου Αθηνών για να συνεχίσει για μεταπτυχιακές σπουδές στην Βιέννη και το Παρίσι. Αφού τελείωσε, επέστρεψε μόνιμα στην Ναύπακτο και παντρεύτηκε με την Ασπασία Αθανασιάδη.

Ήταν σεμνός, και μάλιστα από μικρή ηλικία εγκρατής και απλός προς τα υλικά αγαθά αφού θεωρούσε ότι είναι αναγκαία για την συντήρηση και όχι για την απόλαυση. Ήταν φιλόπονος, αλτρουιστής και φιλόπτωχος. Σχεδόν ολόκληρη την εργασία του την διέθεσε σε αγαθοεργίες, ενώ πολλές φορές όχι μόνο εξέταζε εντελώς δωρεάν τους φτωχούς αλλά αναλάμβανε και την διατροφή της οικογένειας βάζοντας κάτω από το προσκέφαλο του ασθενούς, με πολλή διακριτικότητα, κάποιο χρηματικό ποσό για βοήθημα.¹⁸⁵

Έγραψε και δημοσίευσε 2 εξαιρετικά επιστημονικά συγγράμματα, την «ΦΟΒΟΠΑΘΕΙΑ» και την «ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗ» από τα οποία έχει διασωθεί μόνο το πρώτο. Στο σύγγραμμά του αυτό μελετά τον παθολογικό φόβο σε όλες του τις μορφές

¹⁸⁵ Χαλάτσης Γιάννης, *Οι συγγραφείς Ευθύμιος Βαρδακουλάς και Κώστας Οικονόμου*, περ. Ναυπακτικά, τ.ΙΒ', (2001), Λόγιοι και λογογράφοι Ναυπακτίας. Δ' Συμπόσιο Ναυπακτικής Λογοτεχνίας. Ναύπακτος 20-21 Οκτωβρίου 2000, περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτικών Μελετών, Αθήνα 2003, σελ.251-255

και ειδικότερα: την αγοραφοβία, νυχτοφοβία, υπνοφοβία, κλειστοφοβία, θαλασσοφοβία, αιματοφοβία, ανθρωποφοβία, υσοφοβία, νεκροφοβία, κλπ.

Ο ίδιος ακόμη και στα βαθιά γεράματα, δεν εγκατέλειψε το χρέος του, τους ασθενείς του, παρά τις συστάσεις φίλων του και συναδέλφων του να αποσυρθεί. Έτσι και ο θάνατος τον βρήκε επάνω στο καθήκον του τον Γενάρη του 1923.¹⁸⁶

Οι Ναυπάκτιοι, με λαϊκή κινητοποίηση, πρόσφεραν ό,τι μπορούσε ο καθένας για να γίνει η προτομή του, την οποία έστησαν στην Ναύπακτο αιώνιο δείγμα φιλαλληλίας, εμπιστοσύνης και φιλοπατρίας. Στην βάση της προτομής, η οποία βρίσκεται δίπλα από το σημερινό Δημαρχείο, έκλεισαν την μεγάλη προσφορά της ζωής του στο μικρό εμπνευσμένο επίγραμμα:

« Ο πλούσιος ιατρός των φτωχών
και πτωχός ιατρός των πλουσίων»

Επίσης, ο Δήμος Ναυπάκτου τιμώντας την προσωπικότητα και προσφορά του ανθρωπιστή ιατρού, του αφιέρωσε ένα κεντρικό δρόμο της πόλης. Η οδός **Ευθύμιου Βαρδακουλά** αρχίζει από την οδό Κ. Κοζώνη, κοντά στο Δημαρχείο και με ανατολική κατεύθυνση καταλήγει στην περιοχή της Βαρναράχης.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Βαρδακουλάς Δ. Γιάννης, *Ευθύμιος Βαρδακουλάς, «ο πλούσιος ιατρός των φτωχών...»*, εκδ. Παπαχααραλάμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1980, σελ.8-9

¹⁸⁷ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997, σελ. 122

4.6.2.2 Γιάννης Βλαχογιάννης (1867-1945)

Ο Γιάννης Βλαχογιάννης, λογοτέχνης και ιστοριοδίφης, γεννήθηκε στη Ναύπακτο στις 27 Ιουλίου του 1867. Ο πατέρας του ονομαζόταν Οδυσσέας Βλάχος και η μητέρα του Αναστασία. Ο Γιάννης Βλαχογιάννης είχε ακόμη 3 αδερφούς και 4 αδερφές.

Σε αντίθεση με την επιθυμία του πατέρα του να τον έχει βοηθό στο μαγαζί και να φτιάχνει τσαρούχια, ο Βλαχογιάννης θα πάει σχολείο και θα φοιτήσει μέχρι και τη δεύτερη τάξη του Σχολαρχείου στη Ναύπακτο αλλά τις σπουδές του

θα αναλάβουν κάποιοι προστάτες του αφού τα οικονομικά της οικογένειάς του δεν επαρκούσαν. Έτσι θα βρεθεί αρχικά στη Ζάκυνθο. Στη συνέχεια πήγε στην Κόρινθο και μετά από ολιγόχρονη επάνοδο στη Ναύπακτο θα μεταβεί για 4 χρόνια στην Πάτρα όπου τελείωσε και το γυμνάσιο. Στην Πάτρα παίρνει το βάπτισμα της λογοτεχνίας σκαρώνοντας το πρώτο του λογοτεχνικό έργο με τίτλο “ Η Παιχνιδιάρη”, χάρις του οποίου κατάφερε να μαζέψει χρήματα για το ταξίδι του στην Αθήνα και για τα έξοδα των πρώτων μηνών που θα έμενε εκεί.¹⁸⁸

Έτσι λοιπόν, καταφέρνει το 1886 να πάει στην Αθήνα και να γραφτεί στην φιλοσοφική Σχολή. Εκεί δούλεψε και ως δάσκαλος σε ιδιωτικά μαθήματα και ως διορθωτής και ύστερα ως συντακτής στην εφημερίδα «Εφημερίς» πλάι στον Παπαδιαμάντη, τον Παλαμά και τον Κονδυλάκη. Όμως το έντονο ενδιαφέρον του για το πνεύμα και την ιστορία τον καθυστερούν πολύ από τις σπουδές του, ώσπου πλέον εγκαταλείπει το Πανεπιστήμιο και αφιερώνεται ολοκληρωτικά στην ιστορική έρευνα.¹⁸⁹

Η μεγάλη του αρχειακή συλλογή οδήγησε στην ίδρυση των Γενικών Αρχείων του Κράτους, στα 1915, με συμπαραστάτη τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

¹⁸⁸ Κουτούση Σύψα Μαρία, *Αθησαύριστα κείμενα*, εκδ. Ίδρυμα Γεωργίου και Μαρίας Αθανασιάδη-Νόβα, Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Βιβλιοθήκη Ναυπάκτου, Ναύπακτος 2000, σελ.88-90

¹⁸⁹ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, *Γνωριμία με τους επαχτίτες λογοτέχνες*, εκδ. Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1992,σελ.44

Υπηρεσία που προέβλεπε την συγκέντρωση και την διαφύλαξη των Εθνικών Αρχείων τα οποία θα μπορούσαν να βοηθήσουν έτσι ώστε να η ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας. Σε αυτή την υπηρεσία διευθυντής ήταν ο ίδιος μέχρι και το 1937 όπου και ένα μεγάλο μέρος από το προσωπικό του αρχείο μεταφέρθηκε εκεί καθώς επίσης και αρχεία που βρίσκονταν στην κατοχή άλλων προσώπων.¹⁹⁰

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, ο Βλαχογιάννης είχε προσφέρει αρκετά όσο αφορά τις ιστορικές έρευνες. Το ιστορικό του έργο, το οποίο και θα αναφερθεί αμέσως τώρα κατά χρονολογική σειρά, έθεσε τις βάσεις για να συγγραφεί από τους επιστήμονες ιστορικούς η πλήρης και αυθεντική ιστορία της επανάστασης του 1821.

Ιστορικό έργο:

Το Αθηναϊκόν Αρχείον (1901), *Το αρχείον του στρατηγού Ιωάννη Μακρυγιάννη* (1907), *Η βιογραφία του Γεωργίου Καραϊσκάκη* (1903), *Το Χιακόν Αρχείον* (1910), *Συλλογή ιστορικών εγγράφων και χειρογράφων* (1913), *Τα ανέκδοτα του Καραϊσκάκη και του Κολοκοτρώνη* (1922), *Σπυρομήλιου απομνημονεύματα της δευτέρας πολιορκίας του Μεσολογγίου 1825-1826* (1926), *Ιστορική ανθολογία, ανθολογία, ανέκδοτα, γνωριμία, περιέργεια, αστεία εκ του βίου διασήμων Ελλήνων 1830-1864* (1927), *Κλέφτες του Μοριά- Μελέτη ιστορική από νέες πηγές βγαλμένη 1715-1820* (1935), *Τα στρατιωτικά ενθυμήματα της Επανάστασης των Ελλήνων 1821-1823 του αγωνιστού του Εικοσιένα Μακεδόνας Νικολάου Κ. Κασομούλη* (1939).¹⁹¹

Πέρα όμως από το παραπάνω δημοσιευμένο υλικό που έγινε κατά την διάρκεια της ζωής του, υπάρχει το προσωπικό του αρχείο, το οποίο μετά τον θάνατό του η αδερφή του δώρισε στο κράτος και βρίσκεται στα γενικά αρχεία με την επωνυμία «Αρχείον του Ιωάννη Βλαχογιάννη».

Ο Βλαχογιάννης όμως, υπήρξε πολυγραφότατος και παραγωγικότατος συγγραφέας τόσο στην αφηγηματική πεζογραφία όσο και στη συγγραφή ιστορικών έργων. Το 1923 ανέβηκε στο θέατρο Κυβέλης το μονόπρακτο δράμα του “Χήρα

¹⁹⁰ Σταφυλάς Μιχάλης, *Ο αγώνας του Βλαχογιάννη για την διάσωση των αρχείων του '21*, περ.Ναυπακτικά, τ.Ζ', Γιάννης Βλαχογιάννης. Α' Συμπόσιο Ναυπακτικής Λογοτεχνίας. Ναύπακτος 18-19-20 Νοεμβρίου 1994, περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτικών Μελετών, Αθήνα 1995, σελ. 138,140

¹⁹¹ Σταμελος Δημήτρης, *Ρουμελιώτικη πεζογραφία. Από τον Μακρυγιάννη ως σήμερα.1829-1969*, τ. Α', 1829-1900, χ.ο., Αθήνα 1969, σελ. 44-46

μάννα”. Έγραφε κατά βάση νουβέλες αλλά και διάφορα άρθρα όπως κριτικά, γλωσσικά, λαογραφικά, φιλολογικά.

Ο Γιάννης Βλάχος ή Βλαχογιάννης, χρησιμοποιούσε διάφορα ψευδώνυμα όπως Πάνος Καλόθεος, Πάνος Γαληνός, Πάνος Φωτεινός και Λυκογιάννης, αλλά το ψευδώνυμο που χρησιμοποιούσε κυρίως ήταν Γιάννος Επαχτίτης με το οποίο κιόλας δημοσίευσε τα πρώτα του λογοτεχνικά κείμενα.^{192,193,194,195,196,197,198,199}

Ως λογοτέχνης εμφανίστηκε το 1893 με τις *Ιστορίες του Γιάννου Επαχτίτη*. Το λογοτεχνικό έργο του Γιάννη Βλαχογιάννη είναι μεγάλο και αξιοθαύμαστο. Περιλαμβάνει διηγήματα, νουβέλες, αφηγήματα και ποιήματα.

Το πλούσιο έργο του περιλαμβάνει και ένα μονόπρακτο θεατρικό έργο το «Χήρα μάννα» (1923).

Αμέσως τώρα παρουσιάζεται το λογοτεχνικό έργο του Γιάννη Βλαχογιάννη:

Ιστορίες του Γιάννη Επαχτίτη, που περιέχει 3 ιστορίες: τον «ξενιτεμό», τα «κουδούνια» και τη «θειακούλα» (1893), *Ο πετεινός* (1914), *Η πεταλούδα* (1920), *Γύροι της Ανέμης* (1923), *Έρμος κόσμος* (1923), *Του χάρου ο χαλασμός* (1923), *Λόγοι και αντίλογοι* (1923), *Μεγάλα χρόνια*, περιλαμβάνει 59 διηγήματα κατεταγμένα σε 3 μέρη με τους τίτλους «το Σούλι», «το Εικοσιένα», «το Μεσολόγγι», *Τα παλικάρια τα παλιά*, 14 διηγήματα.²⁰⁰

Μετά το 1931 δεν εκδίδει άλλα λογοτεχνικά βιβλία αλλά εξακολουθεί μέχρι και το θάνατό του να δημοσιεύει σε εφημερίδες και περιοδικά διηγήματα, νουβέλες, μελέτες και εργασίες ιστορικού, φιλολογικού και λαογραφικού περιεχομένου. Λίγο πριν το θάνατό του το αφηγηματικό του έργο κορυφώνεται με την δημοσίευση ενός πραγματικού αριστουργήματος, της νουβέλας *Της τέχνης τα φαρμάκια* (Νέα Εστία 1943), έργο εμπνευσμένο από τη ζωή του Καραγκιοζοπαιχτών.

¹⁹² http://archive.enet.gr/online/online_text/c=113,dt=26.03.2005,id=43960656

¹⁹³ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997, σελ.119-120

¹⁹⁴ http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CE%92%CE%BB%CE%B1%CF%87%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82

¹⁹⁵ <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=461&t=127>

¹⁹⁶ <http://www.lib.uoc.gr/info/absrv/rare/ab/ag/extra-1182349319-910574-3705.tkl>

¹⁹⁷ http://vivi-nafpakt.ait.sch.gr/vlachoyianis/?current_menu_language_id=1

¹⁹⁸ <http://www.aitoloakarnania.gr/Default.aspx?id=224>

¹⁹⁹ <http://2dim-nafpakt.ait.sch.gr/globalsch-autosch/iware/?D=85a5b7064b52f358d6bc9b402876e9b0>

²⁰⁰ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, *Γνωριμία με τους επαχτίτες λογοτέχνες*, εκδ. Παπαχαράλαμπος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1992,σελ.53

Μετά το θάνατό του κυκλοφόρησαν από τον εκδοτικό οίκο της Εστίας σε δεύτερη έκδοση τα *Μεγάλα Χρόνια* και σε ένα τόμο με τίτλο *Διηγήματα ο Πετεινός* και οι αδημοσίευτες μέχρι τότε σε βιβλίο νουβέλες *Της τέχνης τα φαρμάκια* και *η Κουφόβραση* καθώς και δύο από τα επίσης σκορπισμένα σε εφημερίδες και περιοδικά διηγήματα *Η ψυχοπαίδα μας η Χιόνα* και *Ο γάμος της Λεμονιάς*.²⁰¹

Ο Γιάννης Βλαχογιάννης πέθανε στην Αθήνα το 1945. Μετά τον θάνατό του, ένα μεγάλο μέρος της βιβλιοθήκης του μεταφέρθηκε στην Ναύπακτο και σήμερα, ως ιδιαίτερη αίθουσα-βιβλιοθήκη, με την επωνυμία «Βιβλιοθήκη Γιάννη Βάχογιάννη» προσδίδει βαρύτητα και αίγλη στην Βιβλιοθήκη της Ναυπάκτου. Σπάνια βιβλία, απρόσιτα και δυσεύρετα, το προσωπικό του γραφείο και διάφορα άλλα προσωπικά του είδη, όπλα και άρματα αγωνιστών του Εικοσιένα, προγόνων του, σπάνιες φωτογραφίες και μια πρωτότυπη συλλογή κοχυλίων υπάρχουν στην βιβλιοθήκη αυτή.²⁰²

Η Ναύπακτος, για να τον τιμήσει για όλη αυτή την προσφορά του στην ιστορία του Έθνους μας έστησε την προτομή του σε πλατεία της πόλης καθώς επίσης έχει δοθεί και το όνομα του στο 2^ο Δημοτικό Σχολείο Ναυπάκτου.

²⁰¹ Παπαθανασόπουλος Θανάσης, *Ναυπάκτιοι Λογοτέχνες*, περ. Ναυπακτιακά, τ.Γ', (1986-87), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, σελ.210-212

²⁰² Βαρδακούλας Γιάννης, *Ευεργέτες και δωρητές στην Ναύπακτο*, 2η έκδοση, έκδ. Κοινοφελών Ιδρυμάτων και Κληροδοτημάτων Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1999, σελ.40-41

4.6.2.3 Γιάννης Ροντήρης (1883-1957)

Ο ποιητής Γιάννης Ροντήρης γεννήθηκε στη Ναύπακτο στις 14 Ιουλίου του 1883. Γονείς του ήταν ο Δημήτριος και η Ευθυμία Ροντήρη. Η οικογένεια Ροντήρη είχε καταγωγή από τον Πλάτανο Ναυπακτίας.

Ο ποιητής αγαπούσε τόσο πολύ την Ναύπακτο που δεν απομακρύνθηκε ποτέ από εκεί, παρά μόνο, για να υπηρετήσει τη θητεία του στο Σύνταγμα Ευζώνων του Μεσολογγίου και αργότερα κατά την εκστρατεία, για την απελευθέρωση της Ηπείρου, και φυσικά και τα χρόνια που ήταν μαθητής στο Γυμνάσιο Πατρών.^{203,204} Έκανε ορμητήρι το σπίτι του, το οποίο ονόμασε «κούρνια», εντοιχίζοντας στην πρόσοψή του την επιγραφή «μακράν οι ιέρακες», για να μας δώσει αξιόλογα λυρικά ποιήματα, που δικαίως τον κάνουν μέλος της «Σχολής Ρούμελης».²⁰⁵

Μάλιστα, αυτή την πόλη που τόσο αγάπησε υμνεί και στο ποίημα του «Έπαχτε».²⁰⁶

*Έπαχτε οι ομορφιές σου
Χρόνια σκλάβο με κρατούν
Με τα κάστρα τις γραμμές σου
Τα νερά που κελαηδούν.*

*Τα πλατάνια τ' ακρογιάλια
Που το κύμα τ' αθυμιά*

²⁰³ Βαρδακουλάς Γιάννης, *Ο Επαχτίτης ποιητής Γιάννης Ροντήρης (1883-1957)*, περ. Ναυπακτικά, τ.ΙΒ', (2001), Λόγιοι και λογογράφοι Ναυπακτίας. Δ' Συμπόσιο Ναυπακτικής Λογοτεχνίας. Ναύπακτος 20-21 Οκτωβρίου 2000, περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 2003, σελ.543-554

²⁰⁴ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, Βαρδακουλάς Γ., *Η Ναύπακτος του μύθου, της ιστορίας, σήμερα*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2003,σελ.94-95

²⁰⁵ Παπαθανασόπουλος Θανάσης, *Ναυπάκτιοι Λογοτέχνες*, περ. Ναυπακτικά, τ.Γ', (1986-87),περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, σελ.185

²⁰⁶ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, *Γνωριμία με τους επαχτιτες λογοτέχνες*, εκδ. Παπαχαράλαμπος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1992, σελ. 113

*Σαν αποτραβιέμαι αγάλια
Τραγουδάει την αμμουδιά...*

Ο Ροντήρης ήταν βαθιά ανθρωπιστής και ένας βαθύτατα θρησκευόμενος άνθρωπος. Μια απ' τις μεγάλες αγάπες του ήταν και η φυσαρμόνικά του. Ήταν γλεντζές, ένας αριστοκράτης χαροκόπος, όπως το έχει αποτυπώσει σε στίχους του.

Την ποίηση του Γιάννη Ροντήρη την διακρίνει ένα ύφος προσωπικό και πρωτόγνωρο. Θέματα του ποιητικού του λόγου δεν θα μπορούσε να είναι τίποτα άλλο από τον Έπαχτο, σαν τοπίο και ψυχή. Ο Ροντήρης όμως, υπήρξε κατ' εξοχή ερωτικός ποιητής. Είναι πολύ λίγα τα ποιήματά του, που δεν έχουν ως θέμα την αγάπη. Η ποιητική του συλλογή ήταν μεγάλη, αλλά δυστυχώς έμεινε μέχρι τον θάνατο του αδημοσίευτη. Και αυτό γιατί αυτό που τον ενδιέφερε ήταν η μεταθανάτιος αναγνώριση.²⁰⁷

Στις 7 Αυγούστου 1957 πέθανε ο «ποιητής χωρίς βιβλία» αφήνοντας αδημοσίευτες τις συλλογές: «φρύγανα στ' ακρογιάλι» (80 ποιήματα), «Αχνόφωτοι» (32 ποιήματα), «Βρύα-Φύτρα» (112 ποιήματα), «Κακαρίσματα από την Κούρνια», «Αχνάρια από το διάβα μου» (35 ποιήματα), «Στους Ξωμάχους» (35 ποιήματα), «Χαμομήλια» (62 ποιήματα).

Όμως η κόρη του Ευθυμία τηρώντας την υπόσχεση που του είχε δώσει πριν το θάνατο του, τύπωσε σε βιβλίο ένα απάνθισμα από τις ποιητικές του συλλογές. Η όλη ποιητική δημιουργία του αποτελείται από 346 ποιήματα.²⁰⁸

²⁰⁷ http://www.vivl-nafpakt.westnet.gr/1/?data=&preview_mode=&definition_id=00376&Group=0¤t_menu_language_id=1&gui_language_id=1Opera.HTML%5CShell%5COpen%5CCommand

²⁰⁸ Γαϊτάνης Γ. Γιάννης, Ξεχασμένοι Ναυπάκτιοι ποιητές. Γιάννης Δ. Ροντήρης, ο ασάλευτος λυρικός ψιθυριστής του Έπαχτου, περ. Ναυπακτικά, τ.Β' (1984-85), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα,σελ.35

4.6.2.4 Χάρης Σταματίου (1892-1951)

Διαπρεπής και λόγιος δημοσιογράφος, ο Χάρης Σταματίου γεννήθηκε στην Ναύπακτο το Φεβρουάριο του 1892 και πέθανε στην Αθήνα στις 12 Σεπτεμβρίου του 1951. Ήταν το έβδομο, κατά σειρά, από τα 9 παιδιά του Γεώργιου Σταματίου και της Βασιλικής Ανδρεοπούλου.

Ακολουθώντας τον αδερφό του Σταμάτη στην Αθήνα, φοίτησε εκεί το Γυμνάσιο. Τα δύο αδέρφια διατήρησαν πάντα ζωηρές τις αναμνήσεις από την επαρχιακή ζωή, τις οποίες αργότερα τις περνούσαν μέσα στα ευθυμογραφήματα τους.

Πρόκειται για τις γνωστές τους τότε στο περιοδικό «Μπουκέτο», «Ιστορίες του χωριού». Την δημοσιογραφική του σταδιοδρομία ξεκίνησε στην εφημερίδα «Ακρόπολις» σε ηλικία μόλις 15. Έκτοτε, επί 40 χρόνια, εργάστηκε σε διάφορες αθηναϊκές εφημερίδες και περιοδικά.

Παράλληλα, με την ιδιότητα του λογοτέχνη δημοσίευσε πλήθος δοκιμίων, ποιημάτων, διηγημάτων, χρονογραφημάτων, μυθιστορημάτων, ευθυμογραφημάτων και ιστορικών μελετών σε εφημερίδες και περιοδικά.^{209,210}

Στα δημοσιογραφικά του κείμενα σπάνια υπέγραφε με το όνομα του. Ήταν και αυτό δείγμα της σεμνότητας που τον χαρακτήριζε. Έτσι, σε πολλά κείμενα του υπέγραφε με ψευδώνυμα όπως: *Χάρης Επαχτίτης, Σηράχ, Φρ. Γραφ, Φαντάζιο, Φαραώ, Χάρης, Ιωνάς, ΠΙΚΟΥΪΚ, Χς, Περαστικός, Σκραπ, ο Ιστορικός, ο Ρεπόρτερ, ο Παλαιός, ο Ιστοριοδίφης, κ.α.*²¹¹

Όσο αφορά το διηγηματικό του έργο επικρατούσε μια μελαγχολία, χωρίς όμως και να λείπουν τα διηγήματα που να δείχνουν την εύθυμη πλευρά της ζωής. Τέτοιες καταστάσεις κωμικοτραγικές παρατηρούνται στα διηγήματα του: Ο Τζανής,

²⁰⁹ Σταματίου Χάρης, Τσιρογιάννη Μαρία Μιράντα, Νταλταγιάννη Αναστασία, *Χάρη Σταματίου διηγήματα*, έκδ. Παπαχαλαράμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 2006, σελ.11-13

²¹⁰ Τριαψιανός Νικ., Ο Χάρης Σταματίου ως πεζογράφος, περ. Ναυπακτικά, τ.ΙΑ' (2000), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 2000, σελ.229

²¹¹ Σταμελος Δημήτρης, *Ρουμελιώτικη πεζογραφία. Από τον Μακρυγιάννη ως σήμερα.1829-1969*, τ. Α', 1829-1900, χ.ο., Αθήνα 1969,σελ.119-120

Η κούρα της κουκουνάρας, Οι περιπέτειες του Κου Ταμπάκου, Πως την έπαθε ο Νιόνιος ο Μόμολος, Ρωμάιος, και Πως φαίνεται η Γη από το φεγγάρι.

Το 1935 δύο διηγήματα του με τίτλο «Εφιάλτης» και «Πώς ταξίδεψε ο Γιάννης στο φεγγάρι», τυπώθηκαν σε 25 αντίγραφα το καθένα και μοιράστηκαν σε φίλους. Το τρίτο βιβλίο εκδόθηκε το 1970 από την χήρα σύζυγο του Χάρη, κ. Ειρήνη Σταματίου, με τίτλο «Παλιές αναμνήσεις Πειραιώτου».²¹²

Τα ιστορικά κείμενα αποτέλεσαν επίσης ένα μεγάλο κεφάλαιο του έργου του συγγραφέα.

Η βιβλιοθήκη του, η οποία είναι μια από τις μεγαλύτερες ιδιωτικές, έχει ενσωματωθεί ως Βιβλιοθήκη Χάρη Σταματίου σε αυτή της Ένωσης Συντακτών, της ΕΣΗΕΑ.²¹³

²¹² Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, *Γνωριμία με τους επαχτίτες λογοτέχνες*, εκδ. Παπαχαλαράμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1992,σελ.106

²¹³ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, Βαρδακουλάς Γ., *Η Ναύπακτος του μύθου, της ιστορίας, σήμερα*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2003,σελ.93

4.6.2.5 Σταμάτης Σταματίου (1881-1946)

Ο Σταμάτης Σταματίου γεννήθηκε στην Ναύπακτο το 1881. Σε νεαρή ηλικία πήγε στην Αθήνα και σπούδασε Νομικά. Αργότερα όμως, χάρη στην αγάπη του για την δημοσιογραφία μπήκε στον δημοσιογραφικό κλάδο, όπου και διακρίθηκε για το τολμηρό του γράψιμο και την περιγραφική του ζωντάνια.²¹⁴

Από τα 14 του μόλις χρόνια, ξεκίνησε να εργάζεται δημοσιογραφικά στην εφημερίδα «Ακρόπολις». Τα πρωτότυπα ευθυμογραφήματα του τα συνόδευε πάντα με χαρακτηριστικά σκίτσα του. Πολλές από τις ιστορίες του είναι επινοήσεις της φαντασίας του, αλλά δεν είναι λίγες και οι δανεισμένες απευθείας από τον λαό.²¹⁵

Το ψευδώνυμο που χρησιμοποιούσε κυρίως και με το οποίο έχει μείνει στην ιστορία είναι το *Σταμ-Σταμ*, αλλά μερικές φορές χρησιμοποιούσε και τα ψευδώνυμα *Το κεντρί*, *Ματς-Ματς*, *Σταμπαδώρος*.²¹⁶

Το 1973 κυκλοφόρησαν σε δεύτερη συμπληρωμένη έκδοση το βιβλίο «Ιστορίες του χωριού» και το 1974 κυκλοφόρησαν σε πρώτη έκδοση τα «Εύθυμα και Σατυρικά», ενώ ατύπωτες βρίσκονται οι «Ιστορίες του πολέμου».

Κατά την διάρκεια της ζωής του υπήρξε έπαρχος στο Σιδηρόκαστρο (1914), γενικός διοικητής στα Γιάννενα, νομάρχης σε πολλούς νομούς, ενώ το 1918 τιμήθηκε με τον τίτλο του «Ιππότη» από τη Λεγεώνα Τιμής και τον Πρόεδρο της Γαλλικής Δημοκρατίας.

Στο τέλος της ζωής του αποτραβήχτηκε στην Έδεσσα και πέθανε εκεί το 1946.²¹⁷

²¹⁴ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, *Γνωριμία με τους επαχτίτες λογοτέχνες*, εκδ. Παπαχαλαράμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1992,σελ.95-98

²¹⁵ Παπαθανασόπουλος Θανάσης, *Ναυπάκτιοι Λογοτέχνες*, περ. Ναυπακτικά, τ.Γ', (1986-87),περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών,σελ.188-189

²¹⁶ Σταμελος Δημήτρης, *Ρουμελιώτικη πεζογραφία. Από τον Μακρυγιάννη ως σήμερα.1829-1969*, τ. Α', 1829-1900, χ.ο., Αθήνα 1969,σελ. 103-104

²¹⁷ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, Βαρδακουλάς Γ., *Η Ναύπακτος του μύθου, της ιστορίας, σήμερα*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2003,σελ.91-93

4.6.2.6 Σπύρος Μελάς (1882 - 1966)

Ο Σπύρος Μελάς γεννήθηκε στη Ναύπακτο αλλά σε νεαρή ηλικία εγκαταστάθηκε στον Πειραιά, όπου και εκεί τέλειωσε το γυμνάσιο. Αν και φοίτησε στη νομική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, η αγάπη του για την δημοσιογραφία και την τέχνη ήταν αρκετή έτσι ώστε να εγκαταλείψει τις σπουδές του.²¹⁸

Αν και μπήκε πολύ νέος στον κλάδο της δημοσιογραφίας κατάφερε να γίνει ένας από τους καλύτερους ρεπόρτερ της εποχής του. Μάλιστα, υπήρξε ιδρυτής των λογοτεχνικών περιοδικών «Ελληνική Δημιουργία» και «Ιδέα». Αυτά που έγραφε τα υπέγραφε είτε με το αληθινό του όνομα είτε με τα ψευδώνυμα «Φορτούνιο» ή «Γνωστός».^{219,220}

Καταπιάστηκε με όλα τα είδη του λόγου. Έγραψε θέατρο, πεζογραφία, βιογραφίες αγωνιστών, κριτική, ιστορία. Έγινε σκηνοθέτης, ηθοποιός και μέσα σε 50 χρόνια έγραψε ένα πλήθος θεατρικών έργων.

Ήταν από εκείνους που αγωνίστηκαν για την ίδρυση Εθνικού Θεάτρου, ενώ υπήρξε και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Θεάτρου Τέχνης. Το 1928 φοίτησε στα σκηνοθετικά εργαστήρια του Παρισιού και ένα χρόνο μετά, το 1929, μαζί με τη Μαρίκα Κοτοπούλη και το Δημήτρη Μυράτ, σύστησε την «Ελευθέρα Σκηνή». Το 1935 εκλέχτηκε μέλος της Ακαδημίας Αθηνών και από το 1958 και μετά διετέλεσε πρόεδρος της.^{221,222}

Από την πρώτη στιγμή προσπάθησε, με μια ευρωπαϊκή νότα, να ανανεώσει το αθηναϊκό θέατρο. Έγραψε θεατρικά έργα όπως "Ο γιος του ίσκιου", "Το κόκκινο πουκάμισο", "Το άσπρο και το μαύρο", "Μια νύχτα, μια ζωή", "Ο μπαμπάς

²¹⁸ Οικονόμου Κώστας, *Ναύπακτος. Ιστορικός και τουριστικός Οδηγός*, χ.ο., Αθήνα 1980,σελ.78

²¹⁹ Σταμελος Δημήτρης, *Ρουμελιώτικη πεζογραφία. Από τον Μακρυγιάννη ως σήμερα.1829-1969*, τ. Α', 1829-1900, χ.ο., Αθήνα 1969,σελ.107

²²⁰ <http://www.spaniavivlia.gr/author.aspx?authorid=43606>

²²¹ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, *Γνωριμία με τους επαχτίτες λογοτέχνες*, εκδ. Παπαχαλαράμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1992,σελ.79-83

²²² <http://www.ekebi.gr/frontoffice/popup.asp?cpage=NODE&cnode=461&t=265>

εκπαιδεύεται", "Παπαφλέσσας", Ιούδας, Ο βασιλιάς και ο σκύλος, κ.α. Γενικά, γνώριζε και αγαπούσε πολύ το θέατρο και δούλεψε σε αυτό με όσες ιδιότητες ήταν δυνατόν να προσφέρει σε αυτό.²²³

Όσον αφορά το λογοτεχνικό του έργο τα σημαντικότερα έργα του είναι: Τα Ματωμένα Ράσα, Ο Γέρος του Μωριά, Δάσκαλοι του Γένους, Ο Ναύαρχος Μιαούλης, Η Μαντώ Μαυρογένους, Το λιοντάρι της Ηπείρου, Το Εικοσιένα και η Κρήτη, κ.α.²²⁴

Ο Σπύρος Μελάς, το 1966 και σε ηλικία 83 ετών άφησε την τελευταία του πνοή στην Αθήνα. Η οδός Σπύρου Μελά στην Ναύπακτο βρίσκεται στην περιοχή της Αφροδίτης.²²⁵

²²³ Παπαθανασόπουλος Θανάσης, *Ναυπάκτιοι Λογοτέχνες*, περ. Ναυπακτικά, τ.Γ', (1986-87), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, σελ.183-184

²²⁴ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, *Γνωριμία με τους επαχτίτες λογοτέχνες*, εκδ. Παπαχαράλαμπος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1992, σελ.85-86

²²⁵ Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνυμικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997, σελ.182

4.6.2.7 Θεμιστοκλής Αθανασιάδης Νόβας (1895-1961)

Ο Θεμιστοκλής Αθανασιάδης Νόβας ήταν λογοτέχνης και κριτικός του θεάτρου. Γεννήθηκε στη Ναύπακτο και ήταν αδερφός του Γεώργιου Αθάνα. Σπούδασε Νομικά στην Αθήνα και Πολιτικές Επιστήμες στο Πανεπιστήμιο της Ιένας στη Γερμανία. Υπηρέτησε για πολλά χρόνια στη Δημόσια Διοίκηση και διετέλεσε Νομάρχης και Γενικός Επιθεωρητής Διοικήσεως.²²⁶

Από μαθητής ακόμη ξεκίνησε να γράφει στίχους και πεζά σε περιοδικά όπως ο «Παρνασσός», η «Μεγάλη Ελλάς» κλπ.

Το 1925 δημοσίευσε μια πλακέτα ποιημάτων με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Λουλούδια στα μαλλιά της» στα οποία με ερωτικούς στίχους υμνεί τον έρωτα. Σημαντική ήταν και η προσφορά του στην ταξιδιωτική λογοτεχνία. Το 1932 με το έργο του «Ένα μήνα στον Βόρειο Πόλο», έδωσε τις εντυπώσεις του από το ταξίδι του εκεί. Στο ενεργητικό του ταξιδιωτικού συγγραφέα ανήκει και το βιβλίο για τη Χίο, όπου και υπηρέτησε ως Νομάρχης.

Ως κριτικός θεάτρου συνεργάστηκε με πολλές αθηναϊκές εφημερίδες, δημιουργώντας συνάμα ένα πλούσιο έργο. Μετά τον θάνατο του αδερφού του, μαζί με την Ουρανία Διοματάρη εξέδωσαν τα «θεατρικά μελετήματα», μέσα από το οποίο έδωσε τη δυνατότητα να γίνει γνωστή η κατάσταση που επικρατεί τόσο στο ιταλικό θέατρο όσο και σε άλλα θέατρα της Ευρώπης. Αυτό του έδωσε μια τιμητική θέση στο χώρο του θεάτρου και αναγνωρίστηκε ως ο μεγαλύτερος κριτικός του θεάτρου της εποχής εκείνης. Το βιβλίο του «αθηναϊκή δραματουργία» είναι μια σειρά από κριτικές που έγραφε κατά καιρούς, για πολλά από τα έργα που ανέβηκαν στα αθηναϊκά θέατρα από το 1932 και μετά.²²⁷

²²⁶ Σταμελος Δημήτρης, *Ρουμελιώτικη πεζογραφία. Από τον Μακρυγιάννη ως σήμερα. 1829-1969*, τ. Α', 1829-1900, χ.ο., Αθήνα 1969, σελ. 139-140

²²⁷ Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, *Γνωριμία με τους επαχτίτες λογοτέχνες*, εκδ. Παπαχαλαράμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1992, σελ. 27-29

Επίσης ο Θεμιστοκλής Αθανασιάδης Νόβας, τύπωσε μια σειρά από βιβλία σχετικά με το έργο του Σολωμού, τον Παλαμά, του Μαλακάση, του Ψυχάρη και τελικά του Παπαδιαμάντη.

Πέθανε στις 14 Μαΐου του 1961 στην Κέρκυρα όπου είχε πάει για να δώσει μια διάλεξη για τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη.²²⁸

4.6.2.8 Γεώργιος Κυριαζής (1829- 19893)

Ο Γεώργιος Κυριαζής γεννήθηκε στον Πλάτανο της Ορεινής Ναυπακτίας και σπούδασε γιατρός στην Αθήνα. Το 1906 ίδρυσε της επαγγελματική σχολή Γεωργίου και Ελένης Κυριαζή στο Μεσολόγγι και λειτούργησε έως το 1941. Σήμερα στεγάζεται το Δικαστήριο. Επίσης, ίδρυσε σχολείο για κορίτσια στο Μεσολόγγι και έκανε πολλές δωρεές στην Θράκη απ' όπου καταγόταν η γυναίκα του.

Ως γιατρός αντιμετώπισε μια επιδημία χολέρας που είχε ξεσπάσει στη Ναύπακτο και για αυτή την πράξη του μάλιστα, παρασημοφορήθηκε.

Μετά, πήγε και έμεινε στην Ρουμανία όπου είχε συγγενείς. Από το 1881 και μετά, διεύθυνε το νοσοκομείο για απόρους, Αδελφών Ξενοκράτη.²²⁹

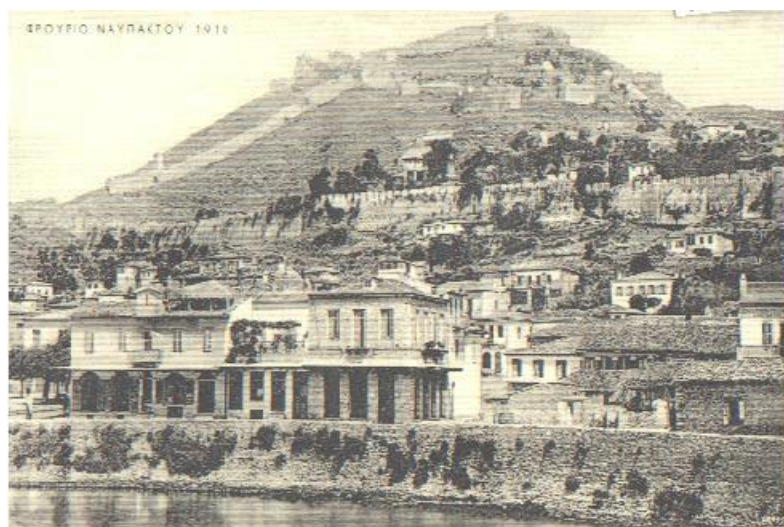
²²⁸ Παπαθανασόπουλος Θανάσης, *Ναυπάκτιοι Λογοτέχνες*, περ. Ναυπακτικά, τ.Γ', (1986-87), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, σελ.201,203

²²⁹ Γεωργιτσιγιάννη Ε., *Docteur Georges Kiriazis. Contribution a la prosopographie historique de l'hellenisme de Roumanie au XIXE siècle*, Θεσσαλονίκη 2004, σελ.181-188

Κεφάλαιο 5 «Η Ναύπακτος του χθες...»

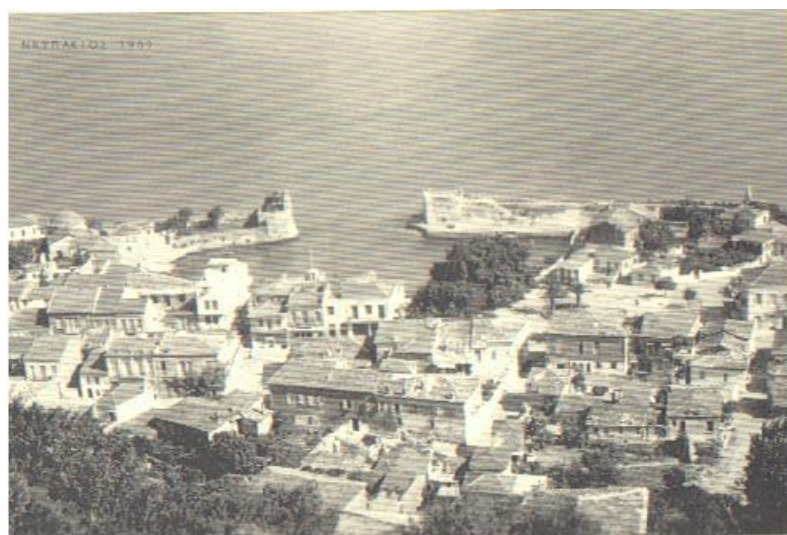
Ζωοπανήγυρη στη συνοικία Αφροδίτης 1901

Φρούριο Ναυπάκτου, 1910

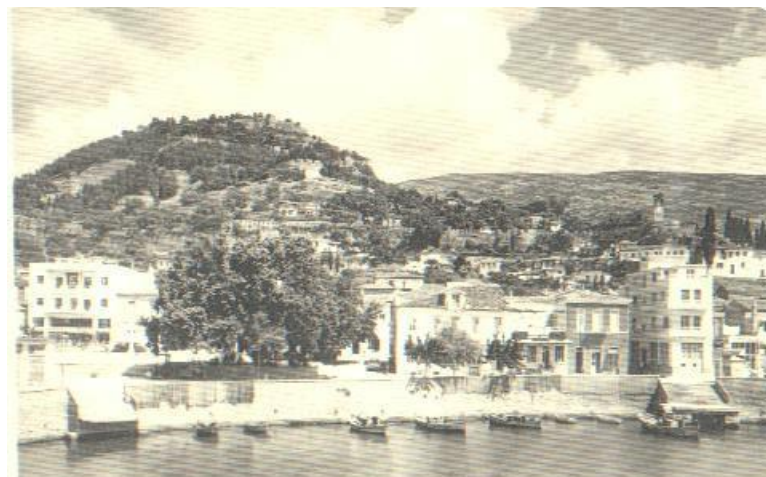
Λιμάνι, 1920

Ναύπακτος, 1944

Οι Γερμανοί στην περίοδο της κατοχής στο λιμάνι

Ναύπακτος, 1955

Πλατεία λιμανιού, 1955

Λιμάνι

Ναύπακτος, 1962

Κεφάλαιο 6 «Έρευνα περί της φυσιογνωμίας της πόλης της Ναυπάκτου»

6.1 Εισαγωγή έρευνας

Στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας έγινε εκτενής αναφορά στην πολιτιστική φυσιογνωμία της πόλης της Ναυπάκτου και στα βασικά στοιχεία αυτής. Αρχικά, έγινε μια γνωριμία με την πόλη αυτή, μελετώντας την ιστορία της και τα γενικά γνωρίσματα της. Στην συνέχεια, μελετήσαμε την πολιτιστική ζωή της Ναυπάκτου με ό,τι αυτό περιλαμβάνει (πολιτιστικούς συλλόγους, πολιτιστικές εκδηλώσεις και έθιμα, μουσεία, μνημεία και αρχιτεκτονήματα, πολιτιστικά κτίρια, εξέχουσες προσωπικότητες της πόλης), και είδαμε πως συμβάλλουν στην βιώσιμη ανάπτυξη της πόλης.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με την έρευνα που έγινε προκειμένου να εντοπιστούν και να καταγραφούν βασικά στοιχεία της φυσιογνωμίας της εξεταζόμενης πόλης όπως αυτά προκύπτουν από τους κατοίκους της.

6.2 Σκοπός

Σκοπός της έρευνας, ήταν να εξετασθεί κατά πόσο οι κάτοικοι της πόλης γνωρίζουν κάποια από τα σημαντικότερα στοιχεία της τα οποία αποτελούν την πολιτιστική της κληρονομιά, αν συμμετέχουν στα πολιτιστικά δρώμενα του τόπου και αν πιστεύουν ότι συμβάλλουν στην συνέχιση της τοπικής παράδοσης. Τέλος, να επισημανθούν από τους ίδιους όχι μόνο κάποια σημαντικά πλεονεκτήματα του αλλά και προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τόπος αυτός, γιατί και αυτά αποτελούν κομμάτι της φυσιογνωμίας του.

6.3 Δείγμα και μέσα διερεύνησης

Το δείγμα της έρευνας αυτής αποτελείται από 200 κατοίκους της Ναυπάκτου. Προκειμένου να διεξαχθεί η έρευνα, έγινε χρήση ερωτηματολογίου σχεδιασμένο αποκλειστικά για τους σκοπούς που προαναφέρθηκαν.

Έγινε γνωστό, στα ερωτηθέντα άτομα, πως η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι εντελώς ανώνυμη. Όσο αφορά τις ερωτήσεις που το απαρτίζουν, είναι κυρίως πολλαπλής επιλογής, 25 στο σύνολό τους. Πιο συγκεκριμένα, οι 6 πρώτες ερωτήσεις αφορούν προσωπικά στοιχεία του ερωτηθέντα, ενώ οι υπόλοιπες ήταν σχετικές με το θέμα της έρευνας.

6.4 Ανάλυση ερωτηματολογίων

Αφού συλλέχτηκαν και τα 200 ερωτηματολόγια, έγινε η στατιστική ανάλυση αυτών. Οι απαντήσεις περάστηκαν και επεξεργάστηκαν στα προγράμματα Excel και Statgraphics. Έτσι, μέσω αυτών των 2 προγραμμάτων, έγινε η μετατροπή των ερωτήσεων-απαντήσεων σε διαγράμματα-γραφήματα, ούτως ώστε να γίνουν οι αναλύσεις και οι παρατηρήσεις. Σχετικά με την μορφή των διαγραμμάτων, χρησιμοποιήθηκαν οι στήλες και οι πίτες.

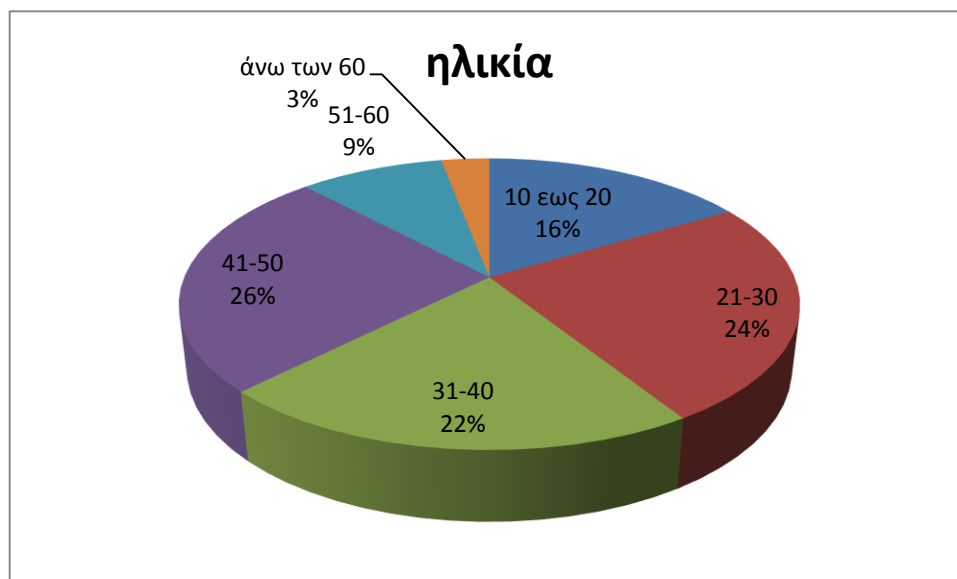
Ακολουθούν οι αναλύσεις των ερωτηματολογίων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 1

Το δείγμα της έρευνας αποτελούταν από 200 κατοίκους της Ναυπάκτου. Σύμφωνα με την στατιστική ανάλυση των ερωτηματολογίων προέκυψε πως το 59% των ερωτηθέντων ήταν γυναίκες και το υπόλοιπο 41% ήταν άντρες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2

Από τους 200 Ναυπάκτιους που ερωτήθηκαν παρατηρούμε ότι στην πλειοψηφία τους ανήκαν στο ηλικιακό διάστημα 41-50 ετών. Ακολουθούν αυτοί που

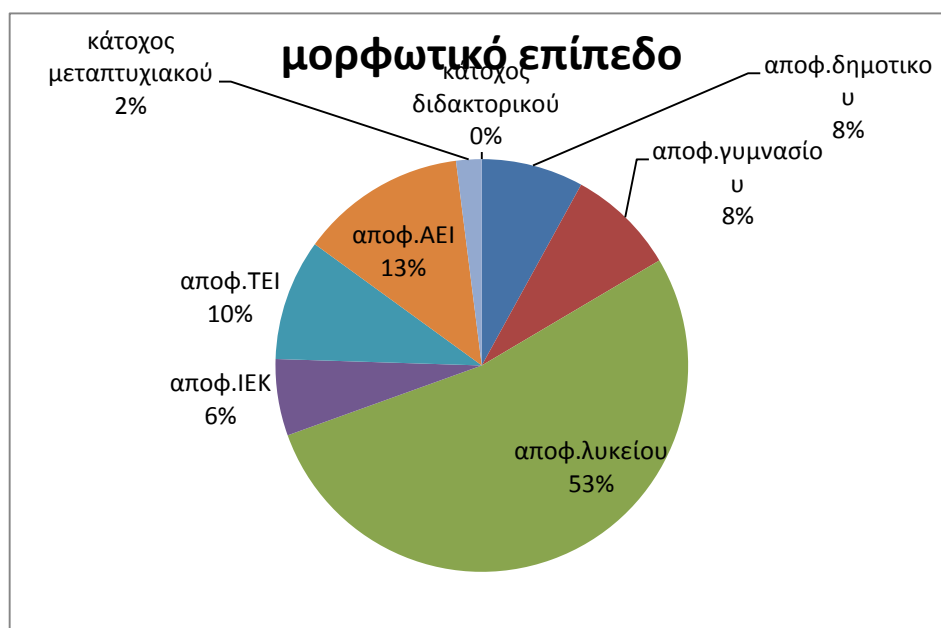
ανήκουν σε ηλικίες μεταξύ 21-30 ετών (24%), 31-40 ετών (22%), 10-20 ετών (16%), 51-60 ετών (9%) και τέλος αυτοί που η ηλικία τους είναι πάνω από 60 (3%).

ΕΡΩΤΗΣΗ 3

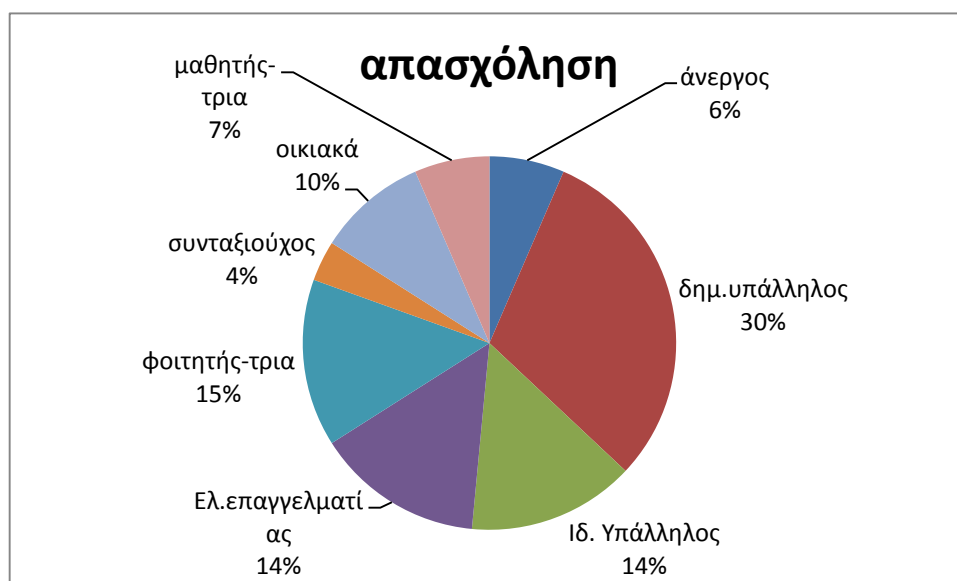
Οι πλειοψηφία των ερωτηθέντων ήταν άγαμοι με ποσοστό 49%, ενώ με μικρή διαφορά ακολουθούν οι έγγαμοι με ποσοστό 46%. Τα ποσοστά των διαζευγμένων και των χήρων είναι 2% και 3% αντίστοιχα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4

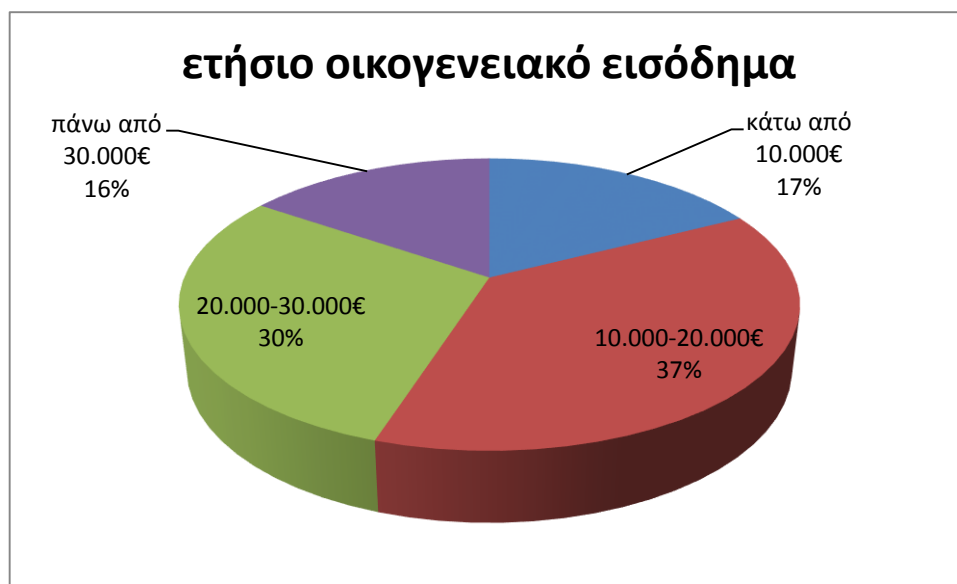
Το μορφωτικό επίπεδο του δείγματος διαμορφώθηκε ως εξής: το 8% (16 άτομα) είναι απόφοιτοι δημοτικού, το 8% (17 άτομα) είναι απόφοιτοι γυμνασίου, το 53% (106) είναι απόφοιτοι λυκείου, το 6% (12 άτομα) είναι απόφοιτοι ΙΕΚ, το 10% (19 άτομα) είναι απόφοιτοι ΤΕΙ, 13% (26 άτομα) είναι απόφοιτοι ΑΕΙ και 2% (4 άτομα) είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού ενώ κανείς δεν ήταν κάτοχος κάποιου διδακτορικού.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5

Όσο αφορά την απασχόληση των ερωτηθέντων το 7% (13 άτομα) έχει δηλώσει άνεργος, το 30% (61 άτομα) δημόσιος υπάλληλος, το 14% (29 άτομα) ιδιωτικός υπάλληλος, το 14% (29 άτομα) ελεύθερος επαγγελματίας. Το 15% (29 άτομα) είναι φοιτητές, το 4% (7 άτομα) είναι συνταξιούχοι, το 10% (19 άτομα) οικιακά και 7% (13 άτομα) είναι μαθητές.

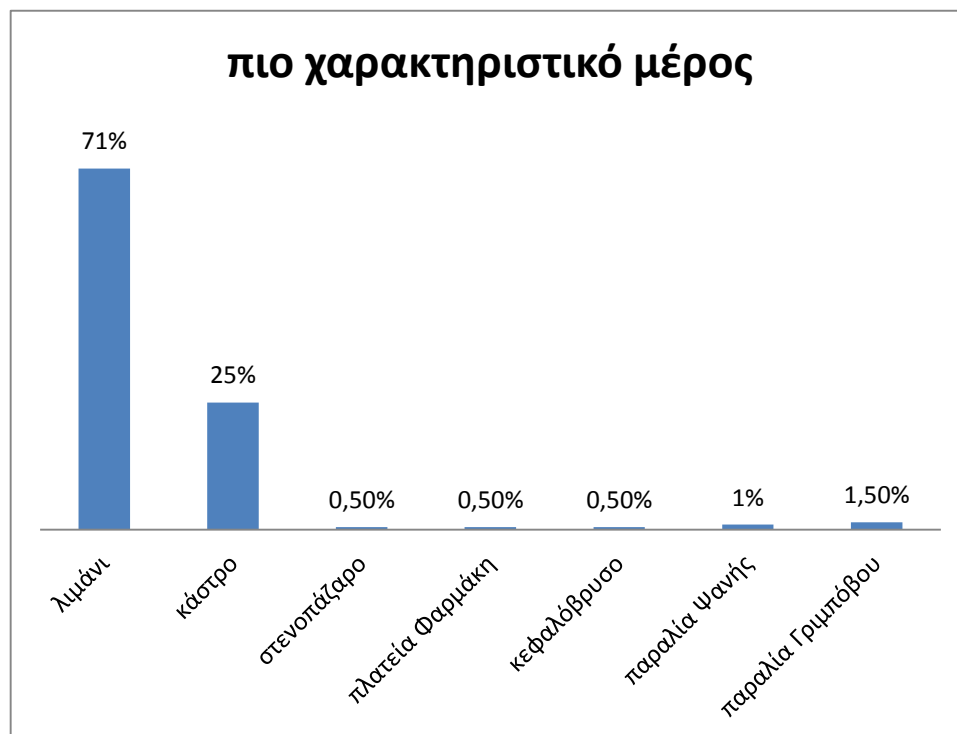
ΕΡΩΤΗΣΗ 6

Το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα των ερωτηθέντων κυμαίνεται κυρίως από 10.000€-20.000€ σε ποσοστό που ανέρχεται στο 37% και ακολουθούν αυτοί που ο

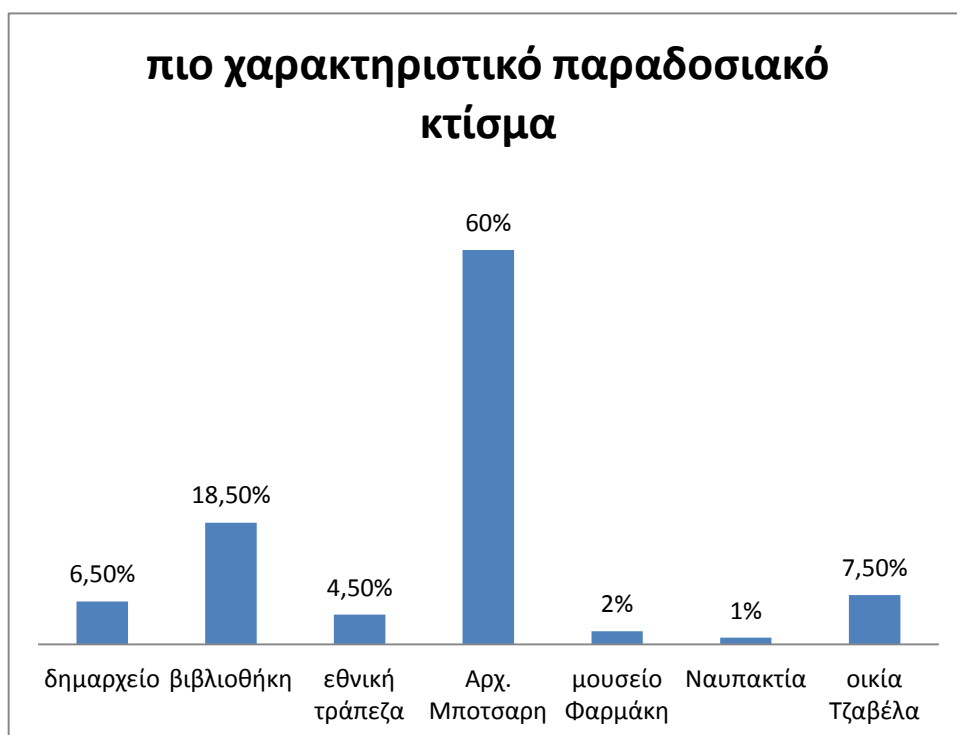
ετήσιος οικογενειακός μισθός τους είναι μεταξύ 20.000€-30.000€. Σχετικά με τα υψηλόμισθα και χαμηλόμισθα οικογενειακά εισοδήματα, κυμαίνονται μεταξύ των ποσοστών 16% και 17% αντίστοιχα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 7

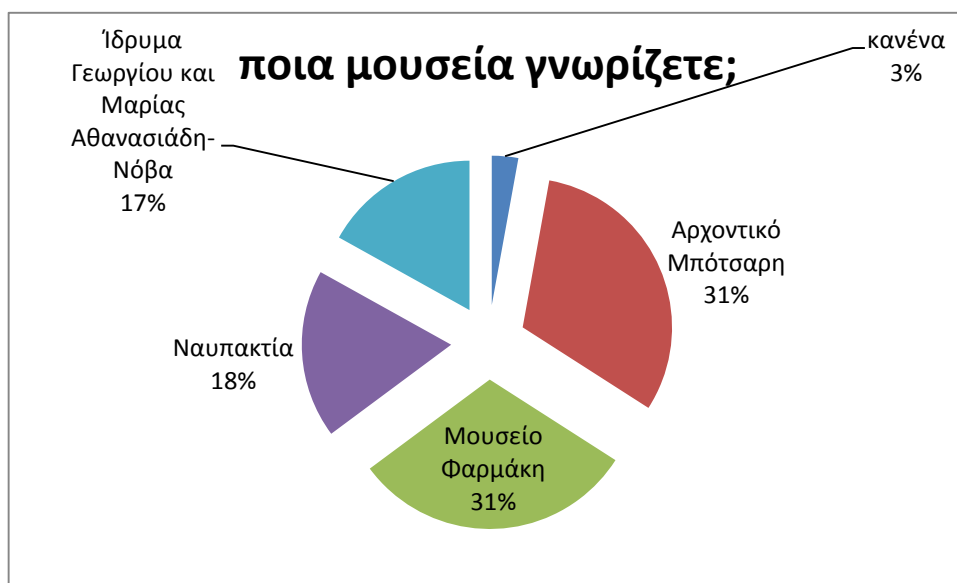
Στην ερώτηση για το ποιο θεωρούν το πιο χαρακτηριστικό μέρος της Ναυπάκτου, το 71% (142 άτομα) απάντησε πως θεωρεί το λιμάνι, για να ακολουθήσουν τα υπόλοιπα μέρη με συντριπτικά χαμηλότερα ποσοστά. Αποτέλεσμα αναμενόμενο, καθώς, το λιμάνι αποτελεί το σήμα κατατεθέν της πόλης και τόπος όπου διεξάγονται η πλειοψηφία των πολιτιστικών και όχι μόνο γεγονότων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8

Σύμφωνα με τους Ναυπάκτιους (60%), το Αρχοντικό του Μποτσάρη είναι ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδοσιακά κτίσματα που υπάρχουν στην πόλη. Η επιβλητική του παρουσία ίσως είναι το κριτήριο που τους οδήγησε σε αυτή την επιλογή. Ακολουθεί η Παπαχαράλαμπος Βιβλιοθήκη με ποσοστό 18,5%, η οικία Τζαβέλα (7,5%), το Δημαρχείο (6,5%), το κτίριο της Εθνικής Τράπεζας (4,5%), το μουσείο Φαρμάκη (2%) και τέλος το Ναυπακτία (1%).

ΕΡΩΤΗΣΗ 9

Σχετικά με το ποια μουσεία είναι περισσότερο γνωστά στους κατοίκους, τις πρώτες θέσεις καταλαμβάνουν το μουσείο Φαρμάκη και το Αρχοντικό του Μπότσαρη με ποσοστό 31% και στα δύο. Αναμενόμενα αποτελέσματα, καθώς, το μουσείο Φαρμάκη βρίσκεται στο κέντρο της πόλης και το Αρχοντικό του Μπότσαρη είναι ένα επιβλητικό και μεγάλο κτίριο που δύσκολα περνάει απαρατήρητο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 10

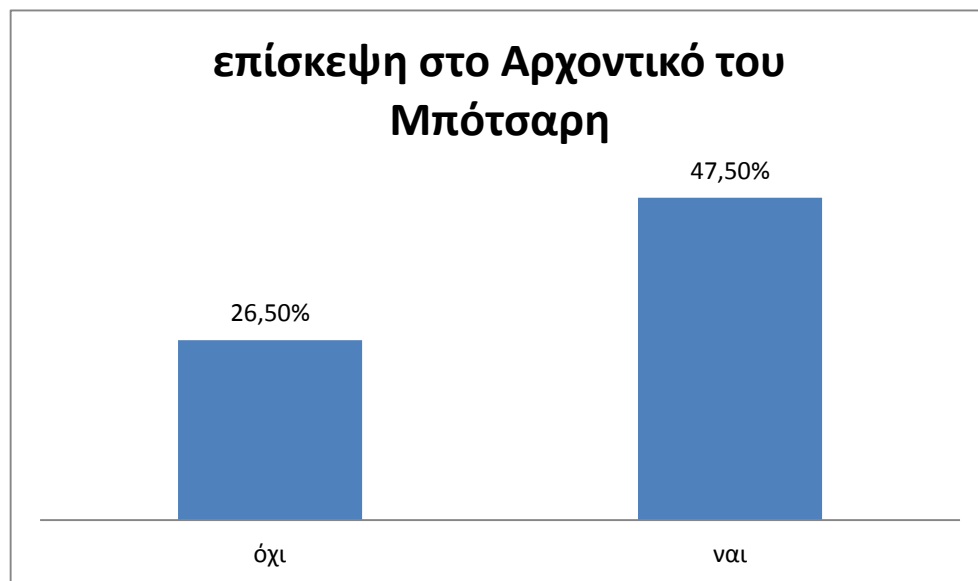

Σε ερώτηση που τους τέθηκε σχετικά με το αν έχουν επισκεφθεί κάποιο από αυτά τα μουσεία, οι περισσότεροι (74%) απάντησαν καταφατικά.

ΕΡΩΤΗΣΗ 11

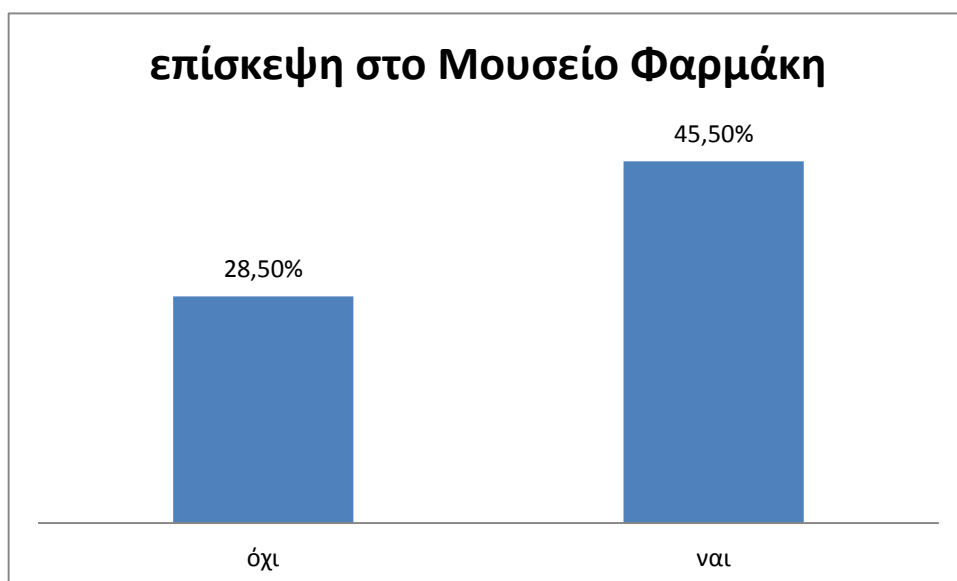
Η ερώτηση 11 ρωτούσε ποια από τα μουσεία είχαν επισκεφθεί. Εδώ απάντησαν μόνο τα άτομα που είχαν απαντήσει θετικά στην προηγούμενη ερώτηση, δηλαδή το 74% (148 άτομα). Επομένως:

11^A

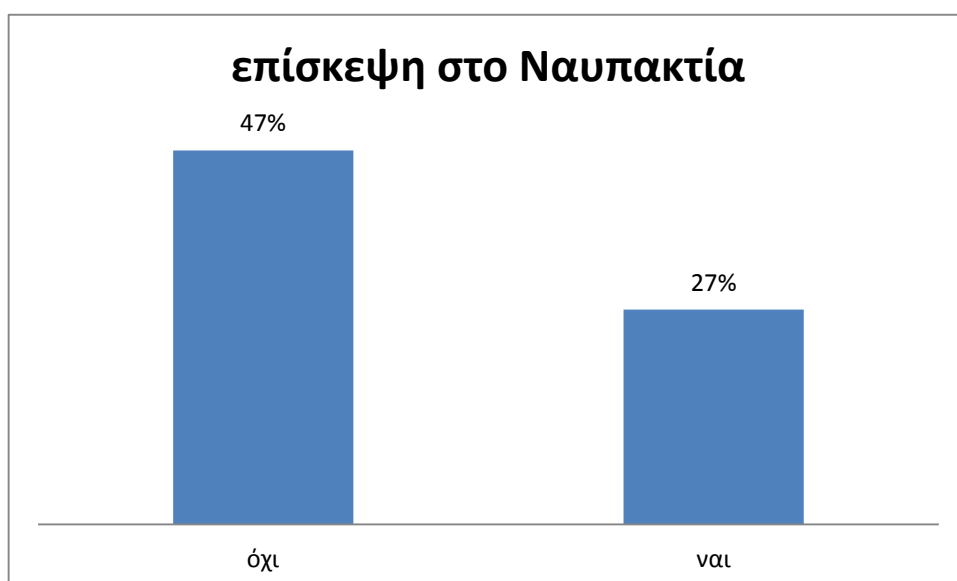
Εδώ βλέπουμε ότι από το 74% (148 άτομα) που επισκέφθηκε κάποιο μουσείο, το 47,5% (95 άτομα) έχει επισκεφθεί το Ίδρυμα Δημητρίου και Αίγλης Μπότσαρη ή, όπως επικρατεί να λέγεται από τους ντόπιους, Αρχοντικό του Μπότσαρη.

11^Β

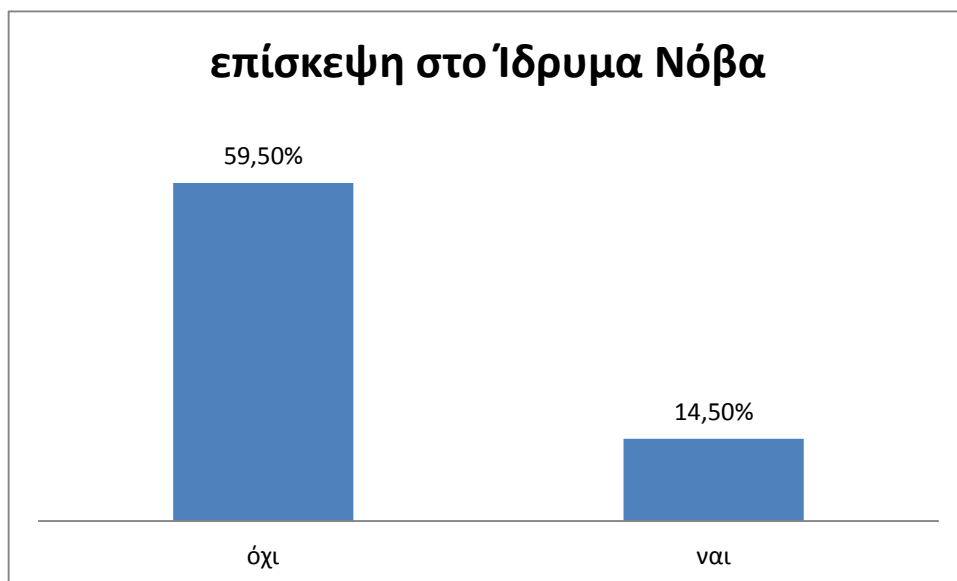
Παρατηρούμε το 45,5% από το ποσοστό των ατόμων που έχουν επισκεφθεί κάποια από τα μουσεία της πόλης (74%), έχουν επισκεφθεί το Μουσείο Φαρμάκη που βρίσκεται στην ομώνυμη κεντρική πλατεία της πόλης.

11^Γ

Μέσα από το διάγραμμα αυτό φαίνεται ότι από τα 148 άτομα που έχουν επισκεφθεί κάποιο μουσείο (74%) , μόνο τα 54 (27%) έχουν επισκεφθεί το «Ναυπακτία».

11^Δ

Εδώ παρατηρείται πως από 74% που επισκέφθηκε κάποιο μουσείο, μόνο το 14,5% (29 άτομα) έχει επισκεφθεί το Ίδρυμα Γεωργίου και Μαρίας Αθανασιάδη Νόβα.

Μέσα από την ερώτηση 11 που θέσαμε και από τα αποτελέσματα που βγάλαμε από την ανάλυση, παρατηρούμε πως το Ίδρυμα Δημητρίου και Αίγλης Μπότσαρη (Αρχοντικό του Μπότσαρη), έχει την μεγαλύτερη επισκεψιμότητα και δεύτερο να ακολουθεί το Μουσείο Φαρμάκη, μετά το «Ναυπακτία» και τέλος το Ίδρυμα Γεωργίου και Μαρίας Αθανασιάση-Νόβα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 12

Σε ερώτηση που αφορούσε την ύπαρξη τζαμιών στην πόλη και κατά πόσο το γνωρίζουν οι κάτοικοι, η συντριπτική πλειοψηφία με ποσοστό 96% δείχνει πως το γνωρίζει ενώ μόνο το 4% την αγνοεί.

ΕΡΩΤΗΣΗ 13

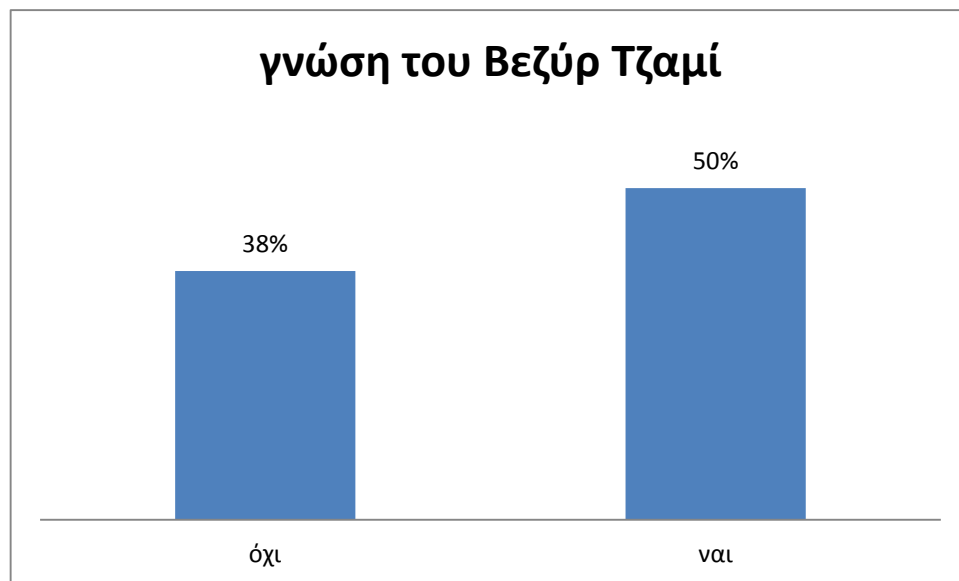

Το ίδιο θετική ήταν και η απάντηση τους σχετικά με το αν γνωρίζουν κάποια από τα τζαμιά που υπάρχουν στην πόλη. Το 87% απάντησε πως ξέρει κάποια από αυτά ενώ το υπόλοιπο 13% απάντησε αρνητικά.

ΕΡΩΤΗΣΗ 14

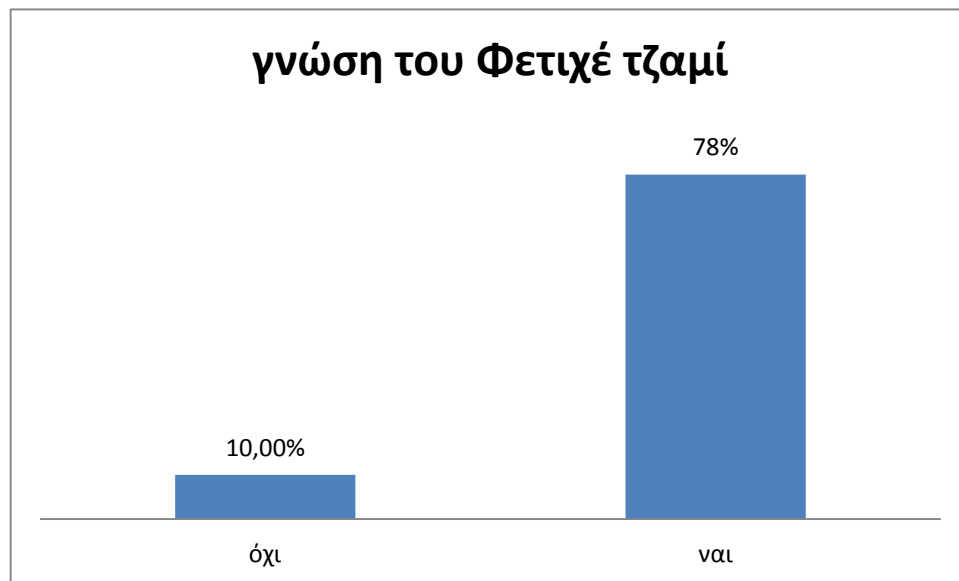
Στην ερώτηση 14 κλήθηκαν να απαντήσουν μόνο όσοι γνωρίζουν κάποια από τα τζαμιά που υπάρχουν στην πόλη και να μας πουν ποια από αυτά γνωρίζουν. Έτσι:

14^A

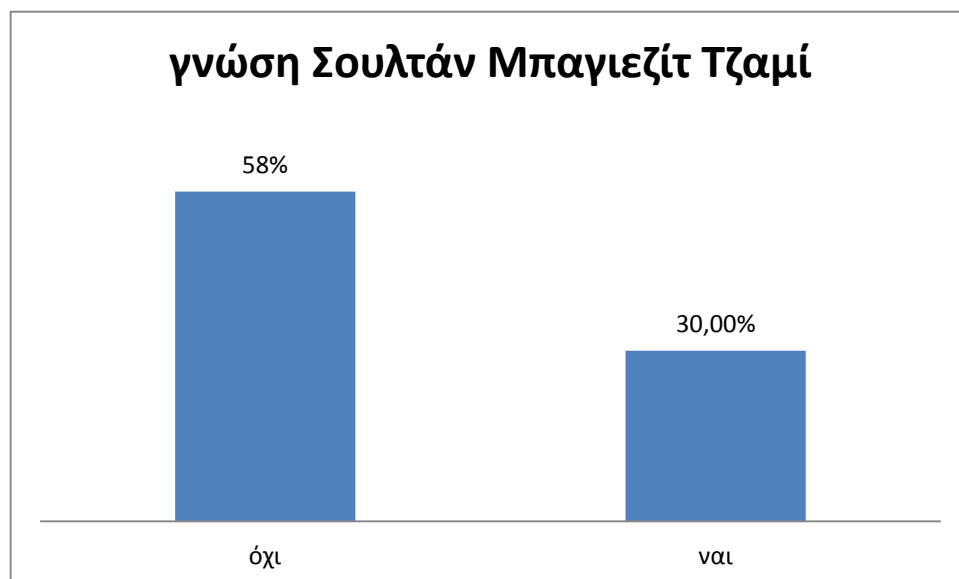
Από τα 175 άτομα που απάντησαν ότι γνωρίζουν κάποια από τα τζαμιά της πόλης (88%), το 50%(100 άτομα) γνωρίζει το Βεζύρ Τζαμί.

14^B

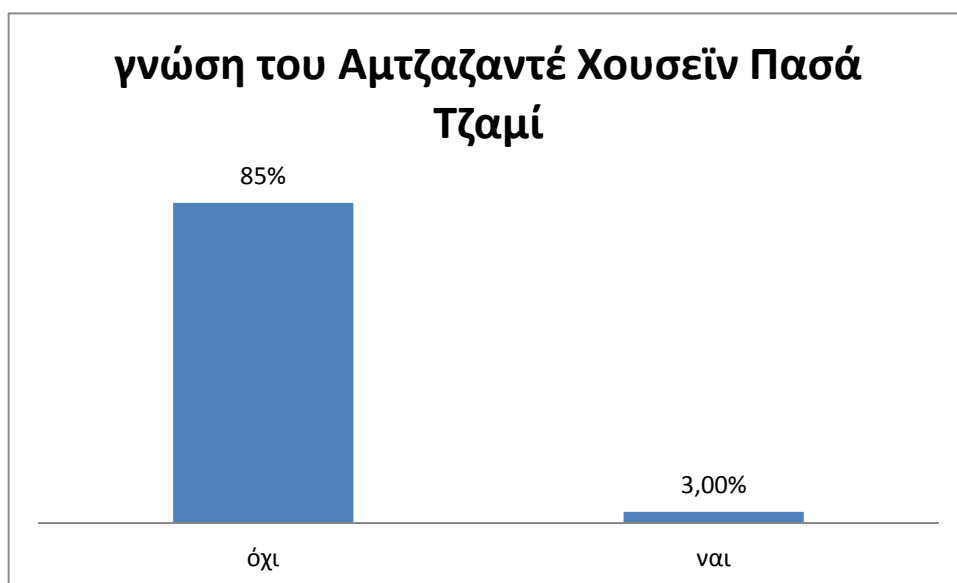

Από το 88% το οποίο γνωρίζει κάποια από τα τζαμιά της Ναυπάκτου, το 78% γνωρίζει το Φετιχέ τζαμί.

14^Γ

Από το 88% το οποίο γνωρίζει κάποιο από τα τζαμιά, το 30% γνωρίζει το Σουλτάν Μπαγιεζίτ Τζαμί.

Από το 88% το οποίο γνωρίζει κάποιο από τα τζαμιά, μόνο το 3% γνωρίζει το Αμτζαζαντέ Χουσεϊν Πασά Τζαμί.

Από τα παραπάνω μπορούμε να δούμε πως το πιο γνωστό τζαμί στην πόλη της Ναυπάκτου είναι το Φετιχέ Τζαμί. Καθόλου τυχαίο αν σκεφτεί κανείς πως βρίσκεται στη περιοχή του λιμανιού, το πιο πολυσύχναστο μέρος της πόλης. Ακολουθούν με φθίνουσα γνωρισιμότητα και τα υπόλοιπα τζαμια: Βεζύρ Τζαμί, Σουλτάν Μπαγιεζίτ Τζαμί και Αμτζαζαντέ Χουσεϊν Τζαμί.

ΕΡΩΤΗΣΗ 15

Οι πιο γνωστές προτομές/αγάλματα, σύμφωνα με τους 200 ερωτηθέντες κατοίκους, είναι το άγαλμα του Ανεμογιάννη που βρίσκεται στο λιμάνι (23%), το άγαλμα του Θερβάντες (20%), η προτομή του Νότη Μπότσαρη (19%). Δεν είναι καθόλου τυχαίο πως αυτά τα 3 αγάλματα/προτομές έχουν την μεγαλύτερη αναγνωρισιμότητα από τους κατοίκους. Και τα 3 βρίσκονται στην περιοχή του λιμανιού, μέρος πολυσύχναστο από τους ντόπιους καθώς εκεί υπάρχουν πολλά μαγαζιά ψυγαγωγίας όλων των ηλικιών, αλλά, όπως ξαναείπαμε, και μέρος που λαμβάνουν χώρα τα περισσότερα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης.

ΕΡΩΤΗΣΗ 16

Ο Δημήτριος Παπαχαλαράμπους αποδεικνύεται η πιο γνωστή προσωπικότητα της Ναυπάκτου αφού 159 από του 200 ερωτηθέντες αυτό πιστεύουν. Είναι απολύτως λογικό το αποτέλεσμα, αφού ο Δ. Παπαχαλαράμπους υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους δωρητές της πόλης, με πολλές από τις αγαθοεργίες του να φέρουν το όνομα του (Παπαχαλαράμπειος Βιβλιοθήκη, Παπαχαλαράμπειος Αίθουσα, Παπαχαλαράμπειο Στάδιο κλπ).

ΕΡΩΤΗΣΗ 17

Όπως φαίνεται από το γράφημα, οι τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις και οι γιορτές που γίνονται στην πόλη είναι ιδιαίτερα γνωστές στους κατοίκους, λαμβάνοντας σχεδόν όλες μεγάλα ποσοστά γνωρισιμότητας. Την πρώτη θέση αυτών όμως κατέχουν οι εκδηλώσεις που γίνονται για την Ναυμαχία της Ναυπάκτου, το πιο σημαντικό ιστορικό γεγονός της πόλης, αφού 193 από τους 200 ερωτηθέντες γνώριζαν αυτή την γιορτή.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18

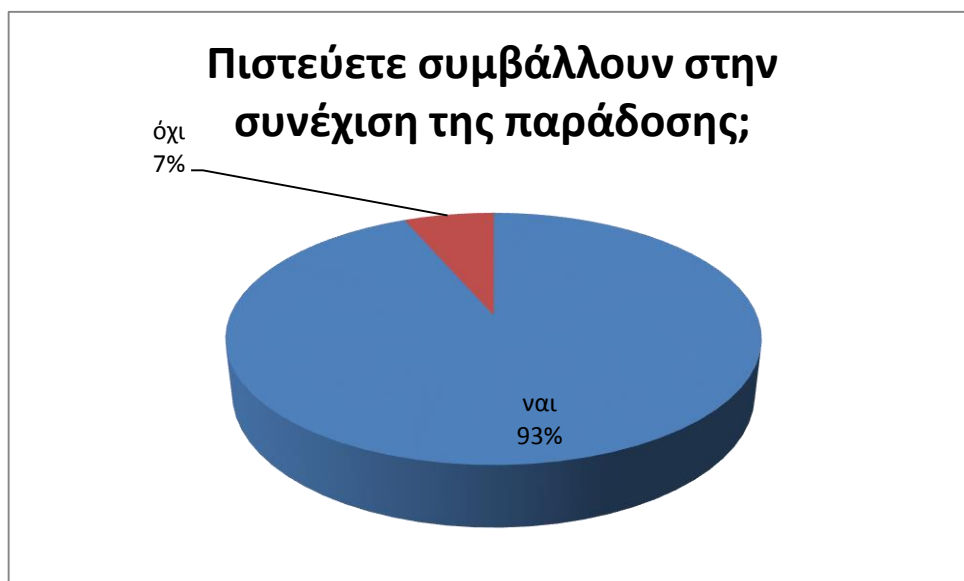
Επίσης, η ίδια εκδήλωση ψηφίστηκε ως η πιο σημαντική που διοργανώνει η πόλη, με ποσοστό 54%. Έπονται τα παζάρια με ποσοστό 23%, το βράδυ της Μ. Παρασκευής με ποσοστό 14% για να ακολουθήσουν με πολύ μικρά ποσοστά σημαντικότητας οι υπόλοιπες εκδηλώσεις.

ΕΡΩΤΗΣΗ 19

Στην ερώτηση που τους τέθηκε σχετικά με το αν συμμετέχουν στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης, το 59% απάντησε πως δεν συμμετέχει και το 41% απάντησε το αντίθετο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 20

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων (93%) πιστεύει πως τα πολιτιστικά δρώμενα που λαμβάνουν χώρα στην πόλη της Ναυπάκτου συμβάλλουν στο να συνεχιστεί η τοπική παράδοση και στις επόμενες γενεές.

ΕΡΩΤΗΣΗ 21

Ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να αναφέρουν 5 στοιχεία με τα οποία είναι δυνατή η αναγνώριση της πόλης. Τα 5 επικρατέστερα από τις απαντήσεις που έδωσαν είναι: το

κάστρο με ποσοστό 28%, το λιμάνι με ποσοστό 25%, ακολουθούν με ισοψηφία το Ρολόι και το Αρχοντικό του Μπότσαρη με ποσοστό 16% αντίστοιχα και τέλος η πλατεία Φαρμάκη με ποσοστό 15%.

ΕΡΩΤΗΣΗ 22

Όταν ρωτήθηκαν οι 200 κάτοικοι της πόλης για το αν πιστεύουν πως η πόλη τους διατηρεί την παράδοση της οι 174 (87%) απάντησαν θετικά, ενώ μόνο οι 26 (13%) απάντησαν το αντίθετο.

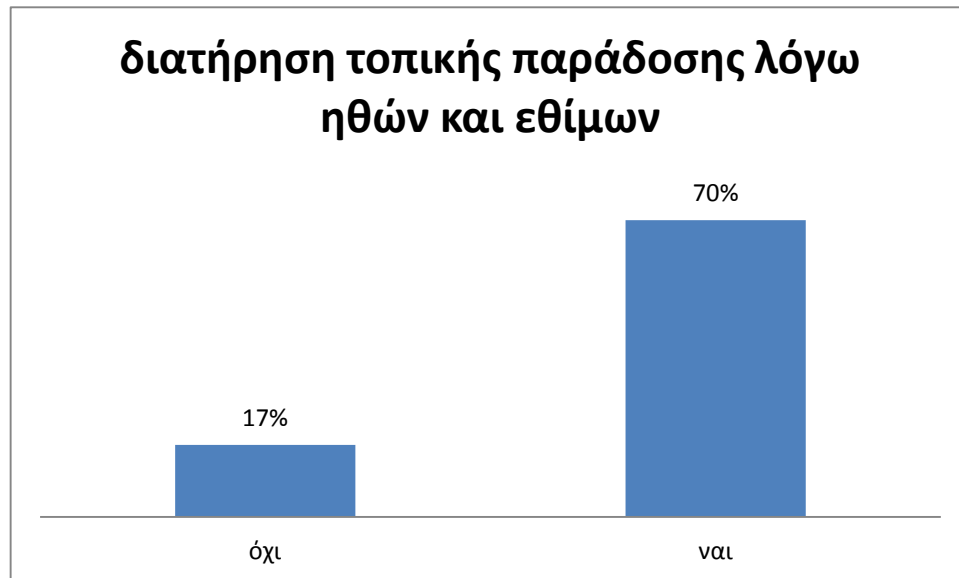
ΕΡΩΤΗΣΗ 23

23^A

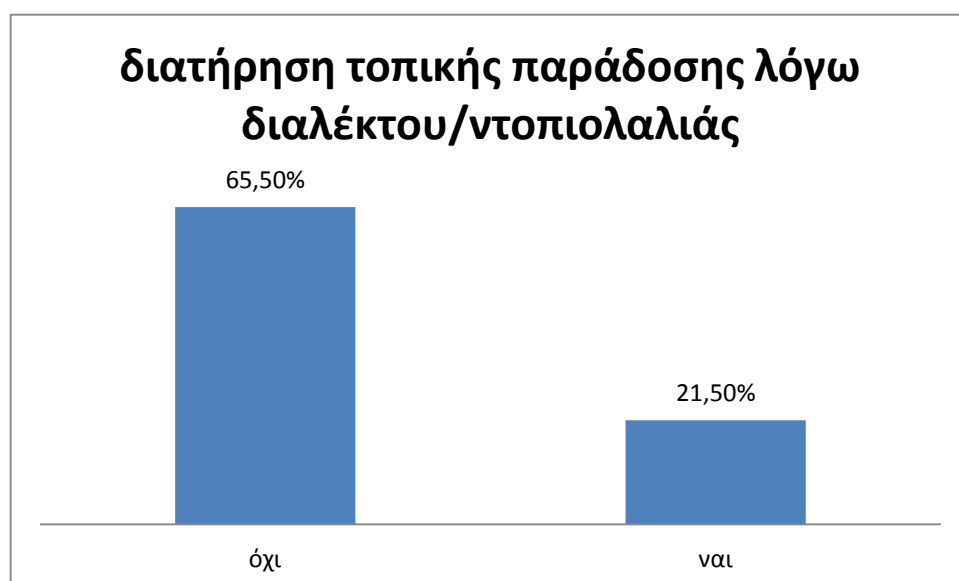
Από το 87% που πιστεύει πως η πόλη της Ναυπάκτου διατηρεί την τοπική παράδοση, το 42% το πιστεύει λόγω κάποιων παραδοσιακών κτιρίων και κατοικιών που υπάρχουν ακόμη.

23^B

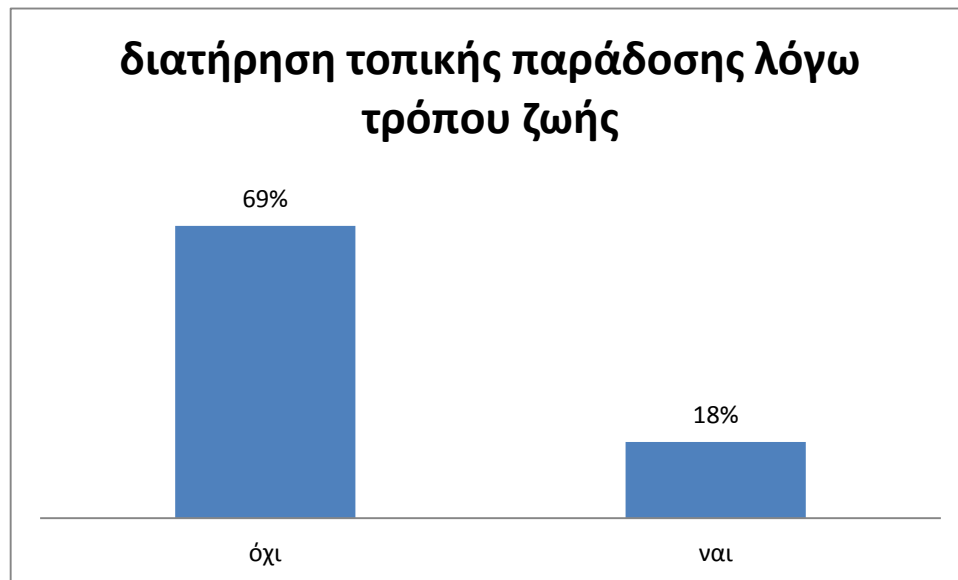
Από το 87% το οποίο πιστεύει πως η πόλη εξακολουθεί και διατηρεί την παράδοση του τόπου της, το 70% (140 άτομα) πιστεύει πως αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στα ήθη και στα έθιμα που υπάρχουν στην πόλη αυτή.

23^Γ

Από το 87% που πιστεύει πως η πόλη διατηρεί την τοπική της παράδοση, το 21,5% (43 άτομα) το πιστεύει αυτό λόγω κάποιας διαλέκτου ή ντοπιολαλιάς που μπορεί να υπάρχει ίσως σε μερικά χωριά της Ναυπακτίας.

23^Δ

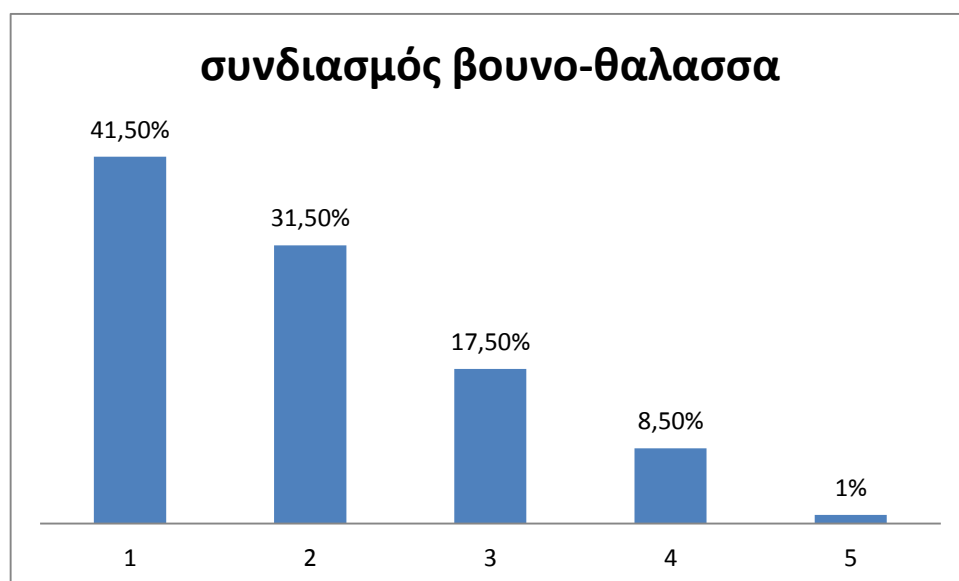
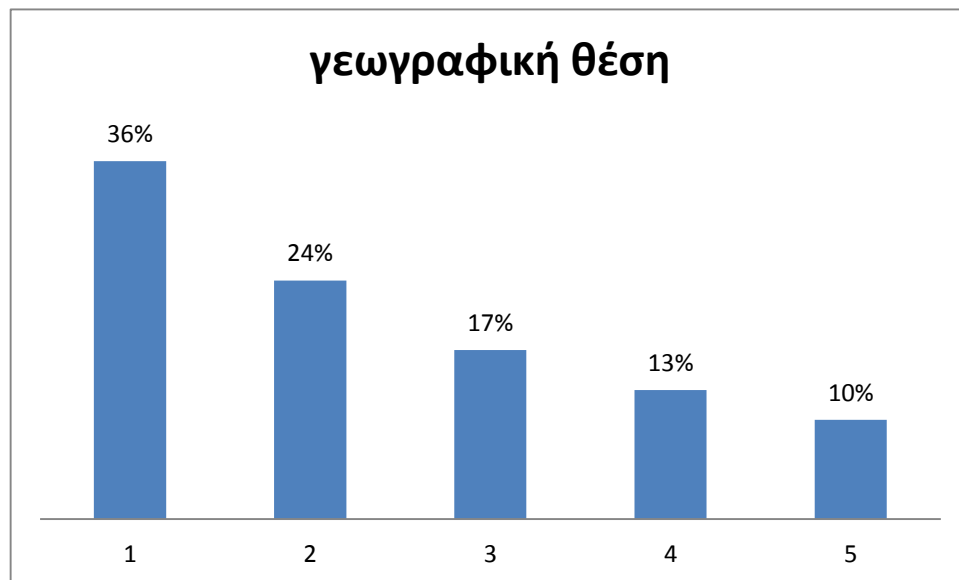

Από το 87% των ατόμων που πιστεύουν ότι η Ναύπακτος ανήκει στις πόλεις που διατηρούν την τοπική τους παράδοση, το 18% πιστεύει πως αυτό οφείλεται στον τρόπο ζωής που προσφέρει η πόλη αυτή.

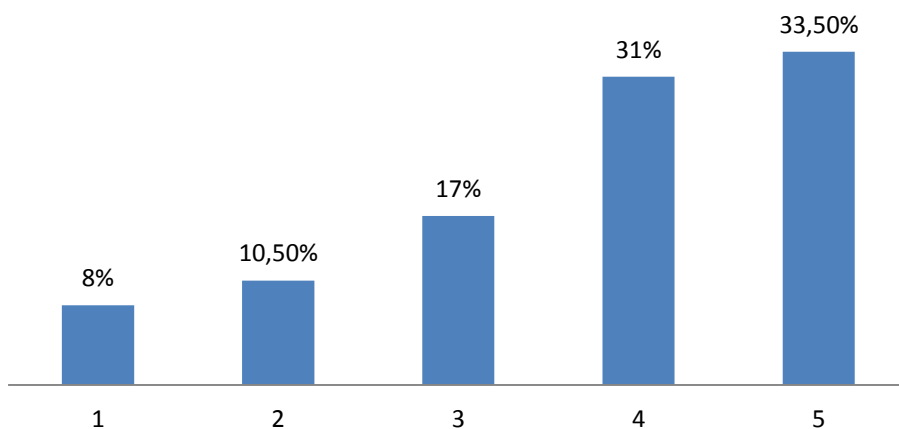
Από τη ερώτηση 23 μπορούμε να συμπεράνουμε πως ο κύριος λόγος που κάνει την πόλη να διατηρεί την τοπική της παράδοση, σύμφωνα με αυτούς που το πιστεύουν αυτό, είναι τα ήθη και τα έθιμα που επικρατούν στην πόλη της Ναυπάκτου.

ΕΡΩΤΗΣΗ 24

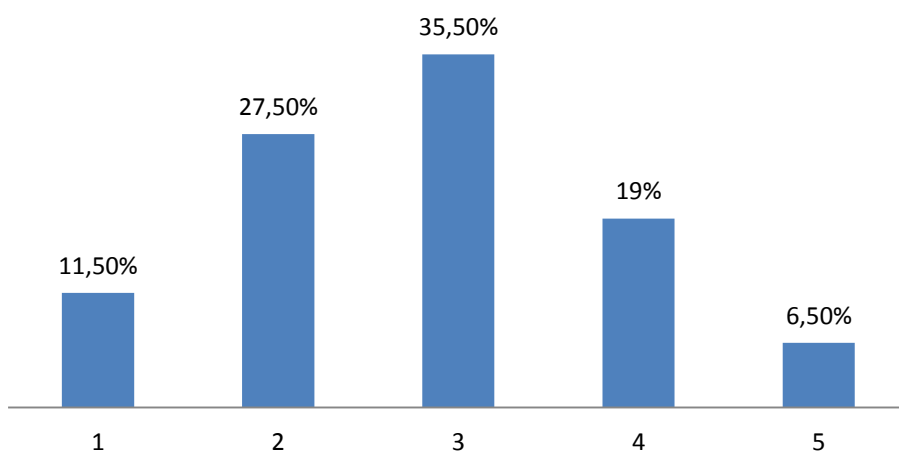
Στην ερώτηση 24 ζητήθηκε από τους 200 ερωτηθέντες να αριθμήσουν κατά την γνώμη τους τα πλεονεκτήματα της πόλης που τους δίνονται, ξεκινώντας από το 1: το πιο μεγάλο πλεονέκτημα έως το 5:το μικρότερο πλεονέκτημα. Από την ανάλυση προέκυψαν τα εξής:

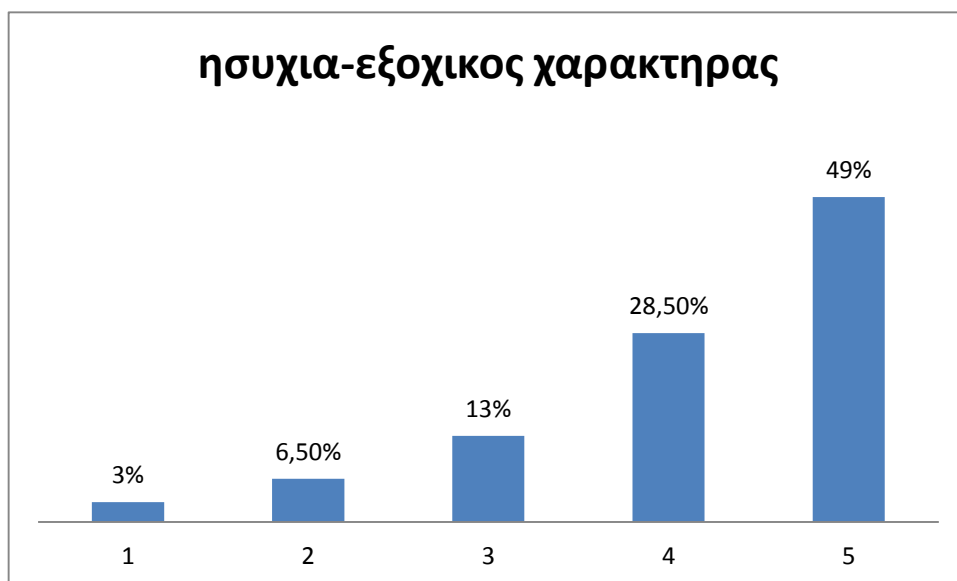

πολιτιστική κληρονομιά, ήθη, έθιμα

παραθαλάσσια περιοχή

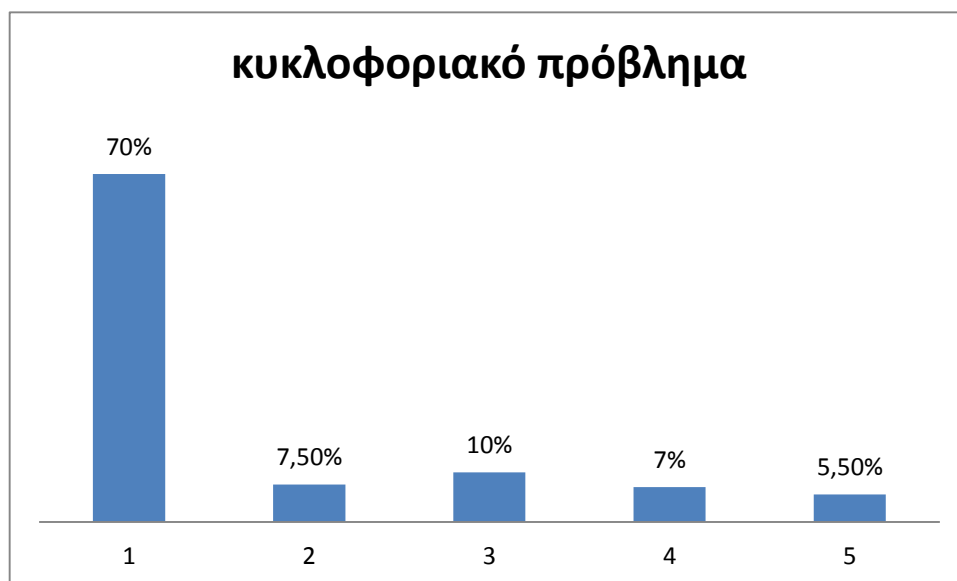

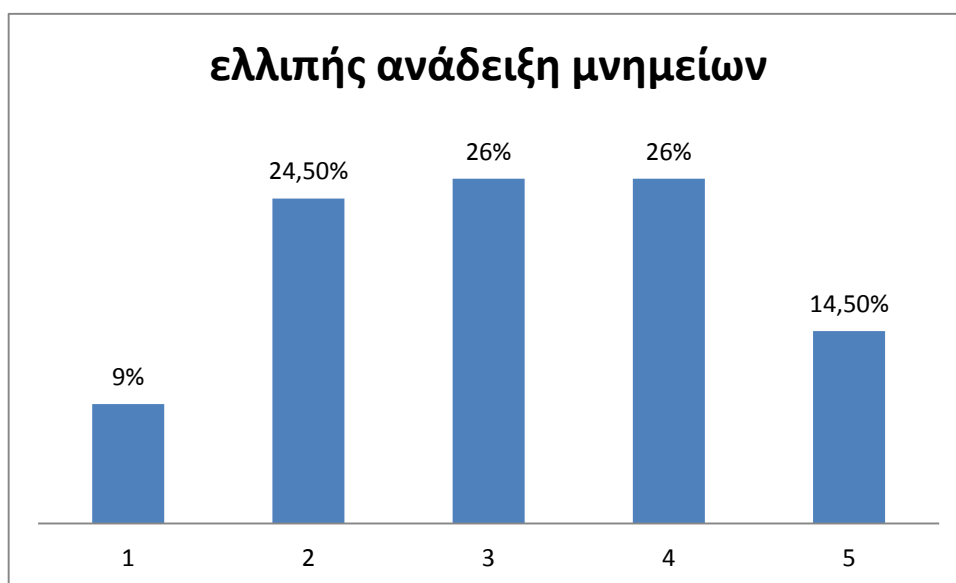
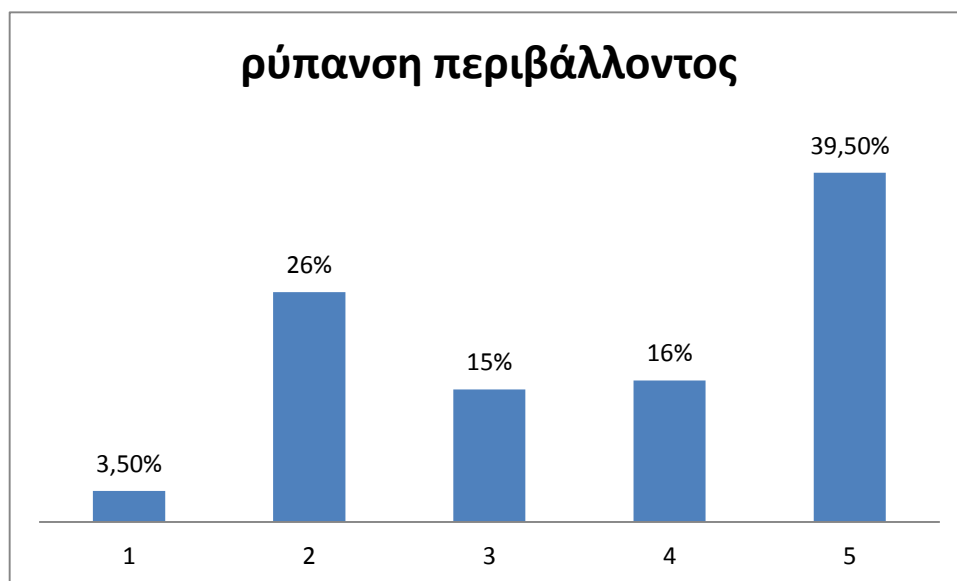

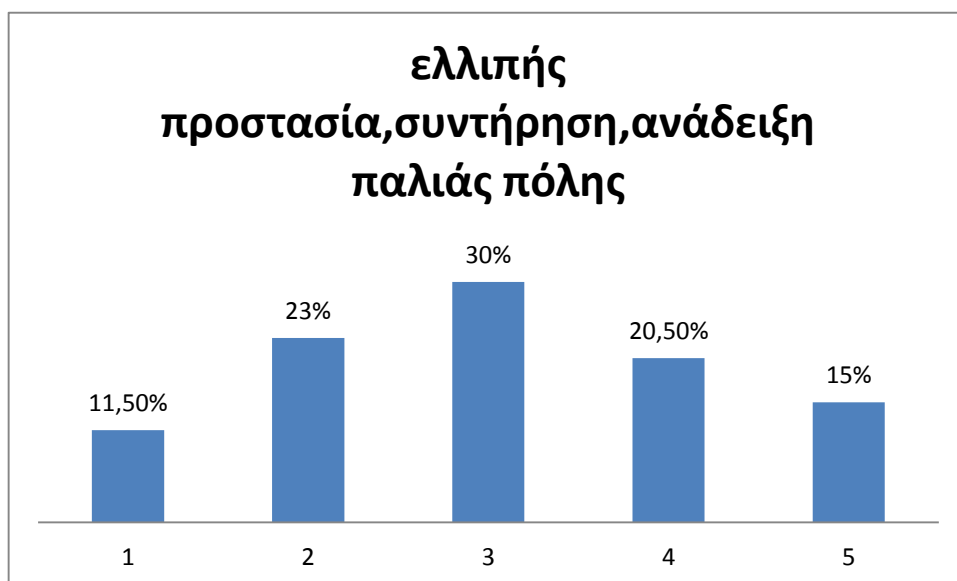
Από τα παραπάνω 5 διαγράμματα παρατηρούμε πως οι κάτοικοι πιστεύουν πως το μεγαλύτερο πλεονέκτημα της πόλης τους είναι το γεγονός ότι συνδυάζει αρμονικά βουνό και θάλασσα (41,5%), πράγμα που το οφείλει στην πλεονάζουσα γεωγραφική θέση που έχει (36%). Άλλωστε αυτά τα 2 αποτελούν και τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα της πόλης σύμφωνα με την ανάλυση που έγινε. Την τρίτη θέση καταλαμβάνει το γεγονός ότι είναι παραθαλάσσια περιοχή (35,5%), πράγμα που συνάδει με τα 2 πρώτα πλεονεκτήματα. Στην τέταρτη θέση έχουν τοποθετήσει την πολιτιστική κληρονομιά, τα ήθη και τα έθιμα του τόπου (31%) και σαν το πιο μικρό πλεονέκτημα θεωρούν πως είναι ο εξοχικός χαρακτήρας που έχει (49%).

ΕΡΩΤΗΣΗ 25

Στην ερώτηση 25 ζητήθηκε από τους 200 ερωτηθέντες να αριθμήσουν κατά την γνώμη τους τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η πόλη τους, ξεκινώντας από το 1: το μεγαλύτερο πρόβλημα έως το 5:το μικρότερο πρόβλημα. Από την ανάλυση προέκυψαν τα εξής:

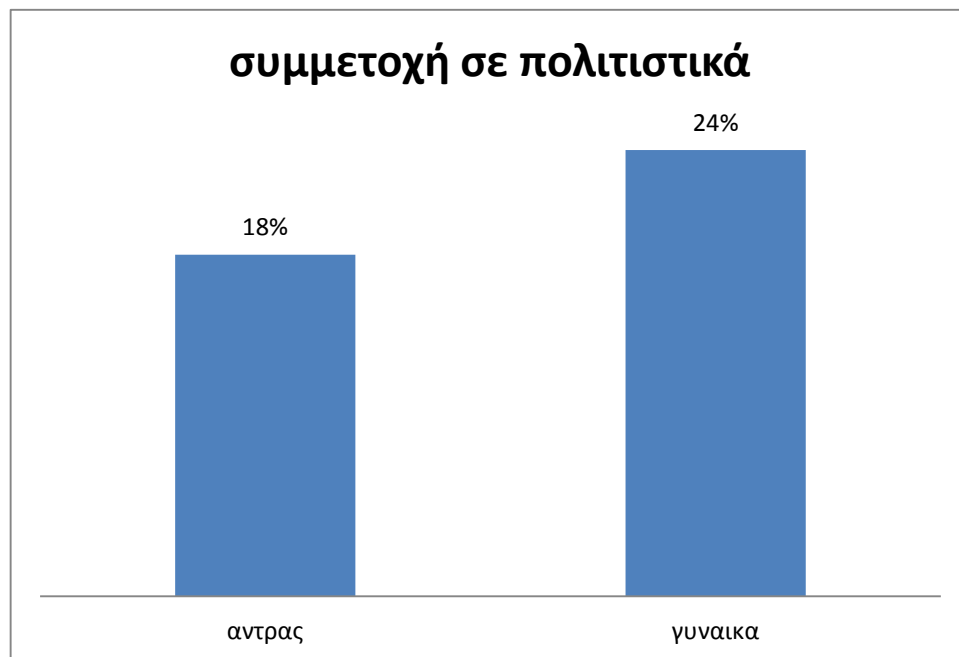

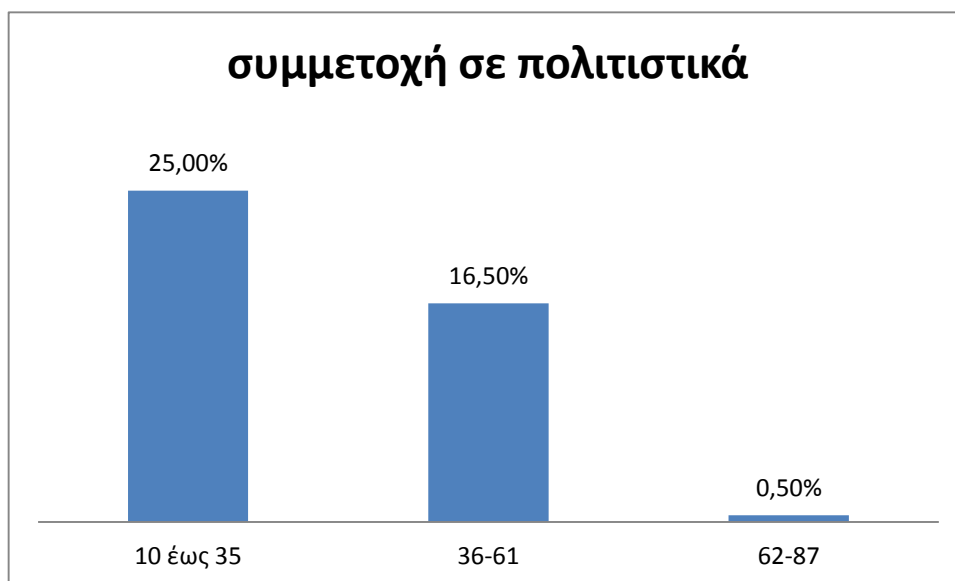

Από την παραπάνω ανάλυση των 5 προβλημάτων προκύπτουν τα εξής: το κυκλοφοριακό φαίνεται να είναι το μείζον πρόβλημα για τους κατοίκους αφού το επέλεξαν ως το μεγαλύτερο πρόβλημα με ποσοστό 70%. Παραδόξως, η ρύπανση του περιβάλλοντος καταλαμβάνει 2 θέσεις: την δεύτερη (26%), σαν να αποτελεί το 2 μεγάλο πρόβλημα της πόλης, θέση που δικαιολογείται αφού το κυριότερο πρόβλημα όπως είδαμε είναι το κυκλοφοριακό, και παράλληλα την πέμπτη θέση με ποσοστό 39,5%. Τα υπόλοιπα προβλήματα καταλαμβάνουν τις μεσαίες θέσεις στην αρίθμηση.

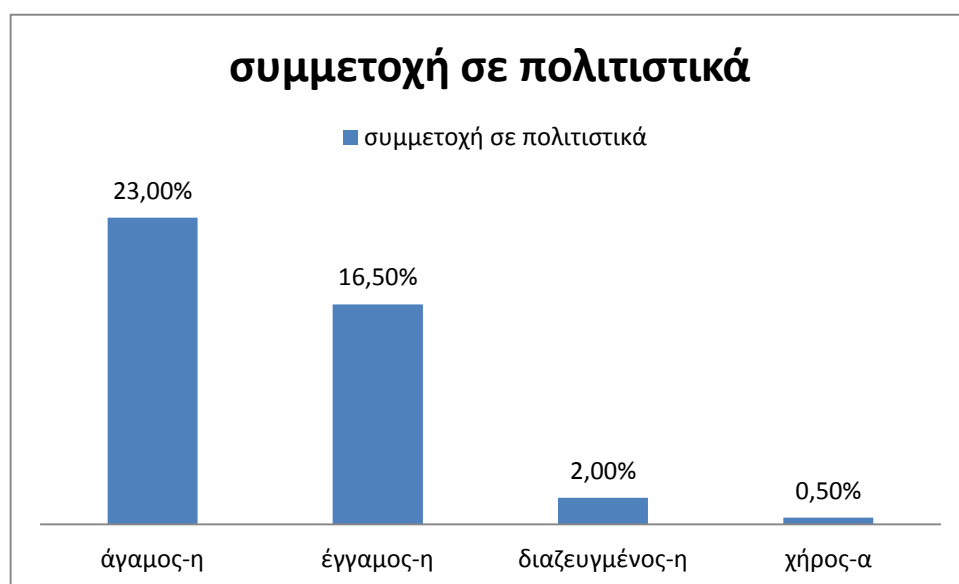
Άλλοι πίνακες διπλής εισόδου

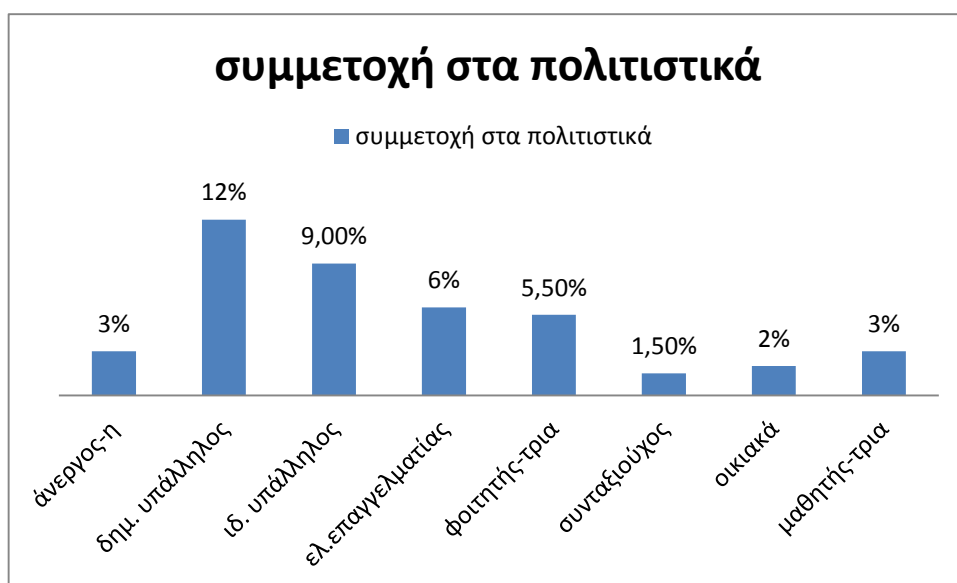
Εδώ βλέπουμε πως από το 42% που συμμετέχει στα πολιτιστικά δρώμενα, το 24% αποτελείται από γυναίκες και το υπόλοιπο 18% από άντρες. Βλέπουμε δηλαδή ότι οι γυναίκες λαμβάνουν μέρος στις πολιτιστικές εκδηλώσεις που κάνει ο Δήμος περισσότερο από ότι άντρες.

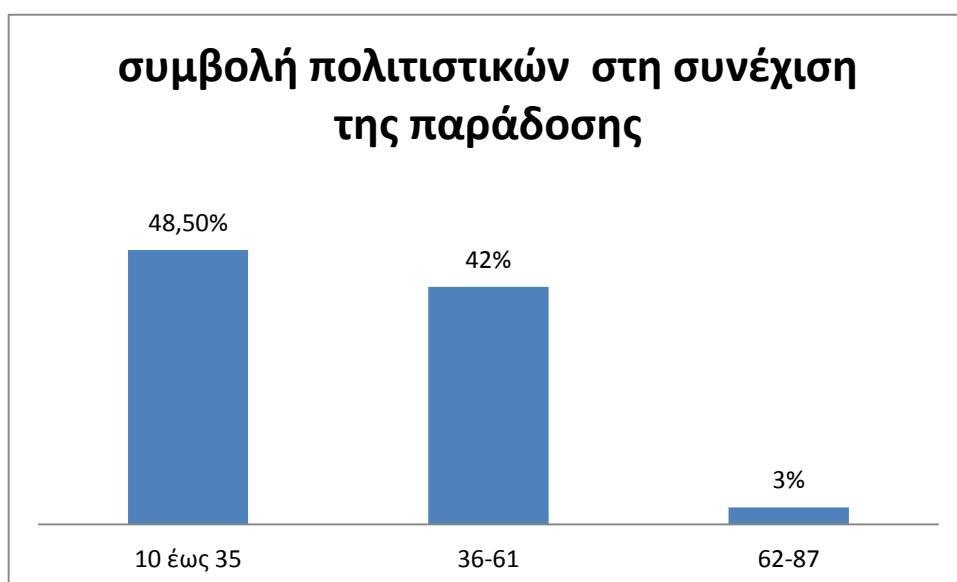
Επίσης, από εδώ βλέπουμε πως από το 42% που συμμετέχουν στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης το 25% είναι κυρίως νέοι άνθρωποι ηλικίας 10 έως 35 ετών.

Εδώ παρατηρούμε πως από το ποσοστό των ατόμων που συμμετέχουν στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης (42%), το 23% ανήκει στην κατηγορία των άγαμων, το 16,5% στους έγγαμους, το 2% στους διαζευγμένους και το 0,5% στους χήρους. Συμπεραίνουμε δηλαδή πως στα πολιτιστικά δρώμενα συμμετέχουν κυρίως οι άγαμοι.

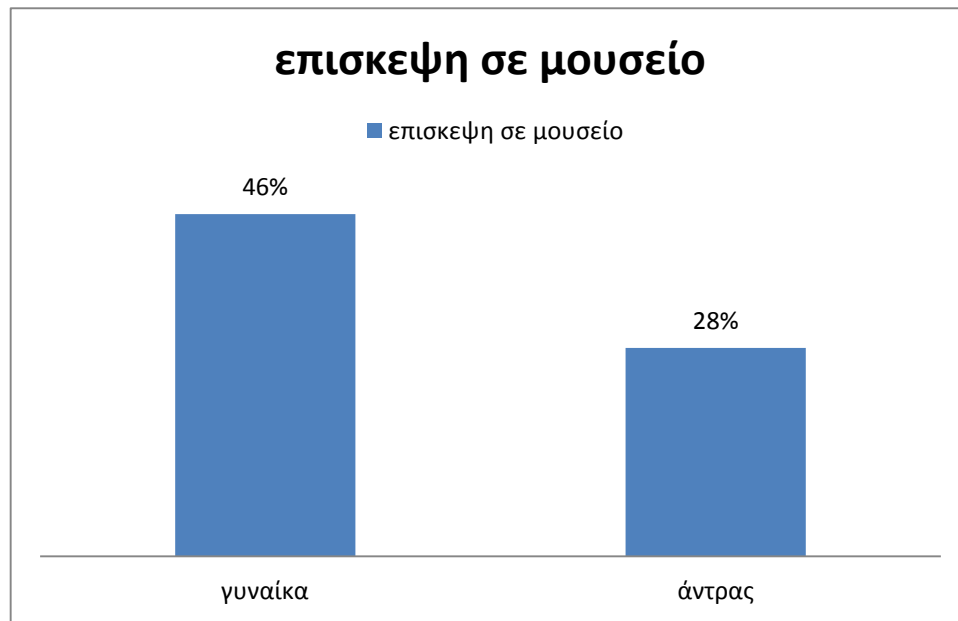

Από το παραπάνω διάγραμμα παρατηρούμε πως από το ποσοστό των ατόμων που συμμετέχουν στα διάφορα πολιτιστικά γεγονότα που διοργανώνει η πόλη (42%), το μεγαλύτερο ποσοστό (12%) ανήκει στους δημοσίους υπαλλήλους. Το υπόλοιπο ποσοστό έχει καταταγεί στις υπόλοιπες κατηγορίες.

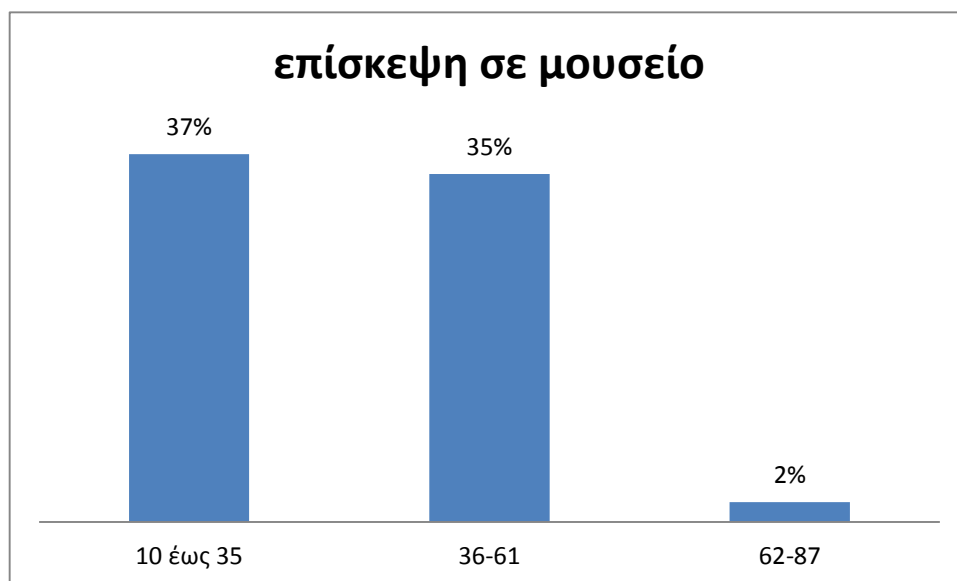

Από το 93,5% το οποίο πιστεύει πως η συμμετοχή στα πολιτιστικά δρώμενα συμβάλλει στη συνέχιση της παράδοσης του τόπου, το μεγαλύτερο ποσοστό (48,5%) ανήκει στην πρώτη ηλικιακή ομάδα (10-35). Δηλαδή, αυτοί που συμμετέχουν είναι

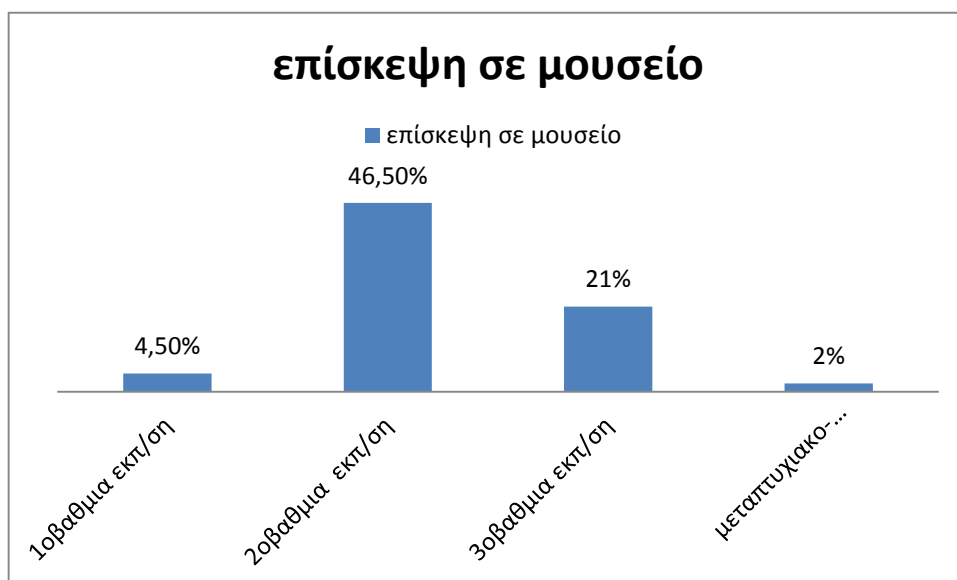
και αυτοί που πιστεύουν ότι οι πολιτιστικές εκδηλώσεις συμβάλλουν στην συνέχιση της τοπικής τους παράδοσης.

Από το παραπάνω διάγραμμα μπορούμε να διακρίνουμε πως από το ποσοστό των κατοίκων που έχουν επισκεφθεί έστω και μια φορά κάποιο από τα μουσεία της πόλης (74%), το 46% ανήκει στις γυναίκες και το υπόλοιπο 28% στους άντρες.

Από το 74% το οποίο έχει επισκεφθεί κάποια από τα μουσεία της πόλης, το μεγαλύτερο ποσοστό (37%) ανήκει σε νέους κατοίκους ηλικίας 10 και 35 ετών. Ακολουθούν οι λίγοι πιο μεγάλοι σε ηλικία (36-61 ετών) με ποσοστό (35%) και τέλος η ηλικιακή ομάδα 62-87 ετών (2%).

Εδώ παρατηρούμε πως από το 74% που έχει επισκεφθεί κάποιο μουσείο, το 46,5% ανήκει σε άτομα που έχουν τελειώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το 21% σε

άτομα που έχουν τελειώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, το 4,5% την πρωτοβάθμια και το 2% σε άτομα που έχουν κάνει κάποιο μεταπτυχιακό ή διδακτορικό.

Γενικά συμπεράσματα – Προτάσεις

Αν προσπαθήσει κανείς να δώσει κάποιον χαρακτηρισμό στην πόλη της Ναυπάκτου νομίζω πως αυτός θα ήταν «όμορφη πόλη με έντονο πολιτιστικό χαρακτήρα». Και αυτό γιατί είναι μια πόλη με πολλά και όμορφα γραφικά τοπία και με πολλές «πινελιές» του ιστορικού και πολιτιστικού παρελθόντος της σε πολλά σημεία. Βέβαια, παρ'όλη την γραφικότητα της δεν παύει να εναλλάσσεται το παραδοσιακό με το μοντέρνο. Αυτό είναι αναπόφευκτο να μην συμβεί αφού η ταχεία εξέλιξη της τεχνολογίας και γενικά των πραγμάτων στο πέρασμα των χρόνων αλλάζουν πολλά πράγματα.

Κάθε τόπος έχει την δική του προσωπικότητα και ταυτότητα, τα οποία, μαζί με άλλα στοιχεία όπως είναι τα φυσικά, τα ανθρωποποιητά, ο λόγος και ο μύθος, συνθέτουν την λεγόμενη φυσιογνωμία της πόλης. Για αυτό, μέσα σε όλη αυτή την ραγδαία εξέλιξη κρίνεται σημαντική και απαραίτητη η προσπάθεια η κάθε πόλη να διατηρεί την δική της ξεχωριστή φυσιογνωμία και να μην αποτελέσει παρελθόν για τις επόμενες γενεές.

Σημαντικό ρόλο βέβαια σε αυτό παίζει η προσωπική ευθύνη, ευαισθητοποίηση και αγάπη του καθενός για τον τόπο τους, όπως επίσης, και η ύπαρξη τοπικών φορέων και συλλόγων που προσπαθούν να διατηρούν και να προάγουν την τοπική ιστορία και τον τοπικό πολιτισμό.

Στην παρούσα εργασία έγινε λόγος για την φυσιογνωμία της Ναυπάκτου, και πιο συγκεκριμένα, στόχος ήταν να εξετασθεί η πολιτιστική φυσιογνωμία της πόλης αυτής και το πώς συμβάλλει στην βιώσιμη ανάπτυξη του τόπου. Διότι, θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη ότι κάθε ενέργεια που κάνουμε, έστω και αν είναι ενέργεια για την ανάδειξη και διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, θα πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να σέβεται το περιβάλλον, τον συνάνθρωπό μας αλλά και τις επόμενες γενεές.

Η προσπάθεια αυτή της ανάδειξης της πολιτιστικής φυσιογνωμίας της Ναυπάκτου, πραγματοποιήθηκε μέσα από βιβλιογραφικές πηγές, από το διαδίκτυο, από προσωπική έρευνα με ερωτηματολόγιο σε κατοίκους της πόλης καθώς επίσης και από συνεντεύξεις.

Παρακάτω παρατίθενται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνα με τα ερωτηματολόγια και ο σχολιασμός τους.

Το μεγαλύτερο ποσοστών των κατοίκων που βοήθησαν στην έρευνα απαντώντας στα ερωτηματολόγια που τους δόθηκαν ήταν γυναίκες. Τα μεγαλύτερα ποσοστά ηλικίας ανήκαν στις ηλικιακές ομάδες 21-30 και 41-59 ετών. Αυτό άλλωστε δικαιολογεί και το γεγονός ότι και τα ποσοστά που αφορούσαν την οικογενειακή κατάσταση μοιράστηκαν σχεδόν ισόποσα στους άγαμους και τους έγγαμους (49% και 46% αντίστοιχα).

Στην συνέχεια, από την ανάλυση και των υπόλοιπων προσωπικών ερωτήσεων παρατηρείται πως οι περισσότεροι είναι απόφοιτοι λυκείου και το μεγαλύτερο ποσοστό δηλώνει δημόσιος υπάλληλος. Αντίθετα, πολύ μικρό είναι το ποσοστό που δηλώνει άνεργος. Όσο αφορά το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα, το μεγαλύτερο ποσοστό κυμαίνεται μεταξύ 10.000-20.000€ (37%) αν και δεν είναι μικρό και το ποσοστό που δηλώνει ετήσιες απολαβές 20.000-30.000€ (30%).

Ύστερα τέθηκαν ερωτήσεις που αφορούσαν την πολιτιστική φυσιογνωμία της Ναυπάκτου. Έτσι, μέσα από αυτές παρατηρείται πως οι Ναυπάκτιοι θεωρούν την περιοχή του λιμανιού ως την πιο χαρακτηριστική περιοχή της πόλης με συντριπτικά μεγάλο ποσοστό (71%). Αποτέλεσμα αναμενόμενο, καθώς το λιμάνι αποτελεί το σήμα κατατεθέν της πόλης και τόπος όπου διεξάγεται η πλειοψηφία των πολιτιστικών και όχι μόνο εκδηλώσεων.

Το Αρχοντικό του Μπότσαρη χαρακτηρίστηκε ως το πιο χαρακτηριστικό παραδοσιακό κτίσμα που υπάρχει στην πόλη. Η επιβλητική του παρουσία ίσως αποτελεί και το κριτήριο με το οποίο οδηγήθηκαν σε αυτήν την επιλογή.

Έπειτα, ρωτήθηκαν σχετικά με το ποια μουσεία που υπάρχουν στην πόλη γνωρίζουν. Οι περισσότεροι απάντησαν πως γνωρίζουν το Ίδρυμα Δημητρίου και Αίγλης Μπότσαρη (το Αρχοντικό του Μπότσαρη) και το Μουσείο Φαρμάκη. Αποτελέσματα καθόλου τυχαία καθώς το Μουσείο Φαρμάκη βρίσκεται σε κεντρική ομόνυμη πλατεία της πόλης, και το Αρχοντικό του Μπότσαρη, όπως είπαμε και πριν, είναι ένα επιβλητικό και μεγάλο κτίριο που δύσκολα περνάει απαρατήρητο. Η επόμενη ερώτηση αφορούσε στο αν έχουν επισκεφθεί κάποιο από τα μουσεία. Ευτυχώς οι περισσότεροι έχουν επισκεφθεί έστω και μια φορά κάποιο από αυτά. Η πλειοψηφία από αυτούς που έχουν επισκεφθεί κάποιο μουσείο έχει πάει στο Αρχοντικό του Μπότσαρη και δεύτερο ακολουθεί το Μουσείο Φαρμάκη. Επίσης, από τα αποτελέσματα των αναλύσεων παρατηρήθηκε πως οι περισσότεροι από αυτούς

είναι γυναίκες. Επίσης, έδειξαν πως το μορφωτικό επίπεδο στο οποίο ανήκουν όσοι επισκέφθηκαν κάποιο μουσείο είναι κυρίως αυτό της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ακόμη, αυτοί που έχουν επισκεφθεί κάποιο από τα μουσεία είναι νέοι άνθρωποι ηλικίας μεταξύ 10 έως 35 ετών και μετά ακολουθούν αυτοί που ανήκουν στο διάστημα 36 έως 61 ετών. Βέβαια τα μεγάλα ποσοστά επισκεψιμότητας που προέκυψαν από την ανάλυση των ερωτηματολογίων έρχεται σε σύγκρουση με τα λεγόμενα των ανθρώπων που είναι υπεύθυνοι στα μουσεία αυτά και από τους οποίους πάρθηκε προφορική συνέντευξη. Οι ίδιοι λένε πως οι ντόπιοι δεν επισκέπτονται ιδιαίτερα τα μουσεία και πως στην πλειοψηφία τους οι επισκέπτες είναι τουρίστες. Παρ' όλα αυτά, η υπεύθυνη του μουσείου Φαρμάκη μας πληροφόρησε πως το μουσείο το επισκέπτονται πολλά σχολεία. Ίσως αυτό δικαιολογεί και το προηγούμενο συμπέρασμα με την ηλικιακή ομάδα 10- 35 που βγήκε πρώτη στην επίσκεψη κάποιου μουσείου. Αυτό είναι κάτι το θετικό και σε γενικές γραμμές θα πρέπει να δίνεται μεγάλη βάση από τα σχολεία και να πραγματοποιούνται τέτοιου είδους επισκέψεις. Και αυτό γιατί μέσα από αυτή την ενέργεια γίνεται καλύτερη διαπαιδαγώγηση στα παιδιά, καθώς επίσης, βιώνουν και γνωρίζουν σημαντικές πτυχές της ιστορίας και της παράδοσης του τόπου τους.

Στη συνέχεια, σε ερωτήσεις που τους τέθηκαν για τα τζαμιά που υπάρχουν στην πόλη σχεδόν όλοι γνώριζαν την ύπαρξη τους και έστω ένα από αυτά. Το πιο γνωστό τζαμί, σύμφωνα με όσους γνώριζαν κάποιο, αποδείχτηκε το Φετιχέ Τζαμί που βρίσκεται στην περιοχή του λιμανιού, το πιο πολυσύχναστο μέρος της πόλης.

Στους νεώτερους και σημερινούς χρόνους πολλοί Ναυπάκτιοι διέπρεψαν στα Γράμματα και τις Τέχνες όπως ο ιστοριοδίφης Γιάννης Βλαχογιάννης, οι λόγιοι αδελφοί Σταμάτης και Χαρίλαος Σταματίου, οι αδελφοί Αθανασιάδη Νόβα, ο Γιάννης Ροντήρης κ.ά. Αλλά εκτός αυτών, αρκετοί ήταν και οι ευεργέτες (Δ. Παπαχαλαράμπους, Α. Κοζώνης, Γ. Αθάνας) που με τις δωρεές τους και τις ευεργεσίες συνέβαλλαν στην πολιτιστική και πνευματική ανάπτυξη της πόλης. Μάλιστα, σε κάποιους από αυτούς τους σπουδαίους ανθρώπους η πόλη τους τίμησε δίνοντας τα ονόματα τους σε οδούς και πλατείες της πόλης και ακόμη τοποθετώντας τις προτομές τους σε διάφορα σημεία.

Έτσι σε όλη την Ναύπακτο δεσπόζουν οι προτομές και τα αγάλματα του Ανεμογιάννη, του Γ. Βλαχογιάννη, του Θερβάντες, του Ε. Βαρδακούλα, του Δ.

Παπαχαραλάμπους και του Νότη Μπότσαρη. Οι 2 πρώτες πιο γνωστές, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, είναι το άγαλμα του Ανεμογιάννη και το άγαλμα του Θερβάντες. Δεν είναι καθόλου τυχαίο πως αυτά τα έχουν την μεγαλύτερη αναγνωρισιμότητα από τους κατοίκους. Και τα 2 βρίσκονται στην περιοχή του λιμανιού, μέρος πολυσύχναστο από τους ντόπιους καθώς εκεί υπάρχουν πολλά μαγαζιά ψυγαγωγίας όλων των ηλικιών, αλλά, όπως ξαναείπαμε, και μέρος που λαμβάνουν χώρα τα περισσότερα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης.

Από τις σημαντικές προσωπικότητες που προαναφέρθηκαν, η πιο γνωστή είναι αυτή του Δ. Παπαχαραλάμπους. Είναι απολύτως λογικό το αποτέλεσμα, αφού ο Δ. Παπαχαραλάμπους υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους δωρητές της πόλης, με πολλές από τις αγαθοεργίες του να φέρουν το όνομα του (Παπαχαραλάμπειος Βιβλιοθήκη, Παπαχαραλάμπειος Αίθουσα, Παπαχαραλάμπειο Στάδιο κλπ).

Η Ναύπακτος όμως δεν είναι μόνο μία γραφικότητα. Οι κάτοικοί της μαζί με τον καθημερινό τους αγώνα για επιβίωση παλεύουν ασταμάτητα να διατηρήσουν και να συνεχίσουν τις πολιτιστικές και πνευματικές τους κληρονομίες.

Αρκετοί φορείς δραστηριοποιούνται με πολιτιστικές εκδηλώσεις στη Ναύπακτο που έχουν στόχο την ανέλιξη του πνευματικού και πολιτιστικού επιπέδου των κατοίκων της τοπικής κοινωνίας, καθώς και τη διατήρηση της τοπικής κοινωνίας και τοπικής παράδοσης. Οι φορείς που οργανώνουν τις εκδηλώσεις αυτές είναι ο Δήμος, η Εταιρεία Ναυπακτιακών Μελετών, η Μητρόπολη, η Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ναυπάκτου, καθώς επίσης και σύλλογοι όπως ο Σύλλογος: Ναύπακτος Πολιτιστικές διαδρομές, ο Συνεταιρισμός Γυναικών Ναπάκτου και η Μικτή Χορωδία Ναυπάκτου.

Έτσι, όπως είναι αναμενόμενο, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις και γενικά τα πολιτιστικά δρώμενα που λαμβάνουν χώρα στην πόλη καθ'όλη τη διάρκεια του έτους είναι πάρα πολλά. Στους ερωτηθέντες δόθηκαν πολλές εκδηλώσεις και γιορτές και τους ζητήθηκε να μας πουν ποιες από αυτές γνωρίζουν. Από τα αποτελέσματα που βγήκαν, είδαμε πως όλες έχουν πάρει μεγάλα ποσοστά που σημαίνει πως οι κάτοικοι γνωρίζουν την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους. Την πρώτη θέση κατέχουν οι εκδηλώσεις που γίνονται για την Ναυμαχία της Ναυπάκτου.

Η Ναυμαχία της Ναυπάκτου που έγινε την 7^η Οκτωβρίου του 1571 αποτελεί το πιο σημαντικό ιστορικό γεγονός της πόλης. Επίσης, οι εκδηλώσεις που γίνονται

για αυτό το λόγο, είναι γνωστές όχι μόνο στην τοπική κοινωνία αλλά και σε όλη την Ελλάδα αφού καλύπτονται τηλεοπτικά από μεγάλα κανάλια της χώρας. Έτσι πραγματοποιείται πολιτιστική ανάπτυξη στη πόλη αλλά και τουριστική γιατί οι αφίξεις των τουριστών εκείνες τις μέρες και η πληρότητα των ξενοδοχειακών μονάδων φτάνει ακόμη και το 100%. Επίσης, έχουν εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Μέσω αυτών γίνεται δυνατή η ενημέρωση των κατοίκων της Ναυπάκτου για αυτό το σημαντικό ιστορικό γεγονός της πόλης και προσπαθούν να κρατήσουν γερά τα δεσμά του παρελθόντος και του παρόντος. Όμως, μεγάλη είναι και η άφιξη τουριστών και στις άλλες εκδηλώσεις κυρίως την περίοδο των παζαριών και την Μ. Παρασκευή.

Για αυτό άλλωστε και στην επόμενη ερώτηση που τους ζητούσε να απαντήσουν πια εκδήλωση θεωρούν την πιο σημαντική το αποτέλεσμα ήταν πάλι το ίδιο. Το 54% θεώρησε ως πιο σημαντικές τις εκδηλώσεις που γίνονται για την Ναυμαχία.

Στις επόμενες 2 ερωτήσεις παρουσιάζεται μια αντίφαση. Ενώ σχεδόν όλοι πιστεύουν πως τα πολιτιστικά δρώμενα συμβάλλουν στην συνέχιση της τοπικής παράδοσης, μόνο το 41% συμμετέχει σε αυτά. Άρα ίσως θα έπρεπε από την μεριά των αρμόδιων φορέων να γίνουν προσπάθειες έτσι ώστε να εγείρουν το ενδιαφέρον των κατοίκων για συμμετοχή στα πολιτιστικά δρώμενα που αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την συνέχιση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Από αυτούς που συμμετέχουν οι περισσότεροι είναι γυναίκες. Οι ηλικίες που παίρνουν μέρος είναι κυρίως οι πολύ νέοι (10-35 ετών). Ίσως αυτό δικαιολογεί και το αποτέλεσμα ανάλυσης που έδειξε πως η πλειοψηφία αυτών που συμμετέχουν είναι άγαμοι. Μια τελευταία ανάλυση σχετικά με την συμμετοχή στα πολιτιστικά δρώμενα είναι ότι από το 42% που συμμετέχει σε αυτά, το μεγαλύτερο ποσοστό (12%) ανήκει στους δημοσίους υπαλλήλους, ενώ ακολουθούν με φθίνουσα σειρά τα ποσοστά των ιδιωτικών υπαλλήλων, των ελεύθερων επαγγελματιών και των φοιτητών. Επίσης, παρατηρήθηκε πως το ποσοστό από αυτών που συμμετέχουν και είναι μαθητές είναι πολύ χαμηλό. Αυτό θα πρέπει ίσως να προβληματίσει τους αρμόδιους έτσι ώστε να βρουν τρόπους να αφυπνήσουν τους νέους, γιατί στους νέους στηρίζεται η συνέχιση της πολιτιστικής κληρονομιάς και διατήρηση της πολιτιστικής φυσιογνωμίας της πόλης.

Η ταυτότητα, η μοναδικότητα και η προσωπικότητα της Ναυπάκτου αναδεικνύεται μέσα από την εμφάνιση κτιρίων, μνημείων ή άλλων στοιχείων τα οποία προσδίδουν ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα στη πόλη. Αυτά τα στοιχεία αναφέρονται ως πυκνωτές φυσιογνωμίας, δηλαδή είναι σημεία αναφοράς της πόλης με τα οποία είναι δυνατή η αναγνώριση της. Σύμφωνα με την κρίση των ερωτηθέντων τα 5 στοιχεία με τα οποία είναι δυνατή η αναγνώριση της πόλης είναι η πλατεία Φαρμάκη, το Αρχοντικό του Μπότσαρη, το Ρολόι, το λιμάνι και το κάστρο.

Άλλο ένα σημαντικό στοιχείο το οποίο μας προσδιορίζει την πολιτιστική φυσιογνωμία μιας πόλης είναι η τοπική παράδοση. Και σχεδόν όλοι πιστεύουν πως η Ναύπακτος διατηρεί την τοπική παράδοση της και από το 87% που το πιστεύει αυτό, το 70% πιστεύει πως αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην πολιτιστική της κληρονομιά, στα ήθη και τα έθιμα που έχει.

Στις 2 τελευταίες ερωτήσεις ζητήθηκε να μας αριθμήσουν με φθίνουσα σειρά κάποια πλεονεκτήματα και κάποια προβλήματα της πόλης. Το μεγαλύτερο πρόβλημα θεωρούν πως σχετίζεται με το κυκλοφοριακό, ενώ στις μεσαίες και τελευταίες θέσεις είναι η ελλιπής ανάδειξη της παλιάς πόλης και η συντήρηση των μνημείων. Τέλος, οι κάτοικοι πιστεύουν πως το μεγαλύτερο πλεονέκτημα της πόλης τους είναι το γεγονός ότι συνδυάζει αρμονικά βουνό και θάλασσα (41,5%), πράγμα που το οφείλει στην πλεονάζουσα γεωγραφική θέση που έχει (36%). Άλλωστε αυτός είναι και ο λόγος που η Ναύπακτος από τα πρώτα χρόνια της ύπαρξης έχει αποτελέσει μήλον της έριδος για διάφορους κατακτητές.

Από όλα αυτά που είπαμε αμέσως τώρα αλλά και από την βιβλιογραφική έρευνα που έγινε μέσα από όλη αυτή την εργασία, παρατηρούμε πως η Ναύπακτος έχει έντονη πολιτιστική φυσιογνωμία με μεγάλη και σημαντική πολιτιστική κληρονομιά. Τόσο οι τοπικοί φορείς όσο και οι ίδιοι οι κάτοικοι της πόλης προσπαθούν να διατηρήσουν και να διασώσουν τον πολιτισμό τους και την παράδοσή τους με τον καλύτερο δυνατό και βιώσιμο τρόπο.

Η δημιουργία συνεταιρισμών και η διοργάνωση εκδηλώσεων καθ' όλη την διάρκεια του έτους είναι μερικοί από τις προσπάθειες τους προκειμένου να πετύχουν τον στόχο αυτό. Αλλά, μέσα από αυτές τις ενέργειες ανάδειξης της πόλης, όχι μόνο στους κατοίκους αλλά και σε τουρίστες, έχουν σαν αποτέλεσμα και την βιώσιμη ανάπτυξη της πόλης. Χαρακτηριστικά να αναφέρουμε τον Συνεταιρισμό Γυναικών

Ναυπάκτου, ο οποίος απασχολεί Ναυπάκτιες άνεργες γυναίκες, που με τοπικά προϊόντα φτιάχνουν διάφορα εδέσματα προς πώληση, με ετικέτα το σήμα κατατεθέν της πόλης, το λιμάνι. Επίσης, χάρη στον συνεταιρισμό άρχισε να παράγεται και πάλι το τοπικό παραδοσιακό γλυκό Αμύγδαλο. Βλέπουμε δηλαδή ότι, εκτός από την προσπάθεια διατήρηση της παράδοσης, παράλληλα ενισχύεται η οικονομία της πόλης, μειώνεται η ανεργία των γυναικών, διαφημίζεται η πόλη και τα τοπικά εδέσματα. Ακόμη, η έλευση ξένων ανθρώπων στα διάφορα πολιτιστικά δρώμενα που διοργανώνει η πόλη οδηγεί σε αύξηση του τουρισμού και αύξηση της τοπικής οικονομίας με βιώσιμο τρόπο.

Έτσι, θα πρέπει όλοι, κάτοικοι και φορείς, να δραστηριοποιηθούμε και να πάρουμε μέτρα έτσι ώστε η πόλη να μην χάσει τίποτα από όλη αυτή την πολιτιστική ομορφιά και μοναδικότητα που διαθέτει. Ίσα- ίσα, που πρέπει να δημιουργηθούν ισχυροί δεσμοί μεταξύ της τοπικής παράδοσης και των κατοίκων μέσω της διαπαιδαγώγησης για την ιστορία του τόπου και της συμμετοχής στα πολιτιστικά δρώμενα, ώστε να είναι δυνατή η συνέχιση της και στις επόμενες γενεές. Επίσης, για να είναι πιο ισχυρός αυτός ο δεσμός και να αγαπήσουμε την πόλη μας θα πρέπει να επισκεπτόμαστε μέρη που φιλοξενούν κομμάτια της παράδοσης μας όπως μουσεία, εκθέσεις κλπ.

Και τέλος να γίνει βίωμα του καθενός η διατήρηση και προστασία των φυσικών στοιχείων, των ιστορικών κτιρίων και της λαϊκής παράδοσης. Δηλαδή, μέσα από όλα αυτά θα μπορούσαμε να πούμε πως μέλημα όλων και προτεραιότητα πρέπει να είναι η αρμονική συνύπαρξη του χθες με το σήμερα και η κοινή πορεία τους προς το μέλλον έτσι ώστε να είναι διαθέσιμα και αναλλοίωτα και στις επόμενες γενεές.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Αθανασιάδης-Νόβας Γεώργιος, Ζορμπάς Απόστολος, Ίδρυμα Γεωργίου και Μαρίας Αθανασιάδη-Νόβα, Ασημακόπουλος, *Αθάνας Γ. Τραγούδια των βουνών, σειρά τρίτη*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2008
2. Ανδρικοπούλου Ε., *Πόλη και πολεοδομικές πρακτικές για την βιώσιμη αστική ανάπτυξη*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2007
3. Βαρδακουλάς Γ., Παναγιωτόπουλος Θ., Χαλάτσης Γ., *Το επαχτίτικο παζάρι. Ιστορική και λαογραφική προσέγγιση της εμποροπανήγυρης Ναυπάκτου*, εκδόσεις ΠΟΡΕΙΑ, Ναύπακτος 2000
4. Βαρδακουλάς Γιάννης, *Ευεργέτες και δωρητές στην Ναύπακτο*, 2η έκδοση, εκδ. Κοινοφελών Ιδρυμάτων και Κληροδοτημάτων Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1999
5. Βαρδακουλάς Γιάννης, *Μια περιγραφή της Ναυπάκτου από τον Ludwig Salvator*, περ. Ναυπακτικά, τ.Στ' (1992-1993), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 1994
6. Βαρδακουλάς Γιάννης, *Ο Επαχτίτης ποιητής Γιάννης Ροντήρης (1883-1957)*, περ. Ναυπακτικά, τ.ΙΒ', (2001), Λόγιοι και λογογράφοι Ναυπακτίας. Δ' Συμπόσιο Ναυπακτικής Λογοτεχνίας. Ναύπακτος 20-21 Οκτωβρίου 2000, περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 2003
7. Βαρδακουλάς Δ. Γιάννης, *Ευθύμιος Βαρδακουλάς, «ο πλούσιος ιατρός των φτωχών...»*, εκδ. Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1980
8. Βαρδακουλάς Δ. Γιάννης, *Ο μεγάλος ευεργέτης Δημήτριος Παπαχαραλάμπους*, εκδ. Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1999
9. Βασιλάτος Ν., *Κάστρα ελληνικής γης*, εκδ. ΜΠΑΛΤΕΡ, Αθήνα 1991
10. Γαϊτάνης Γ. Γιάννης, *Ξεχασμένοι Ναυπάκτιοι ποιητές. Γιάννης Δ. Ροντήρης, ο ασάλευτος λυρικός ψιθυριστής του Έπαχτου*, περ. Ναυπακτικά, τ.Β' (1984-85), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα
11. Γαλανός Φ.- Αλμπάνης Κ., *Η αειφορία και οι επιδράσεις της στα δάση, το περιβάλλον και την οικονομία*, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1999

12. Γεωργιτσιγιάννη Ε., Docteur Georges Kiriazis. Contribution a la prosopographie historique de l' hellenisme de Roumanie au XIXE siècle, Θεσσαλονίκη 2004
13. Δεκλερής Μ., *Ο Δωδεκάδελτος του Περιβάλλοντος: Αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1996
14. Έντυπο φυλλάδιο της Παπαχαραλάμπειου Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ναυπάκτου
15. Έντυπο φυλλάδιο του Δήμου Ναυπάκτου
16. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Αειφόρος αστική ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Πλαίσιο Δράσης*, Βρυξέλλες 1998
17. Καζανά Χ. Ζωή, Χαλάτσης Γ. Γιάννης, *Οδωνομικά Ναυπάκτου. Συνοδοιπορώντας με την ιστορία στους δρόμους της πόλης*, έκδ. Δήμου Ναυπάκτου, Ναύπακτος 1997
18. Κουτούση Σύψα Μαρία, *Αθησαύριστα κείμενα*, εκδ. Ίδρυμα Γεωργίου και Μαρίας Αθανασιάδη-Νόβα, Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Βιβλιοθήκη Ναυπάκτου, Ναύπακτος 2000
19. Κωτσόπουλος Μιλτ. Σωτήριος, Παπανικολάου Α. Νικόλαος, *Ναυπακτία*, επανέκδοση του συλλόγου Πλατανιωτών Ναυπακτίας της Αθήνας, Θεσσαλονίκη 1994
20. Κώττης Γ., *Οικολογία και Οικονομία*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1994
21. Μαριόπουλος Γ. Ηλίας, Κοτίνη-Ζαμπάκα Ι. Σταυρούλα, *Το κλίμα της Ναυπάκτου*, εκδ. Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1988
22. Μητούλα Ρ., *Βιώσιμη τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ανασυγκρότηση του Ελληνικού αστικού περιβάλλοντος*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2003
23. Μητούλα Ρ., *Οι επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης στη φυσιογνωμία των ελληνικών πόλεων*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2000
24. Ξάρλης Γ. Κωνστ., *Ναύπακτος και Ναυπακτία. Εικόνες από την περασμένη ζωή του τόπου μου*, βιβλίο 2ο, Αθήναι 1971
25. Οικονόμου Κώστας, *Ναύπακτος. Ιστορικός και τουριστικός οδηγός*, χ.ο., Αθήνα 1980

26. Παναγιωτόπουλος Θ., Βαρδακούλας Γ., *Η Ναύπακτος του μύθου, της ιστορίας, σήμερα*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2003
27. Παναγιωτόπουλος Ν. Θωμάς, *Γνωριμία με τους επαχτίτες λογοτέχνες*, εκδ. Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1992
28. Πανταζή Αντ. Νίκου, *Η Ναύπακτος μέσα στους αιώνες. Μύθος και πραγματικότητα*, χ.ο., Ναύπακτος 1991
29. Παπαθανασόπουλος Θανάσης, *Ναυπάκτιοι Λογοτέχνες*, περ. Ναυπακτικά, τ.Γ', (1986-87), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτικών Μελετών, Αθήνα
30. Παπαθανασόπουλος Θανάσης, *Ο λυρικός κόσμος του Γ. Αθάνα*, εκδ. Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 1991
31. Παπαϊωάννου Γεωργία, *Το ρολόι της Ναυπάκτου*, Ναυπακτικά, τ. 14β, περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτικών Μελετών, Αθήνα 2009
32. Πετρονώτης Αργύρης, *Οθωμανικά αρχιτεκτονήματα Ναυπάκτου*, περ. Ναυπακτικά, τ. Στ' (1992-1993), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτικών Μελετών, Αθήνα 1994
33. Σκούρτος Μ. Σ, Σοφούλης Κ. Μ, *Η περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα- Ανάλυση του περιβαλλοντικού προβλήματος από την σκοπιά των κοινωνικών επιστημών*, εκδ. Τυποθήτω- Γιώργος Δαρδάνος, Αθήνα, 1998
34. Σταματίου Χάρης, Τσιρογιάννη Μαρία Μιράντα, Νταλταγιάννη Αναστασία, *Χάρη Σταματίου διηγήματα*, εκδ. Παπαχαραλάμπειος Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη, Ναύπακτος 2006
35. Σταμελος Δημήτρης, *Ρουμελιώτικη πεζογραφία. Από τον Μακρυγιάννη ως σήμερα. 1829-1969*, τ. Α', 1829-1900, χ.ο., Αθήνα 1969
36. Σταυρογιαννόπουλος Βασίλης, *Το στοιχειωμένο Αρχοντικό*, περ. Η Δάφνη, τεύχος 2º, Περιοδική έκδοση του πνευματικού ομίλου Δαφνιωτών Ναυπακτίας, Αθήνα 1994
37. Σταφυλάς Μιχάλης, *Ο αγώνας του Βλαχογιάννη για την διάσωση των αρχείων του '21*, περ. Ναυπακτικά, τ.Ζ', Γιάννης Βλαχογιάννης. Α' Συμπόσιο Ναυπακτικής Λογοτεχνίας. Ναύπακτος 18-19-20 Νοεμβρίου 1994, περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτικών Μελετών, Αθήνα 1995
38. Στεφάνου Ιωσήφ, *Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης*, εκδ. «ΜΕΔΕΩΝ», Αθήνα 2000

39. Στεφάνου Ιωσήφ, *Η Ψυχολογία των τόπων. Από τον πραγματικό χώρο στον φανταστικό τόπο*, Institut Français d' Athènes, Αθήνα 1994
40. Στεφάνου Ιωσήφ, Περιγραφή της εικόνας, της πόλης, Αθήνα 1999
41. Τριαψιανός Νικ., *Ο Χάρης Σταματίου ως πεζογράφος*, περ. Ναυπακτικά, τ.ΙΑ΄(2000), περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτικών Μελετών, Αθήνα 2000
42. Τσαούσης Δ., *Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας*. Κοινωνιολογική Βιβλιοθήκη. εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1984
43. Χαλάτσης Γ. Γιάννης, Τσούσης Παναγιώτης, *Ναύπακτος & ορεινή Ναυπακτία, οδηγός διακοπών για όλες τις εποχές*, εκδ. Ασημακόπουλος, Ναύπακτος 2004
44. Χαλάτσης Γιάννης, *Οι συγγραφείς Ευθύμιος Βαρδακουλάς και Κώστας Οικονόμου*, περ. Ναυπακτικά, τ.ΙΒ΄, (2001), Λόγιοι και λογογράφοι Ναυπακτίας. Δ΄ Συμπόσιο Ναυπακτικής Λογοτεχνίας. Ναύπακτος 20-21 Οκτωβρίου 2000, περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτικών Μελετών, Αθήνα 2003
45. Χαραλαμπίδης Δ. Χαράλαμπος, *Του Δήμου Ναυπάκτου, η πόλη και τα χωριά*, χορηγός Δήμος Ναυπάκτου, Εταιρεία Ναυπακτικών Μελετών, Αθήνα 2006
46. Χορκχάϊμερ Μ., Αντόρνο Τ. , *Κοινωνιολογία. Εισαγωγικά Δοκίμια*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 1987

Ξένη Βιβλιογραφία

1. Broadbent, «Emerging concepts in urban space design», ed. Van Nostrand Reinhold, 1990
2. Castex J., Panerai Rh, περ. «Architecture d'aujourd'hui», No 153
3. Clément, Catherine, "De la structure a l'Europe", περιοδικό *Magazine Littéraire: 1966-1996, la passion des idées* (hors série/ειδικό αφιέρωμα 1996)
4. Cuche D., *Η έννοια της κουλτούρας στις κοινωνικές επιστήμες*, εκδ.Γενηθήτω. Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2001
5. Cullen G., «The scanner», Alcan Industries Ltd, London 1966

6. European Communities, *Resolution of the Committee of the Regions on the next Intergovernmental Conference (IGC)*, 1999
7. ICLEI (International Council for Local Environmental Initiatives), *Local Agenda 21 Participants Handbook- Local Agenda 21 Model Communities Programme*, Toronto: ICLEI, 1994
8. IUCN, UNEP, WWF, *Caring for the Earth: A strategy for sustainable living*, Gland, Swiss 1991
9. Krier R, Krier L., «On architecture», Academy ed. St Martin Press
10. Krier R., περ. «Architecture d'aujourd'hui», 1976
11. Lynch K., «Managing sense of a region», Cambridge Mass: The M.I.T Press, 1972
12. Morris J., What is Sustainable Development ?, Review- Institute of Public Affairs, September 2002
13. Reid D., Sustainable Development: An Introductory Guide, Earthscan Publications, London 1999
14. Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Technical report, United Nations, 1992
15. Rossi A., *Η αρχιτεκτονική της πόλης*, εκδ. Σύγχρονα Θέματα, 1987
16. Schulz Norberg C., «Towards a phenomenology of architecture», Academic Press, London 1980
17. Sitte C., «City planning according to artistic principles», trans, G Collins and Collins, New York Random House, 1965
18. UN General Assembly, «Our Common Future, Report of the World Commission on Environment and Development», (Brundtland Report), 1987
19. Venturi R., «Complexity and contradiction in Architecture», New York 1967

Ηλεκτρονικές πηγές

1. http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/environment/l28027_el.htm
2. <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

3. [http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_\(%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1\)](http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_(%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1))
4. <http://www.greeknewsonline.com/?p=2375>
5. <http://www.nafpaktia.gr/content/view/91/97>
6. <http://www.greek-tourism.gr/nafpaktos>
7. http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%B1%CF%85%CE%BC%CE%B1%CF%87%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%9D%CE%B1%CF%85%CF%80%CE%AC%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%85
8. <http://www.nafpaktos.gr/navma.html>
9. <http://news.ert.gr/el/politismos/eidiseis/28115-naymaxia-naypaktou-lampres-ekdiloseis>
10. http://e-politeia.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=3149&Itemid=1
11. http://www.agrotravel.gr/agro/site/AgroTravel/t_docpage?doc=/Documents/Agrotravel/event/Aitoloakarnania/ethimonaupaktos
12. <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/ekdiloseis/34/Μεγάλη%20Παρασκευή%20στη%20ΝαύπακτοOpera.HTML/Shell/Open/Command>
13. <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=1&artid=320001&dt=14/03/2010>
14. <http://www.nafpaktos.gr/news/08/n140408.html>
15. <http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/12509>
16. <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/ekdiloseis/35/Γαϊτανάκι%20στη%20Σκάλα>
17. <http://www.nafpaktia.com/art/1771/gaitanaki-sti-skala>
18. <http://www.nafpaktia.com/agenda/2395/plekoyn-to-gaitanaki-sti-skala>
19. <http://www.europe-greece.com/article.php?i=1078>
20. <http://www.europe-greece.com/interface.php#>
21. <http://nafpaktoscarnaval.blogspot.com/>

22. http://www.agrotravel.gr/agro/site/AgroTopics/t_docpage?sparam=interest&doc=/Documents/Agrotravel/event/Aitoloakarnania/karnavalinaupaktos&sub_nav=LearnAbout
23. <http://www.nafpaktia.com/art/368/nafpaktos-epaxtitikos-gamos>
24. <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/ekdiloseis/28/Επαχτίτικος%20Γάμος>
25. http://politistikesdiadromes.com/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=47
26. <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=17323&subid=2&pubid=8548853>
27. http://www.agro-tour.net/web/guest/8/~/-/topicarts/view/45591/287/215?_topicarts_redirect=%2Fweb%2Fguest%2F8%2F%257E%2Ftopic%2F287%2F215
28. <http://www.apodotia.gr/kl.htm>
29. <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/ekdiloseis/27/Γιορτή%20Κάστανου%20στην%20Ανω%20Χώρα>
30. <http://www.tanea.gr/default.asp?pid=28&ct=18&artid=39801&enthDate=12102007>
31. http://e-politeia.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=3863&Itemid=1
32. <http://www.palaiopyrgos.gr/topika-nea/nea-pilinis/pilinion-poimenikos-vios-2009.html>
33. <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/ekdiloseis/32/Πυληνίων%20Ποιμενικός%20Βίος>
34. http://www.nafpaktiaki.gr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=30&Itemid=87
35. <http://www.dimospilinis.gr/πυλήνιων-ποιμενικός-βίος/>
36. <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/ekdiloseis/31/Γιορτή%20των%20Βλάχων>
37. <http://www.nafpaktia.com/agenda/1817/giorti-ton-blaxon-sto-neokastro>
38. http://www.agro-tour.net/web/guest/8/~/-/topicarts/view/45509/287/215?_topicarts_redirect=%2Fweb%2Fguest%2F8%2F%257E%2Ftopic%2F287%2F215

39. <http://www.stegi-chorus.gr/greek/meli/xorodies/28.html>
40. <http://www.nafpaktos.gr/news/10/n250210.html>
41. http://e-politeia.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=3679&Itemid=1
42. <http://www.europe-greece.com/article.php?i=1075>
43. http://www.agro-tour.net/web/guest/8/~/topicarts/view/45646/287/216?topicarts_redirect=%2Fweb%2Fguest%2F8%2F%257E%2Ftopic%2F287%2F216
44. <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/nafpaktos/18/Μουσείο%20Φαρμάκη>
45. <http://www.nafpaktia.com/folders/2488/gnorimia-me-to-moyseio-farmaki>
46. http://www.agro-tour.net/web/guest/8/~/topicarts/view/45634/287/216?topicarts_redirect=%2Fweb%2Fguest%2F8%2F%257E%2Ftopic%2F287%2F216
47. http://www.vivl-nafpakt.westnet.gr/1/?data=&preview_mode=&definition_id=00376&Group=0¤t_menu_language_id=1&gui_language_id=1
48. http://www.ekt.gr/products/publib_newsletter/teuxos_05/art5.htm
49. <http://www.nafpaktia.com/localnews/1729/iy-gia-amea-stin-papaxaralampeio-bibliothiki>
50. <http://2dim-nafpakt.ait.sch.gr/globalsch-autosch/iware/?D=78378483be0497be9a128205ae0e4467>
51. <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/nafpaktos/16/%CE%A6%CE%B5%CF%84%CE%B9%CF%87%CE%AD%20%CE%A4%CE%B6%CE%B1%CE%BC%CE%AF>
52. <http://www.nafpaktia.com/folders/1143/enas-xronos-22i-eforeia-byzantinon-arxaiotiton-sti-naypakto>
53. http://www.vivl-nafpakt.westnet.gr/1/?data=&preview_mode=&definition_id=00376&Group=0¤t_menu_language_id=1&gui_language_id=1
54. <http://www.aitoloakarnania.gr/Default.aspx?id=233>
55. <http://www.kosmasaitolos-atlas.gr/prosopikotites/k/kozones-andreas.html>

56. http://archive.enet.gr/online/online_text/c=113,dt=26.03.2005,id=43960656
57. http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CE%92%CE%BB%CE%B1%CF%87%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82
58. <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=461&t=127>
59. <http://www.lib.uoc.gr/info/absrv/rare/ab/ag/extra-1182349319-910574-3705.tkl>
60. http://vivl-nafpakt.ait.sch.gr/vlachoyianis/?current_menu_language_id=1
61. <http://www.aitoloakarnania.gr/Default.aspx?id=224>
62. <http://2dim-nafpakt.ait.sch.gr/globalsch-autosch/iware/?D=85a5b7064b52f358d6bc9b402876e9b0>
63. http://www.vivl-nafpakt.westnet.gr/1/?data=&preview_mode=&definition_id=00376&Group=0¤t_menu_language_id=1&gui_language_id=1Opera.HTML%5CShell%5COpen%5CCommand
64. <http://www.spaniavivlia.gr/author.aspx?authorid=43606>
65. <http://www.ekebi.gr/frontoffice/popup.asp?cpage=NODE&cnode=461&t=265>
66. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6732
67. http://www.vivl-nafpakt.westnet.gr/1/?data=&preview_mode=&definition_id=00376&Group=0¤t_menu_language_id=1&gui_language_id=1
68. <http://2dim-nafpakt.ait.sch.gr/globalsch-autosch/iware/?D=78378483be0497be9a128205ae0e4467>
69. <http://nafpaktos.nafpaktia.com/gr/nafpaktos/16/%CE%A6%CE%B5%CF%84%CE%B9%CF%87%CE%AD%20%CE%A4%CE%B6%CE%B1%CE%BC%CE%AF>
70. <http://www.nafpaktia.com/folders/1143/enas-xronos-22i-eforeia-byzantinon-arxaiotiton-sti-naypakto>

71. http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=14921
72. http://www.yppo.gr/5/g5121.jsp?obj_id=33513
73. <http://www.tanea.gr/default.asp?pid=28&ct=18&artid=83888>

Συνεντεύξεις

1. Αλεξία Παληού, μέλος του Συλλόγου: Ναύπακτος Πολιτιστικές Διαδρομές
2. Αλεξοπούλου Κατερίνα, Υπεύθυνη Πολιτιστικών Εκδηλώσεων του Δήμου, Επιστημονικός Σύμβουλος του Δήμου, Ιστορικός
3. Αποστολοπούλου Μαρία, Πρόεδρος του Συνεταιρισμού Γυναικών Ναυπάκτου
4. Κατσάμπας Γιώργος, Υπεύθυνος του Κέντρου Τουριστικών Πληροφοριών Ναυπάκτου
5. Πανταζή Κωστία, Πρόεδρος Συλλόγου Ναύπακτος: πολιτιστικές διαδρομές
6. Σφήκας Λεωνίδα, φύλακας και Υπεύθυνος του Αρχοντικού
7. Χαλάτσης Γιάννης, διευθυντής της Παπαχαλαράμπειου Βιβλιοθήκης

Άρθρα

1. «Ένας «γλυκός» συνεταιρισμός!», *Πράσινο + Μπλε*, 1, (2009), σ.26
2. «Ναυπακτικός Γυμναστικός Σύλλογος από το 1896», *Ναυπακτία sports*, 111, (2009), σ.19
3. Αναγνώστου Α., «Πρωτοπόροι Ναυπάκτιοι μετανάστες στις ΗΠΑ», *Παρέμβασις*, 40, (1999)
4. Ασημακάκης Γ., «Για τσίπουρα και κάστανα στην Άνω Χώρα», *Ναυπακτία press*, 12, (2007), σ.2

5. Ασημακάκης Γ., «Γιορτή των Βλάχων στο Νεόκαστρο», *Ναυπακτία press*, 44, (2008), σ.2
6. Καρανικόλας Β., «Μεγάλη Παρασκευή στην Ναύπακτο», *Ναυπακτία press*, 39, (2008), σ.6
7. Καρανικόλας Β., «Το παζάρι του χθες και του σήμερα», *Ναυπακτία press*, 14, (2007), σ.8-9
8. Κονδύλης Λ., «Η γέφυρα την έφερε πιο κοντά», *Τα Νέα*, (2008)

Παράρτημα με ερωτηματολόγιο

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Αγαπητέ κύριε/κυρία,

Ονομάζομαι Ντζελβέ Μαρία και είμαι φοιτήτρια στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το ερωτηματολόγιο αυτό εντάσσεται στα πλαίσια της πτυχιακής μου εργασίας με θέμα «Η πολιτιστική φυσιογνωμία της Ναυπάκτου και η συμβολή της στη βιώσιμη ανάπτυξη».

Το ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε κατοίκους της πόλης της Ναυπάκτου και σκοπός είναι να εξετασθεί κατά πόσο γνωρίζουν τα σημαντικότερα στοιχεία της πόλης αυτής τα οποία αποτελούν την πολιτιστική της κληρονομιά.

Η συμμετοχή σας στην έρευνα αυτή είναι εθελοντική και το ερωτηματολόγιο εντελώς ανώνυμο. Οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για ερευνητικούς σκοπούς. Θα παρακαλούσα να απαντήσετε προσεκτικά σε όλες τις ερωτήσεις με ειλικρίνεια.

Συμπληρώνοντας το ερωτηματολόγιο υποδηλώνετε την συγκατάθεση σας για συμμετοχή στην ερευνητική αυτή προσπάθεια.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για το χρόνο σας,

Ντζελβέ Μαρία

Αριθμός ερωτηματολογίου

1. Φύλο

☐
Άνδρας

☐
Γυναίκα

2. Ηλικία

..... ετών

3. Οικογενειακή κατάσταση

Άγαμος-η ☐

Έγγαμος-η ☐

Διαζευγμένος-η ☐

Χήρος-α ☐

4. Μορφωτικό επίπεδο

Απόφοιτος δημοτικού ☐

Απόφοιτος γυμνασίου ☐

Απόφοιτος λυκείου ☐

Απόφοιτος ΙΕΚ ☐

Απόφοιτος ΤΕΙ ☐

Απόφοιτος ΑΕΙ ☐

Κάτοχος μεταπτυχιακού ☐

Κάτοχος διδακτορικού ☐

5. Απασχόληση

Άνεργος	☐
Δημόσιος υπάλληλος	☐
Ιδιωτικός υπάλληλος	☐
Ελεύθερος επαγγελματίας	☐
Φοιτητής-τρια	☐
Συνταξιούχος	☐
Οικιακά	☐
Μαθητής-τρια	☐

6. Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

Κάτω από 10.000€	☐
10.000€ - 20.000€	☐
20.000€ - 30.000€	☐
Πάνω από 30.000€	☐

7. Ποιο θεωρείτε το πιο χαρακτηριστικό μέρος της Ναυπάκτου; (επιλέξτε μόνο ένα)

Το λιμάνι	☐
Το κάστρο	☐
Το στενοπάζαρο	☐
Η πλατεία Φαρμάκη	☐
Το Κεφαλόβρυσο	☐
Παραλία Ψανής	☐
Παραλία Γριμπόβου	☐

8. Ποιό από τα παρακάτω παραδοσιακά κτίσματα της Ναυπάκτου θεωρείτε το πιο χαρακτηριστικό; (επιλέξτε μόνο ένα)

Το Δημαρχείο	☐
Την Παπαχαλαμπειο Δημόσια Βιβλιοθήκη	☐
Την Εθνική Τράπεζα	☐
Τα Μποτσαραίικα (ή Αρχοντικό του Μποτσάρη)	☐
Το Μουσείο Φαρμάκη	☐
Το «Ναυπακτία»	☐

Την Οικία Τζαβέλα

☐

9. Ποια από τα παρακάτω μουσεία γνωρίζετε; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερα από ένα μουσεία)

κανένα

☐

Ίδρυμα Δημητρίου και Αίγλης Μπότσαρη (το Αρχοντικό του Μπότσαρη)

☐

Το μουσείο Φαρμάκη

☐

«Ναυπακτία»

☐

Ίδρυμα Γεωργίου και Μαρίας Αθανασιάδη-Νόβα

☐

10. Έχετε επισκεφθεί κανένα;

☐

Ναι

☐

Όχι

11. Αν ναι ποια;

Ίδρυμα Δημητρίου και Αίγλης Μπότσαρη (το Αρχοντικό του Μπότσαρη)

☐

Το μουσείο Φαρμάκη

☐

«Ναυπακτία»

☐

Ίδρυμα Γεωργίου και Μαρίας Αθανασιάδη-Νόβα

☐

12. Γνωρίζετε ότι στην πόλη της Ναυπάκτου υπάρχουν τζαμιά;

Ναι ☐

Όχι ☐

13. Γνωρίζετε κάποια από αυτά;

Ναι ☐

Όχι ☐

14. Αν ναι, ποια από τα παρακάτω τζαμιά γνωρίζετε; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερα από ένα)

- Βεζύρ-τζαμί (λίγο πιο πάνω από το Ρολόι) ☐
- Φετιχέ τζαμί (στον ανατολικό πυργίσκο του λιμανιού) ☐
- Σουλτάν Μπαγιεζίτ Τζαμί (ταυτίζεται με το εκκλησάκι του προφήτη Ηλία) ☐
- Αμτζαζαντέ Χουσεϊν Πασά τζαμί ☐

15. Ποιές από τις παρακάτω προτομές/αγάλματα γνωρίζετε; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερα από ένα)

- Καμία ☐
- Του Γεώργιου Ανεμογιάννη-Παξινού ☐
- Του Γιάννη Βλαχογιάννη ☐
- Του Μιχαήλ Θερβάντες ☐
- Του Ευθύμιου Βαρδακούλα ☐
- Του Δημήτριου Παπαχαλαάμπους ☐
- Του στρατηγού Νότη Μπότσαρη ☐

16. Ποιες από τις παρακάτω σημαντικές προσωπικότητες της πόλης της Ναυπάκτου γνωρίζετε; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μια)

- Καμία ☐
- Δημήτριος Παπαχαλαάμπους ☐
- Γεώργιος Αθανασιάδης-Νόβας (ή Γεώργιος Αθάνας) ☐
- Ανδρέας Κοζώνης ☐
- Ευθύμιος Βαρδακούλας ☐
- Γιάννης Ροντήρης ☐
- Δημήτρης Ροντήρης ☐
- Γιάννης Βλαχογιάννης ☐
- Χάρης Σταματίου ☐
- Σταμάτης Σταματίου ☐
- Θεμιστοκλής Αθανασιάδης-Νόβας ☐
- Σπύρος Μελάς ☐

17. Ποιες από τις παρακάτω εκδηλώσεις/γιορτές γνωρίζετε; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μια)

Καμία	☐
Γιορτές για την ναυμαχία της Ναυπάκτου	☐
Το παζάρι της Ναυπάκτου	☐
Επαχτίτικος γάμος	☐
Οι Νταβάδες	☐
Το καρναβάλι της Ναυπάκτου	☐
Μεγάλη Παρασκευή στην Ναύπακτο	☐
Γιορτή κάστανου στην Άνω-Χώρα	☐
Γιορτή τσιγαρίθρας στην Άνω-Χώρα	☐
Το γαϊτανάκι στη Σκάλα	☐
Πυληνίων ποιμενικός βίος	☐
Γιορτή των Βλάχων	☐

18. Ποια εκδήλωση/γιορτή από αυτές θεωρείτε την πιο σημαντική/χαρακτηριστική;

.....

19. Συμμετέχετε σε πολιτιστικά δρώμενα της πόλης σας;

Ναι ☐ Όχι ☐

20. Πιστεύετε ότι συμβάλλουν στην συνέχιση της παράδοσης και στις επόμενες γενιές;

Ναι ☐ Όχι ☐

21. Μπορείτε να αναφέρετε 5 αρχιτεκτονικά στοιχεία, κτίρια, πλατείες, δρόμους της πόλης με τα οποία να είναι δυνατή η αναγνώρισή της;

1).....
2).....
3).....
4).....
5).....

22. Διατηρεί την τοπική παράδοση η πόλη;

Ναι ☐ όχι ☐

23. Αν ναι, για ποιους λόγους;

Παραδοσιακά κτίρια-κατοικίες ☐

Ήθη, έθιμα ☐

Διάλεκτος/ντοπιολαλιά ☐

Τρόπο ζωής ☐

24. Ποιά θεωρείτε ότι είναι τα πιο συγκριτικά πλεονεκτήματα της πόλης σας; (επιλέξτε κατά την γνώμη σας βάζοντάς τα από το 1:το πιο μεγάλο πλεονέκτημα - 5:το μικρότερο πλεονέκτημα)

Γεωγραφική θέση-κομβικό σημείο ☐

Συνδυασμός βουνό-θάλασσα ☐

Πολιτιστική κληρονομιά, ήθη, έθιμα, παράδοση ☐

Παραθαλάσσια περιοχή ☐

Ήσυχια-εξοχικός χαρακτήρας ☐

25. Ποιά είναι κατά τη γνώμη σας τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η πόλη σας; (επιλέξτε κατά την γνώμη σας βάζοντάς τα από το 1:το μεγαλύτερο πρόβλημα - 5:το μικρότερο πρόβλημα)

Κυκλοφοριακό πρόβλημα ☐

Κακή ποιότητα και κακή συντήρηση των κτιρίων ☐

Ρύπανση του περιβάλλοντος (ηχορύπανση, αισθητική ρύπανση κλπ) ☐

Ελλιπής ανάδειξη των μνημείων στην πόλη ☐

Ελλιπής προστασία, συντήρηση και ανάδειξη της παλιάς πόλης ☐